

Indholdsfortegnelse

1. INDLEDNING	2
2. ARISTOKRATIBEGREBET	6
2.1 POLITISK-SOCIALT ARISTOKRATI	7
2.1.1 <i>Et politisk system</i>	7
2.1.2 <i>Et slægtsforhold</i>	9
2.1.3 <i>En elite i samfundet</i>	10
2.2 MORALSK-FILOSOFISK ARISTOKRATI	11
2.2.1 <i>En livsindstilling</i>	11
2.3 SAMMENFATNING	17
3. KAREN BLIXEN	20
3.1 KAREN BLIXEN OG FAMILIEN	20
3.1.1 <i>Den fædrene side</i>	20
3.1.2 <i>Den mødrene side</i>	22
3.1.3 <i>Karen Blixen mellem det aristokratiske og det borgerlige</i>	22
3.2 KAREN BLIXENS EMANCIPATIONSHISTORIE	24
3.2.1 <i>Breve fra Afrika</i>	24
3.2.2 <i>Flugten til Afrika</i>	25
3.2.3 <i>Friheden som kvindelig emigrant</i>	26
3.2.4 <i>Kvindesag</i>	27
3.2.5 <i>At udrette noget som sig selv</i>	28
3.3 SAMMENFATNING	30
4. KAREN BLIXENS TALER OG ESSAYS	33
4.1 SLÆGTENS BETYDNING I DET GAMLE ÆGTESKAB	33
4.2 DET MODERNE ÆGTESKAB OG ARISTOKRATI	34
4.3 OM IDEALERNES FALD	35
4.4 DE IMPLICITTE LOVE I ET HIERARKISK FORHOLD	39
4.5 ANERKENDELSE OG MIMETISK BEGÆR	40
4.6 BLIXEN OG DEN EMANCIPEREDE KVINDE	43
4.7 SAMMENFATNING	45
5. DEN AFRIKANSKE FARM	47
5.1 GENREDISKUSSION	48
5.2 EN TEMATISK LÆSNING AF DEN AFRIKANSKE FARM	54
5.2.1 <i>Mottoet</i>	54
5.2.2 <i>Den aristokratiske natur</i>	57
5.2.3 <i>Det politiske "aristokrati"</i>	58
5.2.4 <i>De aristokratiske afrikanere</i>	62
5.2.5 <i>Feudaltid</i>	65
5.2.6 <i>Kobberslange</i>	68
5.2.7 <i>Mayflower-aristokratiet</i>	69
5.2.8 <i>Farah</i>	71
5.2.9 <i>Blixens aristokratiske identiteter</i>	74
5.2.10 <i>Afsked med Afrika</i>	79
5.3 SAMMENFATNING	84
6. ARISTOKRATI SOM TEMA I BLIXENS FORTÆLLINGER	88
6.1 'EN HISTORIE OM EN PERLE'	88
6.1.1 <i>Sammenfatning</i>	94
6.2 'DE STANDHAFTIGE SLAVEEJERE'	94
6.2.1 <i>Sammenfatning</i>	98
6.3 'EN HERREGAARDSHISTORIE'	99
6.3.1 <i>Sammenfatning</i>	104
7. KONKLUSION OG PERSPEKTIVERING	105
LITTERATURLISTE	110
BILAG	117

1. Indledning

”Jeg ville aldrig kunne skrive en fortælling, hvor æresbegrebet ikke optrådte.”

Karen Blixen, 1959.¹

Et ideal om ære gennemstrømmer hele Karen Blixens forfatterskab. Måske er det nærværelsen af dette ideal, som har fået mange skribenter og læsere til at kalde hende for *aristokratisk* eller *aristokrat* – benævnelser, der sjældent er blevet uddybet. Aristokratitemaet i Blixens forfatterskab er kun blevet underkastet én større analyse. I sin bog *Babette og det aristokratiske univers* (1998) fremfører Frantz Leander Hansen, at Karen Blixens livsholdning kvalificerer hende som aristokrat og aristokratisk kunstner; det sidste fordi hendes aristokratiske livsholdning er grundlæggende i forfatterskabet (s. 10). Ifølge Leander Hansen overtog hun livsholdningen fra sin far og den fædrene side af familien, der havde et aristokratisk sindelag og var i slægtsskab med adelige i modsætning til den mødrene side, der var præget af en borgerlig livsholdning (s. 161 f.).

Ifølge Leander Hansen kan Blixens aristokratiske livsholdning praktiseres af alle uanset klassetilhørsforhold, og den er modstillet en borgerlig livsholdning (s. 10). Sidstnævnte fremstår som indskrænket, begrænsende, moraliserende og som et udtryk for en manglende evne til at give sig livet i vold. Den aristokratiske livsholdning giver derimod mennesket optimale livsbetingelser. Den gør mennesket i stand til at leve ”tilværelsens evige indretning ud” og vinde sin skæbne (s. 10 og 197). Han forbinder endvidere det aristokratiske med det uforfalskede, ødselhed, frygtløshed (dvs. kærlighed til det farefulde), amoralitet, vitalitet, handlekraft, fantasi og fremmedhed over for forestillingen om ”tab” (s. 197 f.).

Drivkraften bag aristokratens selvudfoldelse er ifølge Leander Hansen upersonlig og overindividuel, fordi målet med hans/hendes liv er at tjene en højere idé, fx slægten. Det samme gør sig gældende i den aristokratiske kunst. Her er fortællingen hensynsløs over for det individuelle i mennesket. Det er det overindividuelle, som skal udtrykkes gennem personerne: De skal være bærere af udødeligt mytisk stof (s. 72 f.).

¹ Brundbjerg, 2000, s. 331.

Hans analyse af aristokrati hos Blixen er imidlertid mangelfuld. Det er ikke indlysende for læseren, at hendes livsholdning netop skulle være aristokratisk. Hvordan kan fx hendes tro på skæbnen forbindes med det aristokratiske, og betragtede hun selv sin livsholdning som aristokratisk? Leander Hansen kommer ikke med nogen fyldestgørende forklaring, og hans argumentation for sin tese kommer derfor til at fremstå som et postulat. Opgaven er dog heller ikke let, da Blixen rent faktisk ikke brugte ordet aristokrati særlig ofte. En anden mangel ved Leander Hansens bog er, at han ikke behandler Blixens forhold til det sociale aristokrati – adelen.

I forskellige interview udtrykte Blixen sympati for feudaltiden, og til sin samtids store forargelse erklærede hun flere gange, at hun gerne ville være rig, så hun kunne få råd til at holde tjenere eller slaver (Brundbjerg, 2000, s. 55-58, 154-160, 235-248). Hun insisterede også på at blive tituleret ved sin adelstitel, baronesse – en titel, som hun havde giftet sig til. Disse omstændigheder tyder på, at hun ikke blot forholdt sig til aristokrati som en livsholdning, men også som en politisk-social status.

I sin bog *Kraftens horn* (1982), der tegner et ambivalent og lidet flatterende psykologisk portræt af Karen Blixen, skriver Anders Westenholz, at hun var en rendyrket snob, der begræd, at hun ikke var adelig af blodet, men en efterkommer af to spidsborgerlige familier (s. 60). Mange af Blixens biografer har ifølge Westenholz forsøgt at bortforklare hendes kærlighed til titelaristokratiet. Biograferne hævder, at det var aristokrati forstået som metafor, den sjælelige adel, som hun efterstræbte. Westenholz mener, at biografer og litterære kritikere har bortforklaret eller ignoreret hendes dyrkelse af titelaristokratiet, fordi de har opfattet hendes snobberi som pinligt eller ikke har ment, at snobberi kunne være et personlighedstræk hos et menneske af Blixens format (s. 86-101). Han kommer dog indirekte med en indrømmelse til biograferne, idet han også selv forbinder hende med en heroisk-aristokratisk livsanskuelse (s. 65).

Man behøver ikke at være en skarp læser for at opdage, at Anders Westenholz, en slægtning til Blixen, i sin bog har en skjult dagsorden: Et forsvar for hendes mødre side, Westenholz-familien, der på uretfærdig vis af både Blixen og hendes biografer er blevet stillet i et dårligt lys. Trods den åbenlyse mangel på en objektiv distance til Blixens person har Westenholz dog ret i, at der har været og stadigvæk er en tendens til at negligere hendes fascination af det sociale aristokrati, hvilket Leander Hansens bog også afspejler.

Jeg vil i mit speciale belyse temaet *aristokrati* i Karen Blixens forfatterskab og selvforståelse. Specialet er inddelt i 6 dele:

1. Aristokratibegrebet. I dette afsnit vil jeg ved at undersøge aristokratibegrebets etymologi og historiske baggrund forsøge at afklare begrebet. Det har været under en fortløbende betydningsudvikling og er derudover præget af en spænding, eftersom to forskellige opfattelser har gjort sig gældende: 1) Man har opfattet aristokrati som en politisk-social status, og 2) Man har opfattet det som en moralsk-filosofisk livsindstilling. Min undersøgelse af aristokratibegrebet vil blive udgangspunktet for mine tematiske læsninger af aristokrati hos Blixen.
2. Karen Blixen. På baggrund af Blixens slægts- og emancipationshistorie belyses temaet aristokrati i hendes selvforståelse. Analysen af hendes emancipation tager udgangspunkt i *Breve fra Afrika 1914-31*.
3. Karen Blixens essays og taler. En læsning af essays og taler med henblik på at undersøge, hvilke *refleksioner* hun gjorde sig deri om aristokrati.
4. Den Afrikanske Farm. En læsning med henblik på temaet aristokrati. I dette værk kommer temaet klartest til udtryk, og bogen vil derfor blive underkastet specialets mest omfattende læsning. 'Sorte og Hvide i Afrika' og *Skygger paa Græsset*, der er et slags tillæg til bogen, vil blive inddraget.
5. Aristokrati som tema i fortællingerne. En demonstrering af, hvordan temaet aristokrati kan bruges som en metode til at fremlæse underliggende konflikter i forfatterskabet. De tre fortællinger, som jeg har valgt at analysere, er 'En Historie om en Perle' og 'De standhaftige Slaveejere' fra *Vinter-Eventyr* og 'En Herregaardshistorie' fra *Sidste Fortællinger*.
6. Konklusion og perspektivering.

Jeg har tilstræbt en kronologisk læsning af Blixens værker for at undersøge, om hun med tiden ændrede sine synspunkter. Det er dog min opfattelse, at hendes livssyn er færdigdannet fra og med *Den afrikanske Farm*, der er en bearbejdelse af hendes livserfaringer i Afrika.

Der er ikke nogen sekunddærværker, som vil blive brugt gennemgående, da aristokratitemaet som sagt ikke er blevet underkastet en fyldestgørende analyse. På flere punkter er jeg dog blevet inspireret af forskellige forskere, hvilket vil fremgå af specialet. Jeg

tager udgangspunkt i Blixens danske udgivelser, og litteraturhenvisninger er så vidt muligt skrevet ind i teksten. Som dokumentation for den forvirring, der hersker om aristokratibegrebet, finder man bagest i specialet et bilag med forskellige ordbøgers definitioner af *aristokrati*, *aristokrat* og *aristokratisk*.

Forkortelser

BFA: Breve fra Afrika 1914-32

DAF: Den afrikanske Farm

E: Essays

F: Farah. Radioen den 24. marts 1950

SPG: Skygger paa Græsset

B: Blixeniana

2. Aristokratibegrebet

Begrebet *aristokrati* er komplekst, da det i historiens løb er blevet brugt på forskellige måder og som betegnelse har været genstand for en fortløbende diskussion og udvikling. Dette har bevirket, at man aldrig har kunnet tale om en endelig definition af begrebet, og at der i dag hersker forvirring derom.

Forvirringen og manglen på systematik er let at få øje på, hvis man sammenligner opslag i diverse ordbøger og opslagsværker med hinanden (jf. bilag). Ordene *aristokrati*, *aristokrat* og *aristokratisk* har mange forskellige betydninger, og flere af disse betydninger afviger væsentligt fra hinanden. I fx *Nudansk Ordbog* og *Gyldendals Fremmedordbog* står der, at en aristokrat på den ene side kan være et medlem af en overklasse (en social status) og på den anden side kan være en person af fornem være- eller tænke måde (uafhængig af social status). Opslagsværkernes definitioner stemmer heller ikke overens med hinanden. *Den Store Danske Encyklopædi* definerer bl.a. *aristokratisk* som det at være ekstravagant i væremåde, optræden eller udseende (uafhængig af social status), mens *Munksgaards Fremmedordbog* forbinder det med at være adelig (social status). *Munksgaards Fremmedordbog* bruger også ordet *ædel* som et synonym og sætter dermed det aristokratiske i forbindelse med noget etisk, en bestemt karakter eller et særligt sindelag. *Meyers Fremmedordbog* forbinder aristokratisk med en stolt indstilling til ens slægt eller stand, og *Ordbog over Det Danske Sprog* bruger det bl.a. i en politisk betydning.

Ved at læse forskellige kulturanalyser og historiske værker og ved at studere etymologien i ordet *aristokrati* har jeg forsøgt at skabe begrebsmæssig klarhed.² På baggrund af mine studier kan jeg konkludere, at en gennemgående spænding har gjort sig gældende i aristokrati-begrebets historie: 1) Man har opfattet aristokrati som en politisk-social kategori – at mennesker var aristokrater i kraft af en høj politisk og/eller social status eller 2) som en moralsk-filosofisk kategori – at mennesker var aristokrater i kraft af personlige kvaliteter og en særlig moralsk og/eller filosofisk livsindstilling. Ved at belyse aristokrati-begrebets historiske baggrund, betydningsudvikling samt den spænding, som begrebet er præget af, vil jeg i de følgende afsnit gøre rede for, i hvilke betydninger man kan tale om aristokrati.

² Min redegørelse for aristokratibegrebet bygger foruden ordbogsopslag på følgende kilder: Brunner, Conze og Koselleck, 1974; Ritter, 1971; Cancik og Schneider, 1996; Julia, 1965; Lübcke, 1993; Rasmussen, 1983; Hougaard, 1983; Jensen, 1983, s. 33-69, 192-203; Lund, Pihl og Sløk, 1993; Poulsen, 1986; Schivelbusch, 1992; Fischer, 1994; Huizinga, 1963; Frisch, bd. 1 og 2, 1961; Durant, 1963; Dybdahl, 1982; Skrubbeltrang, 1967; Bondesen, 1967; Jensen, 1967; Hansen, 1985; opslag i *Den Store Danske Encyklopædi* og *Lademann*.

2.1 Politisk-socialt aristokrati

2.1.1 Et politisk system

Aristokrati kan betegne en regeringsform, hvor en elite regerer over resten af samfundet.

Aristokrati kommer af det græske ord *aristokratia*, der opstod omkring 450 – 420 f.Kr., og som var en politisk betegnelse for en regeringsform. *Aristokratia* (af *áristos*: bedst, dygtigst, og *kratein*: regere) betyder *de bedstes/dygtigstes regering* eller *de fornemmes/adeliges herredømme*. *Áristos* blev hos Homer kun brugt i betydningen ydre fortrin, mens det hos de attiske digtere og prosaikere blev brugt om indre fortrin. Begrebet rummer begge betydninger – skønhed såvel som åndelige eller intellektuelle evner. *Áristos* er endvidere beslægtet med det græske ord *aretè* (dyd) (Berg, 1998). *Aretè* må dog ikke forveksles med dyd i kristelig forstand. Det var ikke en indvendig følelse eller noget etisk, men et talent eller et håndværk, man udførte. Ordet blev ofte forbundet med krigsfærdigheder.

Aristokratia var i antikken under en fortløbende betydningsudvikling i takt med, at de politiske teorier og samfundet ændrede sig i Grækenland. Trods nuanceforskellene i brugen var det fælles for alle betydninger, at man så *aristokratia* som en positiv pendant til oligarki. Den grundlæggende tanke i regeringsformen var, at der eksisterer et hierarkisk forhold mellem mennesker, og at det er de bedste, som skal regere over de andre. *Aristokratia* er følgelig væsensforskellig fra den demokratiske tanke og styreform. Det er dog vigtigt at bemærke, at magthaverne skulle tjene flertallets velfærd og ikke først og fremmest egne interesser.

I den oprindelige brug af *aristokratia* lå der ikke nødvendigvis en tanke om arvelige privilegier, men med tiden blev begrebet identificeret med adelsstat. Det skyldtes flere omstændigheder. I den tidlige homeriske tid mente man, at velbårenhed (der havde gudernes velsignelse), dyder (krigsfærdigheder) og herredømme (som regel over land) udgjorde en enhed. Det var derfor en naturlig tanke, at herredømme var forbundet med fornemme slægtsforhold såvel som krigsfærdigheder.

Aristoteles mente, at de velhavende var de bedste og dygtigste i samfundet, og de adelelige var blandt de velhavende, var det naturligt ifølge denne tankegang at opfatte dem som de bedst egnede regenter. I antikken herskede der også en forestilling om, at man kunne stamme fra en god slægt ud fra devisen: Gode fædre får ofte gode børn. Både Aristoteles og Platon mente fx, at gode egenskaber kunne nedarves. Med tiden blev adelen endvidere

toneangivende, fordi det var herskerne, der bestemte, hvad der var dyder i samfundet. Kombinationen af fornemme slægtsforhold, dyder, rigdom og politisk magt bevirkede, at adelen i praksis blev regnet for legemliggørelsen af tanken om aristokratia. Man genkendte et aristokrati i adelen.

I Europa havde adelen sin glansperiode fra 1200-tallet til ca. midten af 1600-tallet, og i dette tidsrum fungerede den på mange måder som et politisk aristokrati. Det var blevet skik, at kongerne sikrede sig adelens støtte ved at tildele den skattefrihed og godser i len. Desuden fik standen hals- og håndsret (ret til at rejse påtale, udmåle straffe og fuldbyrde straffe) over dens egne bønder. Til gengæld skulle adelen støtte kongen i krig. Da det var nødvendigt med et veludrustet rytteri, måtte adelen selv uddele jord til trofaste mænd, der forpligtede sig på at møde som ryttere. Af denne rytterstands selvforståelse opstod riddervæsenet.

Adelens rang, stand og privilegier blev traditionelt arvet igennem mandslinjen, og med tiden havde den held til at udvide sine privilegier og fik eneret til at eje frit jordegods samt monopol på de højeste og mest indbringende statsemployer. Især de højest placerede i adelshierarkiet deltog i den kongelige administration. Der var til stadighed magtkampe mellem adelen og kongerne eller fyrsterne i Europa, men det rokkede ikke ved adelens politiske indflydelse. Middelalderens hierarkiske samfundsopbygning blev yderligere opfattet som en guddommelig forordning, idet man så den som en afspejling af verdens magtstruktur med Gud som den øverste magt. Ham tilhørte ”riget, magten og æren”, ligesom jorden, den politiske magt og dyderne tilhørte kongerne, fyrsterne og adelen, som rådede i Guds sted.

Med Oplysningstiden og Den franske Revolution 1789 led adelen store magttab. Oplysningsfilosofiens tanke om, at alle mennesker er lige, var principielt uforeneligt med et hierarki, der var bygget på en tanke om arv og slægt og fandt sin legitimation i at være guds- eller naturgivet. Ordene *aristokrati*, *aristokrat* og *aristokratisk* blev i perioden fra Den franske Revolution og frem til 1848 brugt som politiske skældsord, og der opstod groft sagt en to-partis-dikotomi mellem en oplyst-revolutionær demokratisme (der ville afskaffe adelen) og en kirkelig-restaurativ aristokratisme (der ville opretholde eller tilpasse adelen på ny).

I Danmark mistede adelen sin sidste politiske magt med grundloven i 1849, som afskaffede alle standens privilegier med undtagelse af ejendomsretten til majoraterne³. Adelen ophørte med at fungere som et politisk aristokrati, og aristokrati forstået som en

³ *Majorat* er en fællesbetegnelse for arvegodser som grevskaber, baronier, stamhuse (godser som gik udelt i arv) og fideikommiser (gods eller kapital båndlagt til en familie eller et bestemt formål).

regeringsform optrådte herefter som et historisk begreb. Borgerskabet blev den herskende klasse og demokratiet den førende statsform.

2.1.2 Et slægtsforhold

Aristokrati kan betegne adelen.

Antikkens identificering af aristokratia med adelsstat blev i Middelalderen i Europa videreført af kristendommen. *Aristokrati* og *adel* er derfor to begreber, som er forbundet med hinanden. Således har man fx i to tyske leksika *Geschichtliche Grundbegriffe* (Brunner, Conze og Koselleck, 1974) og *Historisches Wörterbuch der Philosophie* (Ritter, 1971) valgt at gennemgå begge begreber i et samlet afsnit.

Ordet og begrebet adel er stærkt knyttet til slægten. Det betyder "(af) fornem slægt" og giver dermed implicit udtryk for den græske tanke, at gode eller fornemme egenskaber kan nedarves. Adel er endvidere beslægtet med tillægsordet *ædel* og det oldnordiske *adal*, som betyder *egenskab* (Jacobsen, bd. 1, 1982). Der har således igennem historien været en forventning om, at det ikke kun var en arvet titel. Adelskab forpligter, som det kommer til udtryk i den franske talemåde: *noblesse oblige*.

I 1500-1600-tallet begyndte den udvikling, som skulle ændre adelens position over få hundrede år. Det første prestigetab var, at den måtte opgive ældre tiders eksklusive krigerfunktion, fordi opfindelsen af ildvåben ændrede måden, man førte krig på. Nu blev det almindeligt med massive fodfolksformationer, og at man hyrede lejesoldater. Den europæiske krigsførelse ændrede sig fra at være et adeligt kunsthåndværk til at blive en socialt bredspektret masseindustri, og man havde ikke længere brug for et højtspecialiseret adeligt rytteri. Gamle adelige slægter mistede dermed noget af deres betydning.

Med enevældens indførelse i Danmark i 1660 mistede adelen en stor del af sin politiske magt. Perioden derefter var præget af en social mobilitet, hvilket bevirkede, at adelsbegrebet blev kraftigt udvidet. Indtil enevældens indførelse havde det været godsejerstanden, som havde udgjort adelen, men nu blev der tale om tre former for adel: Fødselsadelen (adelen fra før enevældens indførelse), rangadelen og den feudale titeladel.

Fødselsadelen valgte at stille sig i monarkiets tjeneste som civile og militære statstjenere for fortsat at sikre dens høje sociale status. Standen overlevede, men med stærkt beskærne privilegier, og den blev suppleret med en rangadel – et embeds-aristokrati – hvor højtstående, borgerligt fødte embedsmænd kunne benådes med adelige rettigheder af kongen.

Da der på samme tid skete en kraftig vækst i centraladministrationen, fik embedsaristokratiet en stigende betydning og blev placeret rangmæssigt foran fødselsaristokratiet.

Det egentlige aristokrati i 1700-tallet blev dog den feudale titeladel, som blev institueret i 1671, hvor Christian 5. indførte en form for len, som intet havde at gøre med ordets oprindelige betydning. Ejere af private store godser – som ved et erektionsbrev blev bestemt til at gå udelt i arv efter en bestemt arvegang – kunne få særlige godsherrerettigheder og titel af lensgreve eller lensbaron alt efter godsets størrelse.⁴ Til gengæld skulle lenet tilfalde kronen, hvis den arveberettigede slægt uddøde. Den feudale titeladel fik tildelt privilegier, som mindede om den før-enevældige adels, og kom herved klart til at adskille sig fra de to andre adels-grupper. Nogle få familier af den gamle fødselsadel opnåede optagelse i den feudale titeladel.

I takt med at borgerskabet fik stadig større magt i samfundet, mistede adelskabet sin betydning. Med grundloven i 1849 mistede adelen sin sidste politiske magt, men selve adelsbegrebet blev bibeholdt. I 1919 kom lensafløsningsloven, og adelen mistede sit sidste privilegium: de bestående majorater blev overgivet til fri ejendom. Siden 1849 er der ikke blevet foretaget nyadlinger i Danmark, og i dag er adelen assimileret i det borgerlige samfund.

Den borgerlige revolution⁵ i Danmark blev født ud af Oplysningstiden og sejrede over tid. Adelskabet mistede sin idé og er i dag en forældet institution. Det er ikke længere indlysende, at man skal have en særlig status eller rolle i kraft af sin slægt. Alligevel har mange familier af adelig slægt valgt at beholde deres titler og formået at bevare en form for adelig identitet i kraft af en stærk traditions- og slægtsbevidsthed. Faktisk kan man sige, at adelskab i Danmark i dag mere end nogen sinde er knyttet udelukkende til slægten, fordi der ikke sker nyadlinger. Selvom adelen har mistet sin politiske magt, bliver den stadigvæk forbundet med ordet aristokrati.

2.1.3 En elite i samfundet

Aristokrati kan betegne en elite inden for de forskellige sociale grupperinger i samfundet: Intellektuelt aristokrati, pengearistokrati osv.

⁴ Grevskab kunne opnås ved mindst 2500 tdr. hartkorn og baroni ved mindst 1000 tdr. hartkorn. *Hartkorn* er navnet på de kornsorter (rug og byg), hvormed fæsteafgifterne blev betalt, og antallet af en gårds eller et gods' hartkorn blev senere brugt som målestok ved jordbeskatning. Jacobsen, bd. 1, 1982.

Ordene *adel* og *aristokrati* blev efter Oplysningstiden tømt for deres betydningsindhold, i takt med at det moderne borgerlige samfund vandt frem, og adelen ikke længere fungerede som et politisk aristokrati. Ordet aristokrati har dog vist sig mere tilpasningsdygtigt i det moderne samfund end ordet adel, fordi det ikke er knyttet så stærkt til en tanke om slægt og arvelige privilegier. I dag kan man bruge ordet aristokrati som en betegnelse for en elite i en af samfundets sociale grupperinger.

Aristokratibegrebet kan i dag også bruges som et udtryk for, at man mener, at en bestemt naturlov gør sig gældende: Nogle vil skille sig ud fra mængden og hævde sig, selv når der eksisterer lige rettigheder for alle. Denne opfattelse stammer oprindeligt fra Aristoteles, som desuden mente, at den naturlige ulighed skulle være gavnlig for samfundet. Det moderne aristokratibegreb står af samme grund i modsætning til en overbevisning om, at alle mennesker er lige, men det står ikke nødvendigvis i modsætning til idéen om, at alle mennesker skal have lige rettigheder. I dag kan man finde idéen om den naturlige ulighed i fx liberalismen.

2.2 Moralsk-filosofisk aristokrati

2.2.1 En livsindstilling

Personer kan være aristokrater i kraft af en særlig moralsk og/eller filosofisk livsindstilling, der er baseret på et dyds- eller æresbegreb.

Allerede i antikken gjorde to modstridende opfattelser af aristokrati og adel sig gældende. På den ene side opfattede man disse som politisk-sociale kategorier, hvor aristokratia og adel var bestemte slægter af en særlig rang og formue, der havde politisk magt. På den anden side opfattede man disse som en moralsk-filosofiske kategorier, hvor individet hævdede sig i kraft af dyder og en bestemt filosofisk livsførelse. Denne livsindstilling kunne i princippet udledes af alle uanset slægtsforhold, rang, formue, stand, køn og nationalitet.

⁵ Udtrykket stammer fra Jensen, 1983, s. 14-16. Han skriver, at Danmark over tid oplevede en borgerlig revolution. Den fandt sted uden stor dramatik og bestod i reformer, der gav borgerskabet stadigt større indflydelse.

Den moralsk-filosofiske fortolkning havde sit udspring i det 6. årh. f.Kr., hvor man begyndte at stille krav om lighed mellem alle borgere. Dette krav førte til det græske demokrati, og lighedstanken satte spørgsmålstejn ved aristokratia og adel.

Sofisterne hævdede, at der var delvis lighed mellem alle mennesker inklusive slaverne, som sammen med kvinderne ikke blev regnet for borgere. Ifølge sofisterne var man ikke adelig i kraft af sin slægt, men ved at være tapper og retfærdig – dvs. i kraft af dyder. Derudover mente de også, at man kunne oplæres i dyderne. Denne opfattelse blev senere videreført af kynikerne, epikuræerne og stoikerne, der også som noget nyt betonedede indre værdier frem for ydre.

Stoikerne hylkede en filosofisk livsførelse, og deres ideal var visdom. Denne visdom bestod i, at menneskets sind skulle være uafhængigt af alle ydre ting – fx rigdom, helbred, status, ydre sociale normer og opfattelse af sømmelighed. I stedet skulle man leve i overensstemmelse med naturen og derved opfylde den guddommelige vilje. Ifølge stoikerne bestod ligheden mellem mennesker i, at alle havde samme værdighed, fordi alle i deres sjæl besad den guddommelige logos (der groft kan oversættes med *fornuft*) og altså ejede en slags udstråling af verdensfornuften eller Gud. Endvidere mente de, at de to magter logos og patos (der groft kan oversættes med *affekterne*) kæmpede om herredømmet i menneskets sjæl. I kraft af logos skulle mennesket overvinde patos ved ikke at lade sig binde eller ryste af ting og hændelser i tilværelsen, som man ikke havde nogen magt over. Dette ideal om uafhængighed åbnede op for en ny idé om humanitet og førte til en moralsk-filosofisk forståelse af adelskab.

Spændingen mellem den politisk-sociale og moralsk-filosofiske opfattelse af aristokrati gjorde sig gældende alle steder i Europa, hvor adelstanden voksede frem, eftersom den blev overtaget og videreført af kristendommen. Kirken støttede adelen, fordi den fastholdt tanken om adelskab som en dydsadel. Dog ikke i græsk forstand, men i kristen forstand, hvor standen skulle leve op til den kristelige moral og tjene kristendommen. Idéen om den kristne dydsadel blev grundtanken bag adelskirken og korstogene. Fordringen om en kristelig moral rejste dog en ny diskussion i Middelalderen, da adelen ikke altid levede op til idealet. Man begyndte at tale om sjælsadel – en kristelig adel, som var uafhængig af slægtskab – og om fødselsadel – den akristelige arveadel. Spændingen fra antikken om status i kraft af noget indre eller noget ydre fortsatte.

Der var også strømninger inden for kirken, som helt ville afskaffe adelen pga. tanken om det kristne broderskab, der sætter spørgsmålstejn ved samfundets hierarkier. Den traditionelle opfattelse af rig og fattig, høj og lav vendes på hovedet i *Det Nye Testamente*, og de jordiske hierarkier ophæves i det kristne fællesskab: ”Her kommer det ikke an på at være jøde eller græker, på at være træl eller fri, på at være mand og kvinde, for I er alle én i Kristus Jesus” (Gal. 3,28). Ligesom i stoicismen har alle mennesker ifølge kristendommen værdi og skal ikke måles efter samfundets målestokke.

Trods alle forandringer i samfundet og trods den fortløbende diskussion af adelsbegrebet bestod adelstanden som en social orden uden de store problemer frem til det 18. århundrede, fordi den politiske virkelighed til stadighed bekræftede dens status. Den moralsk-filosofiske fortolkning kunne ikke true adelens sociale position, men den prægede idealet for adelskab og adelens kultur. Den skabte desuden en mobilitet i begreberne, således at aristokrati og adelskab kunne udvides (om ikke på et politisk-socialt, så i hvert tilfald på et filosofisk plan) til at omfatte mennesker, der ikke var født ind i den adelige stand.

I det følgende afsnit vil jeg med fokus på den mandlige aristokrat beskrive, hvordan man kan finde spor af idéen om det moralsk-filosofiske aristokrati i den æreskultur, der prægede adelen i Europa.

Aristokratiets æreskultur

Selvom adelstanden i Europa var aristokrater i kraft af deres slægtsforhold, formue og politiske magt, kan man også her tale om et filosofisk ideal. Blandt adelen udviklede der sig en aristokratisk kultur, der bl.a. var inspireret af perserriget i oldtiden og af antikken. Dens nøglebegreb var *ære*, eller hvad man med et moderne ord kunne kalde *prestige*.

Formålet med aristokratens livsførelse var at demonstrere eller fremme sin egen ære, og alle hans gøremål, interesser og adspredelser tjente dette formål. Dette livsprojekt indgik i et større perspektiv: Når en aristokrat vandt ære, kastede det også ære over hans familie, slægt, land og den konge eller fyrste, som han tjente. Det samme var tilfældet, hvis han bragte sig selv i vanære. Man kunne således være en god eller mindre god aristokrat, og aristokratens livslange prestige-kamp skabte og opretholdt et indbyrdes hierarki i adelstanden.

Der var mange måder, som aristokraten kunne vinde og hævde sin ære på. Fælles for disse var, at de ikke var beskåret almindelige mennesker. Det var det eksklusive, ualmindelige, farefulde, generøse og unyttige, som gav ære. Det var festen frem for

hverdagen, man dyrkede. At arbejde blev set på med foragt af aristokraten, eftersom det hørte under det nødvendige og nyttige. Aristokraten beskæftigede sig derimod med frie aktiviteter, som ikke var nødvendige, men væsentlige. De fire typiske hovedaktiviteter for aristokraten var: Statsstyre/politik, krigsførelse, religionsdyrkelse og sport.

Fundamentet for en aristokratisk livsførelse var stor rigdom og et stort tjenerskab, der gav aristokraten frihed til at beskæftige sig med ting, som almindelige mennesker ikke havde mulighed for at beskæftige sig med. For at vise omverdenen at man ikke var bundet af det nødvendige, viste aristokraten en demonstrativ ødselhed og ligegyldighed over for alle materielle værdier. Fx var det normalt at bedrive hasardspil internt i de aristokratiske kredse, hvor store summer blev sat på højkant. Fester og begravelser var også lejligheder, hvor dannelse og pragt, fx i klæder, kunne stilles til skue. At have et beundrende publikum var i det hele taget afgørende for den aristokratiske kultur. Andre populære og prestigefulde aktiviteter var jagt, selskabelighed, musik, overdådig boligindretning og haveanlægning.

I de aristokratiske kredse lagde man stor vægt på legemlig styrke. Dans blev sat højt, fordi man herigennem lærte at have kontrol over sin krop. De unge adelsmænd fik normalt også en militæruddannelse og en oplæring i ridderlige færdigheder.

Middelalderens ridderkultur var inspireret af perserrigets krigerkultur. I 500-tallet f.Kr. underlagde perserriget sig alle stormagter i Orienten og grundlagde verdens største statsdannelse i den før-romerske oldtid. Riget var baseret på politik, og dets velstand udsprang af militær magt frem for økonomisk virksomhed. Dette afspejles i det persiske ord for konge *khshatra*, som betyder kriger. Den persiske adel modtog landområder af kongen og forsynede ham til gengæld med mandskab og materiel i krig. Alle raske mænd mellem 15 og 50 år havde pligt til at lade sig hverve ved enhver krigserklæring, og hele folket var derfor trænet som krigere. Ifølge Herodots (ca. 484-425 f.Kr.) *Historie*, hvorfra vores viden om perserne hovedsageligt stammer, blev alle Persiens sønner oplært i tre ting: At ride, skyde med bue og tale sandhed. Middelalderens ridderkultur var ligeledes inspireret af antikkens agonale kultur, hvor man dyrkede sportslige og musiske vædekampe.

I Middelalderen blev ridderungdommen efter perserrigets og antikkens forbillede oplært i syv færdigheder kaldet *probiteter*: *equitare*, *natare*, *sagittare*, *cestibus certare*, *aucupare*, *scavis ludere*, *versificare*, dvs. at ride, svømme, skyde med bue, fægte, jage, spille skak og gøre vers. Probitet kommer af latin *probitas*, som betyder redelighed, oprigtighed eller

hæderlighed⁶, og hæderlighed var da også et ridderideal. De syv probiteter hørte til de typiske aristokratiske sportsdiscipliner. Endvidere var det populært at afholde ridderturneringer, som kunne have døden til følge. Foruden de syv idrætter blev ridderungdommen også oplært i de syv artes liberales: grammatik, retorik, dialektik, astronomi, geometri, aritmetik og musik.⁷

Ære bestod ikke kun i at udmærke sig inden for de rigtige prestigefulde aktiviteter, men også i at gøre tingene på aristokratisk vis. Unge adelsmænd blev oplært i et aristokratisk adfærdskodeks baseret på et ideal om troskab, mod, selvbeherskelse, pligtfølelse, stil, værdighed og fornemmelse for hierarkier. Når man førte krig, var det fx skik, at man opførte sig galant og høfligt over for sin fjende. Man kunne bl.a. sende luksusartikler som vin og is over i fjendens lejr, og enhver fjende havde krav på respekt i forhold til sin rang.

Én ting var dog idealet og en anden ting virkeligheden. I Middelalderen i Danmark var adelsmændene fx berygtet for råhed, frådseri og udskejelser, som bevirkede at de døde tidligt og havde et dårligt ry i befolkningen. Det var først i midten af 1500-tallet, hvor adelen langsomt ændrede sig fra at være en krigerstand til at blive en embedsstand, at adelskulturen begyndte at blive mere forfinet. Nogle unge adelsmænd begyndte nu gå i lære ved hoffet for at lære høvisk optræden. Idealerne for høvisk optræden var klogskab, veltalenhed, skønhed, elegance og en forfinet levestil, hvilket i de aristokratiske kredse skabte en ceremoniel og ritualiseret omgangsform. Siden blev der også oprettet skoler, som skulle varetage den unge adelsmands uddannelse.

Man begyndte nu også at sende unge adelsmænd på dannelsesrejser i Europa som et led i deres uddannelse. De studerede der på universiteterne og besøgte de udenlandske hoffer og blev derigennem oplært som embedsmænd og diplomater. En dannelsesrejse var en prestigefuld og bekostelig affære, da der skulle et så stort følge af tjenestefolk med som muligt. På rejsen skulle de unge adelsmænd udvikle deres køns- og standsidentitet og blive verdensmænd, der var fortrolige med klassisk åndsliv og smag. I forbindelse med dannelsesrejserne blev det almindeligt at lære kultursprog – især fransk, som man talte i alle adelige miljøer i Europa.

I Danmark blev dannelsesrejserne kritiseret for at være for farlige, for dyre samt moralsk og kulturelt opløsende, da adelsmændene oftede skejdede ud på rejserne. Som et alternativ oprettede Christian 4. derfor i 1623 Sorø kongelige og adelige Ridderakademi.

⁶ Dahl og Dahl, 1998; Hårbøl, Schack og Spang-Hansen, 1997; Hastrup, 1992.

⁷ De syv artes liberales var inddelt i to grupper: Trivium og kvadrivium. Trivium omfattede grammatik, retorik og dialektik. Kvadrivium omfattede astronomi, geometri, aritmetik og musik.

Oprettelsen af akademiet kunne dog ikke erstatte Akademiet kunne dog ikke konkurrere med de prestigefulde dannelsesrejser og endte derfor med at blive en slags forskole til rejserne.

I 1800-tallet ebbede traditionen for adelens dannelsesrejser langsomt ud, men blev afløst af borgerlig model. De unge velhavende borgere begyndte at rejse i Europa med almindannelse og oplevelser for øje. Den aristokratiske kultur var på retur.

Kvindens rolle i aristokratiets æreskultur

Den adelige kvindes rolle i æreskulturen var meget forskellig fra mandens, da den var langt mere passiv, og da hun fra vugge til grav var økonomisk afhængig af sin mand eller familie.

I Middelalderen – hvor der opstod et høvisk kærlighedsideal, der idealiserede kvinden – kæmpede ridderne om adelsfruens gunst. Adelens kvinder var til stede ved ridderturneringer og uddelte priser til vinderne. Herigennem bekræftede de mandens kønsidentitet.

I modsætning til adelsmændene blev pigerne ikke sendt på skoleophold eller udenlandsrejser. De modtog deres dannelse af deres mødre, kvindelige slægtninge eller huslærere. De blev oplært i gudfrygtighed, herregårdshusholdning og håndarbejde. Desuden lærte de at danse og musciere, og højadelens kvinder lærte tysk og måske fransk. Adelens kvinder deltog ikke i børnepasningen, men var så vidt muligt overladt til en prestigefuld lediggang.

I midten af 1700-tallet blev adelens kultur i Danmark præget af salonkulturen i Frankrig og et koketterende kvindeideal. Adelskvinden fik nu en mere fremtrædende rolle, da hun fungerede som værtinde og skabte et rum for fremvisning af dannelse og åndrig samtale. Salonen blev den aristokratiske kvindes prestigefelt. Den krævede mange tjenestefolk, og dens succes beroede på værtindens evne til at fremkalde den rette spiritualitet i samtalerne og til at indlemme berømte kunstnere i kredsen.

Kvinderne bidrog til adelens prestigekamp ved at være en slags pynt og galionsfigurer for familien og slægten. Det primære mål med adelskvindens liv var dog ægteskabet, hvor hun skulle levere ægtefødte børn til slægtens videreførelse samt behage manden.

Aristokratisk kultur i primitive samfund

Det er blevet påpeget, at den aristokratiske kultur har en del til fælles med primitive kulturer. Antropologer har regnet ud, at man i primitive samfund i gennemsnit bruger 3-4 timer om dagen på aktiviteter, der har med overlevelse at gøre – dvs. arbejde (Sahlins, 1972, kapitel 1).

Primitive samfund ejer ikke store rigdomme og har ikke tjenestefolk, men alligevel bruger de minimal tid på det nødvendige. De lever ofte ud fra æresbegreber og tager ligesom aristokraten udgangspunkt i det unødvendige og overflødige: religion, ritualer og fester. På baggrund af disse forhold konkluderer Jean Fischer følgende i sin artikel 'Iscenesættelse og den aristokratiske tradition' (1994): "Mens antikkens Grækenland var et klassesamfund, var de primitive samfund sande aristokratiske samfund, hvor alle var aristokrater" (s. 29).

Rigdom kan på den ene side ses som et fundamentet for den aristokratiske æreskultur, men på den anden side kan man i et sociologisk perspektiv argumentere for, at den også kan praktiseres uafhængigt af økonomiske forhold. Uanset om en aristokratisk kultur er funderet på materielle rigdomme eller ej, kan man konkludere, at alle aristokratiske kulturer i kraft af deres hierarkiske orden og æresbegreber står i modsætning til den borgerlige kulturs idealer: sparsommelighed, frihed for alle, lighed og arbejdsomhed.

Som det fremgår af min gennemgang, er den moralsk-filosofiske kategori for aristokrati lidt diffus. Den er subjektiv, fordi man ikke kan fødes til eller betrede en stilling i samfundet, som automatisk definerer én som moralsk-filosofisk aristokrat. Det må derfor blive en subjektiv vurdering, om en person eller gruppe tilhører et sådant moralsk-filosofisk aristokrati. Den moralsk-filosofiske fortolkning præger stadigvæk vores opfattelse af aristokrati. I dag bruges betegnelsen aristokrat også om personer, der lever ud fra æres-idealene i lighed med den aristokratiske kulturs.

2.3 Sammenfatning

Adelen har i et historisk og samfundsmæssigt perspektiv været det virkelige aristokrati, fordi den af stand, rang og funktion virkede og blev anerkendt som et politisk-socialt aristokrati. Alligevel har adelen været en kompliceret størrelse. På den ene side tilhørte man standen i kraft af slægtsforhold, men på den anden side blev man adlet pga. rigdom, magt eller forskellige færdigheder, man kunne tjene sit land med. Denne omstændighed skabte en mobilitet inden for adelen, ikke mindst i takt med at samfundets behov ændrede sig. Nye mennesker blev adlet og udkonkurrerede den allerede eksisterende adel, fordi de kunne tilbyde tidssvarende kvalifikationer. Idéen bag aristokrati baseret på slægtsforhold blev følgelig med tiden udhulet, og regeringsformen forsvandt. Den moderne brug af ordet

afspejler dette forhold. Man taler ikke længere om aristokrati i en helhedsforståelse, men i forbindelse med eliter inden for forskellige områder i samfundet.

At være moralsk-filosofisk aristokrat kommer til udtryk som noget *personligt* og *individuel*. Det må bero på en subjektiv vurdering, om en person i denne forstand kan kaldes aristokrat. Der har været tale om et *ideal* frem for realitet, og man kan derfor ikke identificere en bredt anerkendt gruppe. Siden antikken har den moralsk-filosofiske fortolkning dog fungeret som et underliggende lag og præget idealerne for adelskab og aristokrati.

Den moralsk-filosofiske tolkning af aristokratibegrebet er inspireret af de tanker og strømninger i Europa, som skabte kimen til udviklingen af det borgerlige samfund. Det er antikkens tanke om ligestilling, der giver startskuddet til idealerne for denne tolkning. Selvom idealerne udspringer af tanken om menneskenes ligestilling, så er der på ingen måde tale om en ophævelse af hierarkier. Også ifølge det moralsk-filosofiske ideal er nogle mennesker mere fornemme end andre.

I takt med at det borgerlige samfund vinder frem efter Den franske Revolution, opstår der en situation, hvor det moralsk-filosofiske aristokrati kan realiseres – personlige kvalifikationer frem for slægtsforhold bliver mere og mere væsentlige for ens position i samfundet. Aristokrati-tanken forældes imidlertid i samme bevægelse. Grundidéen, at der eksisterer et hierarkisk forhold mellem mennesker, er i konflikt med det borgerlige samfund og demokratiet, der formindsker forskelle og hierarkier. Af samme grund opstår der aldrig et bredt anerkendt moralsk-filosofisk aristokrati.

Æreskulturen blandt adelen i Europa udgør en undtagelse inden for den moralsk-filosofiske kategori, idet slægtsforhold, formue og politisk magt er forudsætningen for, at de aristokratiske livsidealer kan udledes. Der er her tale om en kombination mellem det politisk-sociale og moralsk-filosofiske aristokrati, men hvor det politisk-sociale er den afgørende faktor for titlen. Adelens æreskultur afspejler og skaber blot et indbyrdes hierarki mellem aristokraterne. Studiet af primitive kulturer viser dog, at man også uafhængigt af det materielle og i kraft af sin livsindstilling kan udleve grundidéerne i den aristokratiske æreskultur.

På alle tider har det været mændene, der har været ledende i de forskellige typer af aristokrati. Det er mænd, som har været bærere af den politiske magt i en aristokratisk styreform. Traditionelt arves adelstitlen gennem mandslinjen. Selvom aristokrati forstået som en moralsk-filosofisk livsholdning kan praktiseres af mænd og kvinder, så er det dog mændene, som har defineret livsholdningens idealer. I adelens æreskultur har kampen om

prestige ofte bestået i bedrifter, som kun var beskåret manden – fx sport, jagt og krigsførelse. Mange eliter i samfundet har bestået og består fortsat af mænd.

Spændingen i aristokrati-begrebet opstod, fordi der i historiens løb blev dannet nye idealer for det ypperste menneske. Virkelighed og ideal kom således i konflikt med hinanden. Der opstod en situation, hvor der på den ene side var en gruppe mennesker, som i kraft af traditionen og deres politiske status havde rang af aristokrater, men på den anden side florerede der i samfundet idealer om aristokrati, som det politiske aristokrati ikke nødvendigvis levede op til. Til gengæld kunne der være andre uden for standen, som opfyldte idealerne, og dette var med til at udvide og skabe spændingen i aristokrati-begrebet mellem det politisk-socialt og det moralsk-filosofiske.

Selvom begrebet er komplekst og ramt af en dobbelt betydning gør et samlende princip sig gældende for alle betydninger af aristokrati: *Der eksisterer et hierarkisk forhold blandt mennesker. Nogle er bedre end andre og er af samme grund mere fornemme end andre.*

3. Karen Blixen

Karen Blixen var ikke adelig af fødsel, men kom fra en borgerlig overklassefamilie. Alligevel befandt hun sig hele sit liv i et grænseland mellem det borgerlige og det aristokratiske. Jeg vil i det følgende med udgangspunkt i hendes slægtsforhold og breve fra Afrika belyse brydningerne.

3.1 Karen Blixen og familien⁸

3.1.1 Den fædrene side

Karen Blixens fædrene side – Dinesen-familien – var oprindeligt fæstebønder på Holbækegnen, men i 1700-tallet tog slægten et kæmpe spring op ad samfundsstigen. Blixens tipoldefar, Anders Dinesen (1737-1785), steg op fra bondestanden til at blive betitlet godsejer og giftede sig med Serine Dorothea Kraft, som var datter af Jens Kraft, en højt anset matematiker og filosofiprofessor ved Sorø kongelige og adelige Ridderakademi. Anders Dinesen ændrede dermed tilværelsen radikalt for de fremtidige Dinesen'er, som fra nu af blev herregårdsfolk med forbindelser til adelige familier.

Anders Dinesen endte sine dage på herregården Gyldenholm, der var på over 1170 tdr. hartkorn. Dette var tilstrækkeligt land til, at han kunne være blevet adlet og have opnået titel af baron (jf. note 4). Karen Blixens bror, Thomas Dinesen, skriver, at det ”ifølge familietraditionen” skulle have været Anders Dinesens ønske at opnå adelskab og gøre Gyldenholm til et baroni. Hvorfor han alligevel ikke anmodede herom, ligger hen i det uvisse, men måske var det hans tidlige død, der satte en stopper for planerne (Dinesen, 2001, s. 15). Blixen og hendes søskende må have kendt til denne historie om deres tipoldefar, siden Thomas Dinesen refererer til den som ”ifølge familietraditionen”, og i et interview fra 1937 fortæller Blixen desuden, at de havde en slægtsbog i eje, som gik 300 år tilbage (Brundbjerg, 2000, s. 49). Anders Dinesens efterkommere har øjensynligt levet i bevidstheden om, at de lige så godt kunne have tilhørt den feudale titeladel. For nogle har det sikkert spillet en større rolle end for andre. Thomas Dinesen udtrykker selv taknemmelighed over, at tipoldefaren lod familien beholde det ”jævne familienavn, og at jeg ikke nu er baron Gyldenørn” (Dinesen, 2001, s. 16).

⁸ Afsnit 3.1.1 og 3.1.2 er baseret på følgende kilder: Dinesen, 1974; Dinesen, 2001; Dybdahl, 1982; Jensen, 1967; Thurman, 1983, s.9-10; Westenholz, 1979; *Lademann Leksikon*, opslag under *Blixen, Karen; Dinesen, Thomas; Friis; Frijsenborg*.

Selvom Dinesen-slægten ikke blev adlet, så kom dens levevis ikke til at adskille sig synderligt fra adelens. Herregårdsliv, militærtjeneste og kirkeligt og politisk engagement er fire nøgleord for slægten. Blixens farfar, Adolph Vilhelm Dinesen (1807-1876), fik en karriere inden for militæret og blev i 1835 Ridder af Dannebrog. For sin krigsdeltagelse i 1837 i den franske hær i kampene i Algier fik han tildelt Æreslegionens medalje. Senere blev han landmand og folketingsmand.

Karen Blixens far, Wilhelm Dinesen (1845-95), var et handlingsmenneske og en eventyrer og på mange måder et eksempel på en aristokratisk livsførelse, hvor det usædvanlige, krævende, eventyrlige og generøse var drivkraften. Han havde gået sine egne veje og levet et voldsomt, romantisk liv. I 1864 havde han deltaget i slaget ved Dybbøl Mølle og 1870-71 i krigen mellem Frankrig og Tyskland. Derudover havde han været vidne til Pariserkommunens opstand i 1871, levet et par år som eneboer blandt indianerne i Nordamerika og været vidne til ulykkerne i den russisk-tyrkiske krig i 1877-78. I 1881 giftede Wilhelm Dinesen sig med Ingeborg Westenholz, som han fik 5 børn med. Han blev gårdejer og folketingsmænd – dog som partiløs. Desuden var han kendt som jæger og skribent.

Thomas Dinesen (1892-1979) fulgte den stolte slægtstradition ved at tjene som løjtnant i den canadiske hær under 1. Verdenskrig, blev tillige dekoreret både med den britiske militærorden for tapperhed, Victoriakorset, og med det franske krigskors, Croix de la Guerre (*BFA I*, s. 132). Senere blev han godsejer. Dinesen-slægten knytter sig til adelens æreskultur i kraft af livsstil og livsværdier.

Slægtskabet med adelsfamilien Krag-Juel-Vind-Friis

I 1840 bragte Blixens farfar, Adolph Vilhelm Dinesen, familien i det allerfineste adelige selskab ved at gifte sig med Dagmar Alvilde Haffner, hvis søster Thyra var gift med greven af Frijsenborg, Christian Emil Krag-Juel-Vind-Friis. Adelslægten Krag-Juel-Vind-Friis hører til de ældste og mest betydningsfulde i den danske adels historie. Den går tilbage til adelen før enevældens indførelse, og i 1671 blev Mogens Friis sammen med få andre familier fra fødselsadelen optaget i den feudale titeladel. Mogens Friis blev stamfader til den danske greveslægt, og Frijsenborg var Danmarks største gods (ca. 400 kvadratkilometer) indtil Lensafsløsningsloven i 1919. Forbindelsen mellem Dinesen-familien og Frijsenborg-familien og deres venner og slægtninge var meget varm og tæt, og de dyrkede megen selskabelighed sammen – også i Karen Blixens ungdom.

3.1.2 Den mødrene side

Karen Blixens mødrene side, Westenholzerne, kan spores tilbage til år 1700 i Tyskland, og der er også nordmænd og englændere blandt forfædrene. Slægten har sine rødder i borgerlige erhverv, men er også præget af herregårdsliv, militær og politik. Blixens mor, Ingeborg Dinesen (1856-1939), kom selv fra herregården Matrup, som Blixens morfar, Regnar Lodbrog Westenholz (1815-66), havde købt. Regnar Lodbrog Westenholz var også engageret i politik og var en kort tid finansminister i det Rottwittske ministerium. Desuden havde Blixens oldefar, Thomas Frederik Westenholz, udmærket sig som kaptajn i hæren i krigen mod England i 1808.

Alligevel stod Westenholz-familien i modsætning til Dinesen-familien, da dens livssyn var borgerligt og tillige præget af en kristen moral⁹. Thomas Dinesen sammenligner den kristelige ånd i den mødrene familie med det victorianske livssyn: ”Lovene for Moral og Etik er faste og urokkelige; vi har et sikkert kendskab til, hvad der er det gode og det onde, det rette og det syndige, - først og fremmest hvad angår den erotiske side af tilværelsen” (Dinesen, 1974, s. 12).

3.1.3 Karen Blixen mellem det aristokratiske og det borgerlige

I denne familie, som på den ene side var præget af aristokratiets æreskultur og på den anden side af et borgerligt-kristeligt livssyn, voksede Karen Dinesen (1885-1962) op sammen med sine fire søskende på landejendommen Rungstedlund. Hun havde et tæt forhold til sin far, som hun beundrede, men i 1895 begik han selvmord. Med farens død forsvandt den aristokratiske ånd i familien, og Westenholz-familiens borgerligt-kristelige ånd blev mere og mere dominerende.

Senere i brevene fra Kenya skriver hun, at det ikke havde været muligt for moderens familie at forstå og acceptere hende, som den hun var, eller opmuntre hende i at udvikle sine evner. Dette kommer især til udtryk i et brev til Thomas Dinesen dateret d. 1-4-1926, hvor hun reflekterer over sit forhold til den mødrene side og dens livssyn. Hun skriver bl.a.: ”Jeg tror, at det for mig var en stor Ulykke at vokse op, og komme til at høre til, i den Familie, det Milieu, den ’Livsanskuelse’, som jeg blev født ind i” (*BFA 2*, s. 25). I et brev fra efteråret 1921 til sin mor beklager hun farens selvmord:

⁹ Blixens mormor, kaldet Mama, og hendes moster, Mary Bess Westenholz (der boede sammen med familien), dyrkede unitarismen, der er en liberal, dogmefri og optimistisk afart af kristendommen.

Fader forstod mig saadan som jeg var, skønt jeg var saa lille, og holdt af mig saadan. Det havde ogsaa saa været bedre, om jeg havde været mere med hans Familie; med dem følte jeg mig mere let og fri. Med Mama og Moster Bess og hele Din Familie, – med Onkel Aage, da han nu var herude, – føler jeg at de, om de overhovedet kan holde af mig, paa en Maade gør det paa trods af, at jeg er saadan som jeg nu er. Jeg skal altid gøres til noget helt andet; det som jeg selv tror er godt ved mig, det kan de ikke lide (*BFA I*, s. 147 f.).

På brevets affattelsestidspunkt befandt Blixen sig både i en stor ægteskabelig og økonomisk krise. I samme brev giver hun udtryk for, at det er hendes far, som skal hjælpe hende gennem vanskelighederne: ”Det er hans Blod og hans Sind, som kan hjælpe mig igennem det” (s. 148). Som det fremgår, identificerede hun sig med sin fars familie. Hun var mere en Dinesen end en Westenholz, og i brevene fra Afrika kan man læse, hvordan hun distancerede sig fra den borgerlige klasse og dens livssyn. I et brev (13-9-1928) til sin søster Ellen Dahl kritiserer hun Westenholz-familien og skriver ydermere:

Man lærer jo med Aarene at forstaa og sortere de af Livets mindre Foreteelser, som maa til, for at man kan være sig selv. Jeg ved f. Ex. at jeg ikke maa være tyk; om jeg saa skal lide Sultens Kvaler, er de at foretrække, thi det andet ”cramps my style”. Jeg ved ogsaa, som jeg skrev til Moder, at jeg, med Tante Emy, er Guds udkaarne Snob, og hvis jeg ikke kan være med Aristokratiet eller Intelligentsian, maa jeg ned i Proletariatet eller de herude dertil svarende Natives, thi med Middelklassen kan jeg ikke leve. – Det virkelige Aristokrati, hvor det findes, eller Proletariatet har ikke noget at risikere. Men Middelklassen har altid noget at risikere, og Djævelen er tilstede omkring den i sin allerværste, d.v.s. sin allermindste Ud gave (*BFA 2*, s. 182).

Blixen ønskede at tilhøre aristokratiet (det politisk-sociale aristokrati) eller intelligentsiaen (en ”aristokratisk” elite i samfundet), og hvis det ikke kunne lade sig gøre, ville hun hellere tilhøre proletariatet eller et primitivt folk (natives) end middelklassen. Hun forbinder det aristokratiske med en samfundsklasse (det politisk-sociale) såvel som en særlig livsindstilling (det moralsk-filosofiske), der ogsaa kan findes hos proletaren og afrikaneren. Aristokraten, proletaren og afrikaneren tør i modsætning til borgeren at leve farligt, fordi han tør miste, stifte gæld, begå fejltagelser og ikke bekymrer sig om sociale og kristelige normer (jf. samme brev). Det er endvidere værd at bemærke, at Blixen sætter en aristokratisk livsholdning lig med det at kunne være sig selv.

Da Karen Dinesen i 1914 giftede sig med sin halvfætter Baron Bror von Blixen-Finecke, bevægede hun sig i første omgang væk fra sin sociale position i grænselandet

mellem aristokrati og borgerskab. Hun fik adelstitlen baronesse og kom til at tilhøre det socialt anerkendte aristokrati. Det skete dog på et tidspunkt, hvor adelen forstået som en politisk-social gruppe med særlige privilegier havde udspillet sin rolle. Hun havde erhvervet sig en titel, der i mange henseender kun kunne have værdi som pynt. I 1925 blev Karen Blixen og Bror skilt, men hun tog ikke sit pigenavn igen og insisterede på fortsat at blive tiltalt baronesse. Den adelige titel var hende kær, hvilket en udtalelse i et brev til Thomas Dinesen (fra d. 5-9-1926) illustrerer: ”Hvis det ikke lød saa væmmeligt, kunde jeg f. Ex. sige at det for mig, saadan som Verden nu engang er, var værd at have haft Syphilis for at være blevet ’Baroness’” (*BFA 2*, s. 68). Ifølge Thurman skulle Blixen desuden have begrædt, at Bror i 1928 giftede sig igen, da dette devaluerede hendes titel (Thurman, 1983, s. 299).

3.2 Karen Blixens emancipationshistorie

3.2.1 Breve fra Afrika

Frihed er et grundelement i en aristokratisk livsførelse, og Blixen forbandt som sagt det aristokratiske med det at kunne være sig selv. I dette lys er hendes emancipationshistorie interessant. Den kommer til udtryk i *Breve fra Afrika 1914-31*, som er et vidnesbyrd om hendes personlige udvikling og kamp for frigørelse. Samlingen består af de breve, som hun skrev, mens hun levede som kaffefarmer i Kenya, og hvis man ser bort fra tre ungdomsfortællinger og en marionetkomedie,¹⁰ så er brevene de første tekster fra hendes hånd og er skrevet før det egentlige forfatterskab.

Årene i Afrika er de vigtigste i Blixens personlige udvikling. Det er her, hun modnes og gør de livserfaringer, som senere skulle blive grundlaget for hendes livssyn, der foldes ud i forfatterskabet. Hun begynder nu at få sprog for den undertrykkelse, hun havde følt i barndommen og skriver især til Thomas Dinesen om dette. I brevene gør hun sig desuden mange overvejelser om kvindens frihed både i et eksistentielt og samfundsmæssigt perspektiv og forbinder desuden sine overvejelser med aristokratiske idealer. Jeg vil i det følgende med udgangspunkt i *Breve fra Afrika 1914-31* skildre Blixens emancipationshistorie.

¹⁰ *Eneboerne* (1907), *Pløjerer* (1907) og *Familien de Cats* (1909), offentliggjort under pseudonymet Osceola i tidsskrifterne *Tilskueren* og *Gads danske Magasin*. *Sandhedens Hævn*, skrevet 1904, tryk 1. gang i *Tilskueren* 1926.

3.2.2 Flugten til Afrika

Ægteskabet med Bror og emigrationen til Kenya kan meget vel betegnes som ”Flugten til Afrika”. I et brev dateret d. 10-4-1931, hvor farmens fallit var et endeligt faktum, skriver Blixen følgende til Thomas Dinesen:

Saa vidt jeg kan se af de Breve, jeg har faaet, regner alle Mennesker, som er interesserede i denne Sag overhovedet, med at jeg skal komme hjem og være hjemme. Dette kan fra mit eget Synspunkt sletikke lade sig gøre. Ganske fraregnet at Atmosfæren hjemme aldrig har passet mig, og at jeg giftede mig og satte alle Kræfter ind paa at udvandre for at komme ud deraf, og at den vilde passe mig uendelig meget mindre nu, – for saa vidt som de Divergenser i Livssyn etc., som gjorde det vanskeligt for mig at leve hjemme, i disse 17 Aar er blevet langt mere udprægede, – saa vilde det for mig være aldeles grænseløs unaturligt, vistnok som for Dig at komme tilbage som Elev i Rungsted Kostskole, og jeg tvivler paa at jeg eller Du, i saadanne Tilfælde, vilde være istand til at finde nogen Level (*BFA 2*, s. 223).

Flugten fra barndomsmiljøet kommer tydeligt til udtryk, og citatet illustrerer, at hun er gået igennem en udvikling. Hendes livssyn er blevet skærpet, og at vende tilbage til familiens skød vil ifølge Blixen være som at blive sat tilbage i udvikling.

Som barn og ung havde Blixen ikke formået at gøre virkelig op med den mødre side af familien. Som hun skriver til Thomas, blev et sådant oprør umuliggjort af, at familien var både velmenende og meget kærlig:

[...] jeg kender jo ikke nogen bedre, rarere, sødere Mennesker end dem alle hjemme, men de passede kun ikke for mig. Og deres store, ubegrænsede Godhed og Kærlighed imod mig, hele Rækken af deres Velgerninger mod mig var kun saa mange Ulykker mere. De gjorde Opposition umulig for mig selv [...] Jeg skulde naturligvis have bestemt for mig selv; men her kom igen den underlige Modstand mod alt, som paa nogen Maade var udenfor den snevre Cirkel hjemme, og den underlige Magt de havde, at man altid syntes man havde Uret, naar man gik imod dem (*BFA 2*, s. 25 og 32).

Blixen var elsket af sin familie og elskede også selv sin familie højt. Dette kærlighedsbånd var kvælende for hende og havde et narcissistisk præg: Hun havde svært ved at være og blive sig selv, da det ville betyde, at hun ville komme til at såre og skuffe dem, som hun elskede. Den eneste måde, hvorpå hun kunne udfolde sig selv og få en selvstændig tilværelse, var derfor ved at forlade familien, for kun løsrevet fra den havde hun kræfter til et sådant skridt. Her blev ægteskabet med Bror og emigrationen til Afrika en udvej.

3.2.3 Friheden som kvindelig emigrant

Livet i Afrika gav Karen Blixen helt særlige udfoldelsesmuligheder, eftersom der her ikke var så snævre rammer for kvinder som hjemme i Danmark. Allerede i hendes første breve får man indtryk af, at hun nyder den nye frihed. Hun omtaler tilværelsen i landet som ”det store ny Liv” og fortæller, at hun føler sig så let, glad og fri. Hun glæder sig over så simple ting som at gå i bukser, klippe sit hår kort, bevæge sig frit omkring på egen hånd og køre i bil – friheder, som på dette tidspunkt ikke var en selvfølge for kvinder i Danmark. I et brev (fra d. 23-9-1914) besvarer hun moderens spørgsmål, om der er et barnebarn på vej, med disse ord:

[...] jeg tror det vilde være bedst, om det ikke blev for det første. Du synes vel nok, det vilde være sødt at have et Barnebarn, men Afrika passer egentlig aldeles ikke for smaa Børn og i hvert fald ikke, før man har faaet sat sig lidt ind i Forholdene og er aklimatiseret [...] Med dette Safariliv passer det jo hellerikke, og det er dog Afrikas største Charme (*BFA 1*, s. 47).

Blixen ønsker ikke på dette tidspunkt at få et barn, bl.a. fordi det vil berøve hende friheden til at tage på safari. Med safarilivet træder hun ind på den mandlige aristokrats område – jagten, som kvinderne ellers havde været udelukket fra. Den nye frihed kan imidlertid kun bevares, så længe hun ikke er bundet af en moderrolle.

I to breve (18-6-1928 og 29-6-1928) til sin moster Mary Bess Westenholtz diskuterer hun den ugifte og den barnløses plads i tilværelsen. Hun konkluderer, at den ugifte mand og kvinde har langt større frihed end den gifte, som ”giver Afkald paa en uendelig stor Rigdom, af Bedrift, af Oplevelser, af nye Indtryk i Livet, og kvitterer, erklærer sig tilfreds med og besluttet paa fra nu af at faa sin Aands og sit Hjertes Føde gennem en bestemt Diæt og i et bestemt Forhold” (*BFA 2*, s. 164).

Den ugifte og barnløse er fri til at leve livet farligt og udføre bedrifter. Han eller hun kan gå på ”Løvejagt”, som Blixen skriver. Løvejagten kan ses som et emblem for en aristokratisk livsførelse, hvor man dyrker eventyret og det farefulde. Den gifte er derimod udelukket fra denne livsførelse, da han eller hun først og fremmest har et ansvar for sin familie. Man må derfor ifølge Blixen foretage et valg i livet mellem ”Løverne eller Familielivet” (*BFA 2*, s. 164). Blixen forblev barnløs hele livet, hvilket var en stor sorg for hende. Samtidig indså hun, at barnløsheden gav en stor frihed. Den blev en katalysator for hendes frigørelse som menneske og kvinde og gjorde en aristokratisk livsførelse efter mandligt forbillede mulig. Dette korresponderer endvidere med, at hun ifølge et brev til sin

søster Ellen Dahl foretrak jagtgudinden Diana frem for frugtbarhedsgudinden Venus (*BFA 2*, s. 183).

Efter skilsmissen med Bror i 1925 blev Blixen indsat som farmens bestyrer, og dette gav hende en handlefrihed, som hun ikke havde oplevet før. Skilsmissen blev følgelig også en katalysator for hendes frigørelse, selvom den på det personlige plan var et nederlag.

Thomas Dinesen fungerede ligeledes som en katalysator for frigørelsen. I tiden i Afrika overvejer Blixen flere gange at opgive sin vundne, men krævende frihed og vende tilbage til en tryk, borgerlig tilværelse i familiens skød. Thomas Dinesen opmuntrer og overtaler hende hver gang til at blive i Afrika (jf. brevene fra d. 22-4-1923, d. 24-2-1926 og d. 1-4-1926). Frigørelsen var en proces, og hun måtte gang på gang gentage sit valg om at blive i friheden i den usikre tilværelse i Afrika.

Blixens ven og elsker, Denys Finch-Hatton, blev også en katalysator for frigørelsen. I forholdet til ham kæmpede hun for at komme ud af rollen som kvinden, der sidder og venter, mens manden er på jagt. Finch-Hatton kom og gik på farmen som en kat og var ikke interesseret i ægteskab. Hans forholdsløse natur tvang Blixen til at få et selvstændigt livsindhold. I et brev til Thomas Dinesen (1-4-1926) beskriver hun, hvordan Denys' kommen og gåen hensætter hende i henholdsvis ”fuldkommen Salighed” og ”fuldkommen Fortvivlelse”. Forholdet til Denys ”indeholder Mulighederne for det man kalder Himmel eller Helvede, med meget bratte Overgange.” Hun konkluderer om forholdet:

Men paa denne Maade, med dette eneste Indhold i mit Liv vil og kan jeg ikke leve; det er ikke nogen udholdelig Tilstand” [...] Nej, ser Du, jeg maa *være mig selv*, være noget i mig selv, have, eje noget som virkelig er mit eget, udrette noget, som er mit og er mig, for at kunne leve overhovedet, og for at kunne have, og tænke at vedblive at have, den ubeskrivelige Lykke i mit Liv, som min kærlighed til Denys er for mig (*BFA 2*, s. 30).

Da Blixen når til denne konklusion, gør hun farmen og forholdet til de sorte folk til sin store passion (jf brev fra d. 18-5-1930, *BFA 2*, s. 210).

3.2.4 Kvindesag

Det var ikke kun i Afrika, at en kvinde havde mulighed for frigørelse. Kvindesag og -frigørelse blev livligt diskuteret i Europa, og nye muligheder var begyndt at åbne sig for kvinder. I 1875 var kvinder blevet bevilliget adgang til gymnasiet og universitetet. I Blixens ungdom var det endnu ikke almindeligt for en kvinde at tage en studentereksamen eller en

akademisk uddannelse, men muligheden var der. Kvinderne begyndte at kunne sikre deres eksistens igennem et erhverv og ikke blot igennem ægteskab. Deres frigørelse var begyndt.

Blixen kommenterede og diskuterede kvindesagen i sine breve fra Afrika – især med Mary Bess Westenholz. I et brev (23-5-1926) til moster Bess giver hun udtryk for, at kvindesagens hovedanliggende er, at kvinden vil være et menneske og ”staa i et direkte Forhold til Livet paa samme Måde som Mændene” (BFA 2, s. 42). I samme brev kritiserer hun det gamle kvindeideal og kønsrollemønster:

Der tales ofte om at Ridderligheden vil forsvinde af Verden, hvis Kvinderne begynder at *leve* paa egen Haand. Jeg kan hertil kun sige, at en ”kunstig Bjærgbestignings”-Ridderlighed, en saadan, hvor man først binder Benene sammen paa den, man viser sin Hyldest, for saa at opvarte hende, synes mig at have liden Værdi, og at det var ridderligere at skære Baandene over [...]

Jeg ved ikke noget mere typisk Udtryk for den gamle Verdensorden end Klapjagterne paa Näsbyholm. Sporten, Spændingen og Oplevelserne var Mændenes; de var for Kvinderne et Slags mystisk Ritus, hvorfra de var udelukkede, – de eksisterede saa at sige ikke, førend Mændene kom hjem derfra, og de kunde begynde at være charming for dem ved Middagen (BFA 2, s 46).

Det gamle kønsrollemønster har været et fængsel for kvinden. Hun blev udelukket fra sporten, spændingen og alle oplevelserne, som hun kun kunne få del i på anden hånd igennem manden. At være menneske har derfor ifølge Blixen indtil dette tidspunkt betydet at være mand, men nu vil kvinderne også være mennesker i stedet for blot kønsvæsener. De vil vælge deres eget liv og evt. en aristokratisk livsførelse efter mandligt forbillede med spænding, sport og oplevelser.

3.2.5 At udrette noget som sig selv

Karen Blixen havde et dybfølt ønske om at udrette noget. Hun oplevede det derfor som en ulykke, at hun ikke i sin opvækst var blevet opmuntret til at tage en uddannelse. Hendes familie havde først og fremmest tænkt på ægteskab som hendes fremtidsmulighed. Med en eneste mulighed i livet, som endvidere var baseret på en følelse – kærligheden – og ikke på fornuft (man var ude over de arrangerede ægteskabers tid), blev kvindens stilling skrøbelig, konkluderede Blixen efter sin skilsmisse (brevet d. 1-4-1926). I hendes eget tilfælde var mulighederne for at få et selvstændigt liv meget vanskelige. Eftersom familien med den allerbedste samvittighed havde ladet hendes evner ligge brak, var der ikke, hvis farmen gik fallit, noget andet levebrød, hun kunne slå sig på. Hun ville i så fald være overladt ”til

Velgørenhed eller Prostitution under den ene eller den anden Form...”, som hun ironisk skriver i et brev til Thomas tre år senere (*BFA 2*, s. 107).

I Afrika oplevede hun den store lykke, at hun i kraft af farmen kom til at udrette noget selv. Imidlertid var farmens økonomi hele tiden på fallittens rand, hvilket gjorde hendes mulighed for at fortsætte livet i Kenya meget usikker. Hun var dybt økonomisk afhængig af sin familie. De finansierede farmens drift, og hun ejede ikke selv nogen penge. Da hun i 1926 frygtede, at hun snart skulle vende tilbage til Danmark, udtrykte hun sig meget stærkt til Thomas om sit ønske om at udrette noget:

Tror Du at det vilde være muligt for mig, i min Alder, med f. Ex. et Aars Uddannelse, hvortil jeg vel nok kunde blive hjulpet, at komme ind i noget, hvor jeg kunde leve og have en Virksomhed, som passede mig, og hvori jeg kunde bruge de Evner, jeg har?

Med uendelig mange ”Draw-backs” har jeg dog den Fordel, at konventionelle Hensyn ikke spiller den ringeste Rolle for mig. Jeg vil gerne gaa ind for den hvide Slavehandel, hvis der skulde vise sig en Opening dér; jeg vil ogsaa gerne gaa som Missionær til China. Jeg vil være, hvor der er Liv, og hvor jeg kan sætte mine Kræfter og Evner, hvis jeg har nogen tilbage, ind (*BFA 2*, s. 33).

Blixen var i den øjeblikkelige krisesituation villig til alt, der kunne føre til en livsgerning, hvori hun kunne blive udfordret og bruge sine kræfter og evner. Beskrivelsen af situationen minder om den måde, hun beskriver de indfødtes og især masaiernes situation på. Masaierne var i Blixens øjne Østafrikas aristokrati – et krigerfolk – men det blev dem forbudt at føre krig af englænderne. Dette berøvede dem hele deres livsgrundlag og muligheden for en aristokratisk livsførelse. De blev henvist til lediggang og ensformighed, hvilket blev enden for det stolte folk. I et brev til moderen (28-5-1914) beskriver Blixen masaiernes og de indfødtes situation:

Livet er blevet for let for dem, efter at de indbyrdes Kampe, tildels de vilde Dyr og især Slavehandlernes Fare er forsvundet; før havde Mændene nok at gøre som Jægere og Krigere, nu gør de sletingen Ting, lader kvinderne, som før, passe Jorden og Kreaturerne, og forfalder. I det hele taget tror jeg ikke sorte og hvide kan leve i ét Land; de sorte gaar til Grunde (*BFA 1*, s. 41 f.).¹¹

Et let liv præget af lediggang og uden faremomenter var dræbende for de indfødte og også for Blixen selv. Hun vurderede kamp, fare og udfordringer højt – så højt, at det på sin vis kunne

¹¹ Jf. også brev fra 13-7-1927, *BFA 2*, s. 98.

forsøge fx vold og social uretfærdighed. Dette skal ikke forstås derhen, at hun gik ind for slavehandel, men hun mente, det var en nødvendighed for de indfødte at have færemomenter i livet, og i den forstand gav slavehandlen dem et livsindhold. På samme måde følte hun, at hele hendes eksistens var truet, hvis hun ikke fik mulighed for at blive udfordret af en krævende livsopgave. Når chancerne for at forsætte livsgerningen på kaffefarmen så allersortest ud, overvejede hun selvmord, hvilket kommer til udtryk i flere breve, bl.a. i et af de sidste breve fra Afrika til Thomas (10-4-1931), hvor hun skriver, at ”for mig er Døden at foretrække for den borgerlige Tilværelse, og i Døden skal jeg sige min Trosbekendelse til Friheden” (BFA 2, s. 223-224).

Katastrofen indtræffer. Farmen går fallit, og i 1931 i en alder af 46 år bliver Blixen tvunget til at vende tilbage til Danmark og flytte ind hos sin mor på Rungstedlund. Dette var en umulig situation for hende, som hun beskriver i essayet *Mit Livs Mottoer*:

Nu var jeg hjemme igen i mit gamle Hjem, hos min Moder, som modtog den fortabte Datter med hele sit Hjertes varme, men aldrig helt forstod at jeg var mere end femten Aar gammel og i de sidste atten Aar havde været vant til et Liv i helt usædvanlig Frihed. Mit hjem [Rungstedlund] er et yndigt Sted; jeg kunde have levet der fra Dag til Dag i en Slags blid Idyl; men jeg kunne ikke se nogen Slags Fremtid for mig. Og jeg havde ingen Penge; hvad der saa at sige havde været min Medgift var tabt med Farmen. Jeg skyldte de Mennesker, som jeg var afhængig af, at skabe mig en eller anden Slags Eksistens. De fantastiske Fortællinger begyndte at kræve at blive skrevet, og allerførst krævede de et Motto for den Bog, de skulle udgøre. ”Giv os,” raabte de, ”et Tegn” – ikke at sejre i, for jeg kunde paa det Tidspunkt ikke rumme nogen Forestilling om Sejr, men – ”at løbe, at røre os i!” (E, s. 17).

Det var ”aldeles grænseløs unaturligt” (BFA 2, s. 223) at flytte tilbage til Rungstedlund, men hun fandt en udvej: fortællingerne. I fiktionen kunne hun løbe, røre sig og genfinde sin frihed. *Hun fandt et livsindhold og begyndte tilmed at tjene sine egne penge*. I kapitlet ’Aristokratisk Modernisme’, *Dansk litteraturhistorie 8*, kalder Peter Madsen Blixen for noget så modsætningsfyldt som ”En aristokratisk erhvervsforfatter” (1985, s. 99), fordi hun skrev en række fortællinger til amerikanske magasiner for at tjene penge. Aristokrati, kunstnerisk udfoldelse og erhverv forenes i Blixens liv.

3.3 Sammenfatning

Karen Blixen voksede op i et grænseland mellem det aristokratiske og det borgerlige. Hendes fædrene side levede i bevidstheden om, at de kunne have været adelige. Ydermere var de i

slægtskab med adelen og præget af dens æreskultur. Blixens mødrene side var derimod kendetegnet ved et borgerlig-kristeligt livssyn. Dette grænseland skabte hos Blixen en konfliktbevidsthed om aristokrati og borgerlighed – brydninger, der også var typiske for hendes samtid.

Blixen forholdt sig til det aristokratiske både som en livsindstilling (det moralsk-filosofiske) og som en social klasse (det politisk-socialt). Hun identificerede sig med sin fædrene side og hyldede det aristokratiske livssyn, som ifølge hende var i konflikt med et borgerligt-kristeligt livssyn, hvor man vil sikre sig i tilværelsen og bekymrer sig om synd og sociale normer.

Blixen begærede også en position blandt adelskabet – det socialt anerkendte aristokrati. Hun opnåede dette i kraft af sit ægteskab, men ironisk nok på et tidspunkt, hvor adelens glansperiode var forbi, og hvor den var ved at blive assimileret i det borgerlige samfund. På trods af sin titel endte hun igen i et samfundsmæssigt perspektiv i grænselandet mellem aristokrati og borgerskab.

Blixens emancipationshistorie er interessant med henblik på det aristokratiske, fordi frihed og handling er grundelementer i (den mandlige) aristokrat(en)s livsførelse, og fordi hun forbandt det aristokratiske med det at kunne være sig selv. Hendes emancipation har to aspekter: 1) Hun kæmpede for at frigøre sig fra den mødrene side af familien, fordi hun kun kunne blive sig selv ved at frigøre sig fra dens borgerligt-kristelige ånd. 2) Hun kæmpede for at blive frigjort som kvinde, fordi hun kun ved at udrette noget som sig selv kunne være sig selv. Med andre ord ville Blixen have del i den mandlige aristokrats livsførelse – løvejagten. Hun ville ikke have rollen som passiv aristokratisk kvinde, men derimod have del i spændingen og bedrifterne. Det er endvidere interessant, at hun ikke som den aristokratiske æreskultur ser ned på det at arbejde. Det rette arbejde (fx det at bestyre farmen), der udfordrer ens evner, skaber livsindhold og rum for selvudfoldelse.

I Afrika på afstand af familien oplevede Blixen en frigørelse. Frigørelsen var dog problematisk, eftersom hun var dybt økonomisk afhængig af de samme mennesker, som hun ville frigøre sig fra. Endvidere medførte den vundne frihed en krævende og usikker tilværelse, hvilket i perioder fristede hende til at opgive alt og vende tilbage til en tryk, borgerlig, men også frihedsberøvende tilværelse i Danmark. Hver gang opmuntrede Thomas Dinensen hende til at blive og blev dermed en katalysator for hendes frigørelse. Hendes livsomstændigheder – farmens svingende økonomi, skilsmissen, forholdet til Denys, barnløsheden – var også

katalysatorer for frigørelsen. Hun blev herigennem tvunget til at få et selvstændigt liv, hvor hun selv havde det fulde ansvar.

Returneringen til barndomshjemmet i Danmark var et kæmpe nederlag og i første omgang frihedsberøvende. Igennem sit forfatterskab fik Blixen dog skabt et nyt rum for frihed og en livsgerning, der tilmed over tid gjorde det muligt for hende at blive økonomisk uafhængig. I kraft af sit forfatterskab realiserede hun altså sit ideal for en aristokratisk livsførelse, kunstnerisk udfoldelse og fik tilmed et erhverv.

4. Karen Blixens taler og essays

Karen Blixen holdt forskellige taler i radioen og skrev i løbet af sit forfatterskab flere essays, hvor hun reflekterede over forskellige ting som retskrivning, kvindesag, nazisme, dyreeksperimenter, sine mottoer osv. Selvom hun ikke har skrevet et essay eller holdt en tale med aristokrati som hovedemne, så forholder mange af essayene og talerne sig indirekte hertil. Jeg vil i det følgende gøre rede for hendes tanker om aristokrati, sådan som de kommer til udtryk i hendes essays og taler.

4.1 Slægtens betydning i det gamle ægteskab

I essayet 'Moderne Ægteskab og andre Betragtninger' (1923-24)¹² skriver Blixen om slægtens rolle i ægteskabet. Hendes pointe er, at ægteskabets tid er forbi, fordi det moderne ægteskab ikke er baseret på en idé om slægten og ikke som det gamle pagtsforhold karakteriseret ved en "sand Æresfølelse" hos ægtefællerne (*B 77*, s. 26). Det er derimod baseret på et frit kærlighedsforhold, hvilket ifølge Blixen er et usikkert grundlag for et ægteskab. I det gamle ægteskab var kærligheden underlagt idéen om slægten: Ægteskabet skulle tjene stammen, familien, slægten. Man kunne derfor dengang bære over med utroskab, da kærligheden ikke blev anset for det højeste. Det gamle ægteskab havde følgelig noget upersonligt i sit forhold. Når man kæmpede for ægteskabet, var det en idé, man kæmpede for, og ikke en personlig kærlighedsrelation. Blixen sammenligner det gamle ægteskab med forholdet mellem en general og hans armé, mellem kongen og folket og mellem en præst og hans menighed. Der kan være den mest brændende hengivenhed fra begge sider, men:

Generalen er dog ikke alt for Armeen, eller Armeen alt for Generalen, men den Krig de har for er det for begge Parter. Saaledes mellem en Konge og et Folk: Kongen er ikke alt for Folket, eller Folket for Kongen, men Rigets Idé er det for dem begge. Saaledes med en Præst og hans Menighed, som elsker hinanden, Præsten er ikke alt for Menigheden, eller Menigheden for Præsten, men Gud er det for begge Parter (*B 77*, s. 33).

En fælles højere idé, et ideal eller en sag skaber et pagtforhold mellem de to parter og mellem to ægtefolk. Et sådan pagtforhold er uopløseligt. Man kan være misfornøjet med nogle af generalens karaktertræk og har måske ikke et personligt forhold til ham, men man kæmper

¹² Publiceret posthumt i *B 77*. Essayet er skrevet i Afrika som et diskussionsindlæg i korrespondancen med Thomas Dinesen og hører i den forstand sammen med brevsamlingen fra Afrika. Jeg har dog alligevel valgt at inddrage det i dette afsnit, fordi det har form af et essay.

side om side i krigen. Det gamle ægteskab bliver ved denne sammenligning indirekte sat i forbindelse med det aristokratiske. Generalen (krig), kongen (landet) og præsten (kirken) er alle emblemer for aristokratiet.

Et andet sted i essayet sætter Blixen det gamle ægteskabs idé i direkte forbindelse med adelen. Slægten var især et ideal for adelen, som først og fremmest havde sin identitet i at være fx en Rohan. Man tjente med hele sit liv slægtens ære og fortsættelse. Dette forhold var uopløseligt, og man var forenet med slægten igennem dens historie og fremtidige generationer. Selvom det hovedsageligt var for adelen, at slægten spillede så afgørende en rolle, fik idealet også betydning for den brede befolkning: Nærværelsen af en Elite mærkes gennem hele Folket. Glansen fra de store Slægters Forbindelser faldt bestandig over Vielsesritualet, hvor det læstes op (*B 77, s. 46*).

Adelen har med sin stærke betoning af slægtens rolle og værdi været med til at styrke og opretholde ægteskabets idé for resten af samfundet. Det er derfor nærliggende, hvis man følger Blixens ræsonnement, at forbinde det gamle ægteskabs forsvinden med adelens magttab. Adelens magttab har undermineret slægtens rolle i samfundet, og i stedet blev individet sat i højsædet. Denne tolkning styrkes af, at Blixen taler om den nye tids gud som individets og følelsens gud, i modsætning til den gamle tids gud, som var stammens og fædrelandets og følgelig stod på ægteskabets side (*B 77, s. 40*).

4.2 Det moderne ægteskab og aristokrati

Ifølge Blixen er det moderne ægteskab lig med kernefamilien, der udtrykker det intime fællesskab mellem to ægtefæller i et kærlighedsforhold. Kernefamilien bæres ikke af nogen idé, men er uden nogen begrundelse gjort til noget helligt i sig selv, fremfører hun. Hjemmet bliver normen for alt. Det lukker sig om sig selv og bliver selvtilstrækkeligt, og hun sammenligner det med overfyldte, lumre kupéer med mangel på luft. I kernefamilien kan man heller ikke skabe, da det ikke er tilladt at stræbe efter noget andet end det hellige hjem. Dette anklager hun:

At I ikke har været Bærere af Aand eller Kunst, at I ikke har været Arnesteder for den hellige Ild, det er eder paa Forhaand tilgivet, thi det har I ikke formaaet. Men ikke, at I nidkært har udelukket og fordømt enhver Stræben derefter, fordi den laa udenfor eders Omraade og kunne stille eder selv i Skygge, ... ligetil saadanne Venskaber og Sværmerier hos eders Børn og Unge, som for eder tog sig ud som Kætterier mod eders hellige Orthodoxy (*B 77, s. 53*).

Kernefamilien er ikke bærer af ånd, kunst eller hellig ild. Denne funktion har adelen derimod haft, eftersom den ofte har protegeret kunstnere. Desuden har adelen også været åben over for omverdenen, fordi den forholdt sig til noget større end kernefamilien selv, nemlig slægten, og fordi kampen om prestige i den aristokratiske kultur fordrer kontakt med andre. Der er brug for konkurrenter og et anerkendende publikum. Hvor kernefamilien er fokuseret på individet, var det gamle ægteskab og adelen fokuseret på kollektivet. Blixen beskylder endvidere kernefamilien for ortodoksi. Ortodoksi kan give menneskene fred, men efter hendes mening ikke skabe idealer, og dette er fatalt, fordi mennesket længes efter idealer (*B 77 s. 36*).

4.3 Om idealernes fald

I 'Moderne Ægteskab og andre Betragtninger' erkender Blixen, at slægtens tid er uigenkaldeligt forbi, og at det ikke nytter at se sig tilbage, selvom hun vitterligt gør det. Man må vende sig mod nutiden og fremtiden for at finde nye idealer og idéer, som menneskeheden kan tjene. Der er dog ingen tvivl om, at menneskeheden ifølge Blixen har tabt noget ved at opgive de gamle idealer. Hvad er da grunden til, at man har opgivet dem? Det er ikke fordi, idealerne har været for høje, men fordi man ikke længere kan se nogen mening med dem: Der er ikke nogen Anstrengelse, Fare eller Lidelse, som i Længden kan standse Menneskeheden paa Vejen mod et Ideals Opnaaelse, men Ideals Time er slaaet, naar det almindeligt bliver spurgt: *hvad skal det være godt for?* (*B 77, s. 14*).

Blixen bruger omtrent samme formulering i essayet 'Daguerreotypier'¹³ fra 1951, som er det essay, der forholder sig mest direkte til aristokrati. Heri fortæller hun, at på et tidspunkt før hendes egen fødsel var en nygift herregårdsfrue i familien ved at planlægge nogle jagtmiddage. Midt under forberedelserne spurgte husjomfruen: "Vil Hofjægermesterinden ikke sige mig: Hvorfor skal Folkene have ringere Mad end Herskabet?" (*E, s. 44*). Blixen kommenterer:

Da Jomfru Sejlstrup i Fadeburet paa Vindingegaard vendte sig imod Gaardens Frue og stillede hende sit Spørgsmaal, da faldt et Uhr i Slag. Man siger noget betydningsfuldt, naar man siger at Timen er slaaet for et Menneske eller en Periode (*E, s. 50*).

¹³ Oprindelig en radiotale fra 1951. Publiceret samme år under titlen *Daguerreotypier*. Publiceret i *E*, 1965.

Jomfru Sejlstrup sætter indirekte spørgsmålstejn ved den hierarkiske verdensorden, som tanken om adelskab er bygget på, og spørgsmålet markerer den samme verdens endeligt. Idéen i et samfund kan kun bestå så længe, man *ved*, hvad den gør godt for. Både det gamle ægteskabs og adelskabets idé er forsvundet, fordi man ikke længere kan se meningen med dem.

Giver Blixen da nogen grund til, at man har mistet troen på de gamle idealer? I 'Moderne Ægteskab og andre Betragtninger' giver hun udtryk for, at hver tid har sin smag og former sine idealer derefter. Dette er dog en vag forklaring, men man finder også en anden:

Thi Ægteskabet [det gamle ægteskab] falder ikke, saaledes som det selv ynder at fremstille Forholdet, fordi den fri Kærlighed, som en Lygtemand, har lokket Samtiden ind paa Mosegrund ved at vise den et Ideal, som for mange var behageligere og lettere at følge. Det falder paa Grund af sin egen frygtelige Mangel paa Idealisme, af sit eget frivillige Slaveri under Bogstaven, saaledes at et Ægteskab var et Ægteskab, og de forfærdeligste Ting kunne gaa for sig indenfor dets fire Vægge, uden at det for sit eget gode Navns Skyld fandt Anledning til at protestere. Det falder ikke, fordi dets Love er strenge og fordrer Opofrelse, dette skræmmer ikke noget Menneske, men det falder, fordi det ikke har nogen Himmel at vinke med for Banens Ende, og fordi det ikke har nogen Idé, fordi den almindelige Holding overfor det nu er: "Hvad skal det være godt for? (B 77, s. 35).

Det gamle ægteskab har tabt terræn, fordi det ikke har værnet om sin ære. Hvis man i idealets navn tillader "de forfærdeligste Ting", så mister idealet sin kraft. En uopløselig pagt fordrer altså en vis etik. Troen på pagtens idé gør den stærk – uopløselig – og man kan derfor bære over med mange ting, men pagten kan ikke bestå, hvis man driver rovdrift på overbærenheden. Med andre ord er et pagtforhold alligevel ikke totalt uopløseligt, men kun så længe man følger dets etiske spilleregler.

Kan man ifølge Blixen sige, at det var den samme mekanisme, som var årsag til adelens magttab? I 'Daguerreotypier' diskuterer hun selv den potentielle forklaring med fokus på den materielle ulighed mellem adelen og folket: "Nu sidder vi alle godt, sagde Katten, den sad paa Flæsket" (E, s. 50), Hun afviser dog forklaringen med det argument, at adelens "Goder" ikke først og fremmest bestod i materielle ting og komfort, men i prestige (E, s. 52-53). "Livets Goder" *kunne* derfor ikke fordeles ligeligt, da prestige stiller krav til en person:

Men ikke ethvert Menneske kan sidde paa en Trone, uden at Tronens Værdi forringes eller ganske forsvinder. Ethvert Menneske kan befordres hurtigt i en Automobil eller Flyvemaskine, men ikke ethvert Menneske kan komme først. Rang – Forrang – kan

ikke fordeles ligeligt, uden at Begrebet i sig selv likvideres. Ikke ethvert Menneske kan udmærke sig, og det er utænkeligt at ethvert Menneske kan imponere ethvert andet (*E*, s. 56).

Ifølge Blixen eksisterer der en naturlig ulighed mellem mennesker – nogle er kønnere, mere intelligente eller dygtigere end andre – og dette legitimerer, at nogle privilegeres frem for andre. Ligeledes er det ikke alle, som kan få del i prestigen, fordi det ikke er alle, som kan leve op til den. Adels privilegier krævede anstrengelse, ofre og en indsats. De var desuden ikke personlige ejendomme, men noget, som skulle forvaltes. Som et eksempel nævner hun harakiri:

Harakiri, – det rituelle Selvmord ved Maveopsprætning, der formaar at udslette en Krænelse og at give den uretfærdigt anklagede Mand Oprejsning, – var den japanske Adels Privilegium. De gamle Adelsfamilier havde særlige, rituelle Knive liggende rede til deres Privilegiums Udnyttelse. Om Harakiri er en bekvem Maade at slippe af med Livet paa, er aldrig kommet i Betragtning (*E*, s. 58).

Blixen kalder adelens storhedsperiode for prestigetiden og karakteriserer den med Voltaires udsagn: ”C’est le superflu qui est le nécessaire”, – ”det er det overflødige, som er Nødvendighed” (*E*, s. 60). ”Det overflødige” er ikke et overskud af ”det nødvendige”, men er netop væsensfremmed fra dette:

Privilegiet synder, idet det hævder sig over for en Livsformødenhed, ikke blot imod menneskelig Retfærdighed, men imod sit eget Væsen. Ritualer kan vel optage Brødet som sit højeste Symbol, men da kun i dets enkleste, i dets ældgamle Skikkelse. Med det høje Smørrebrød kan Ritualer ikke have noget Samfund (*E*, s. 60 f.).

Med andre ord bestod etikken i prestigetiden i, at det nødvendige som fx mad skulle være tilgængeligt for alle, hvorimod prestige, som intet havde med overlevelse at gøre, kun skulle være tilgængeligt for de få, der kunne leve op til dette gode. Endvidere kan idéen om et naturligt hierarki mellem mennesker ifølge Blixens ræsonnement kun opretholdes, hvis de privilegerede værner om idéens ære, dvs. sørger for, at det livsnødvendige er tilgængeligt for alle.

I ’Daguerreotypier’ hævder Blixen, at adelen eller i hvert fald den førnævnte frue på Vindingegård levede op til etikken. Hun var en god madmor (*E*, s. 46). Prestigetiden

forsvandt derimod, fordi en ny guddom vandt indpas i folkets hjerter: Komfort. Ligesom stammens, fædrelandets og ægteskabets gud ifølge 'Moderne Ægteskab og andre Betragtninger' er blevet erstattet af individets og følelsernes gud, er prestigetidens gud blevet erstattet med en komfortgud. I prestigetiden havde komfort ingen værdi, og trangen dertil blev betragtet som svaghed, men i den nye tid er velvære og bekvemmelighed blevet de højeste værdier i samfundet.

Ligesom hun er kritisk over for følelsernes og individets gud, er hun også kritisk over for komfortguden, og i sin kritik tager hun udgangspunkt i et essay af Aldous Huxley: "Comfort". Ifølge Blixen er komforttiden mindre intelligent end prestigetiden, hvor prestigen tog form i symboler, ritualer og privilegier. Komforttiden forstår sig derimod ikke på det abstrakte – symbolerne og ritualerne – og virker derudover også kvælende på menneskeånden. Blixen forklarer ikke, hvorfor den er kvælende, men det skal utvivlsomt ses i sammenhæng med begreber som ære og værdighed. Både for prestigetiden og komforttiden er rigdom og magt betingelserne for at opnå samfundets goder. I det ene tilfælde vælger den rige og magtfulde prestigen som et gode og i det andet tilfælde komforten. Det første er i modsætning til det sidste forbundet med mere ære og værdighed, fordi man bruger ens overskud på noget krævende. Det bliver en anledning til stræben. Hun konkluderer om prestigetiden:

Men Hofjægermesterinden ovenpaa i den store Spisestue, – hvor der kunde være hedt nærved den høje gamle Kakkelovn, men hvor der altid var koldt ved Bordenderne, – var Præstinde for en hellig Verdensorden. Det var ikke blot Vindingegaards Ære det gjaldt, det var i det store Tempel for menneskelig Værdighed at hun stod Vagt (*E*, s. 66).

Aristokratiet tjente hele menneskeheden, fordi dets overskud og privilegier (prestige) kastede glans over den, ligesom aristokratiets idealisering af slægten også kastede glans over det gamle ægteskab. Aristokratiet opretholdt på denne måde den menneskelige værdighed.

Som det fremgår, forsvarer Blixen ukritisk adelen og prestigetiden. Det gamle ægteskab forsvandt, fordi det ikke værnede om sin ære, men man finder ikke nogen forklaring på, hvorfor prestigetidens idealer blev erstattet af værdien komfort.

4.4 De implicitte love i et hierarkisk forhold

Etikken eller principperne i et hierarkisk forhold er noget, som Blixen kommer ind på adskillige gange. I fx radiotalen 'Fra Lægmand til Lægmand' (1954)¹⁴ argumenterer hun for, at dyreforsøg skal foretages – hvis de i det hele taget skal foretages – ud fra det største hensyn til forsøgsdyret. I sin argumentation sammenligner hun magtforholdet mellem mennesker og dyr med det magtforhold, der var mellem hvide og sorte i Kenya: De hvide havde magt til at begå overgreb på de sorte. Da Blixen levede i Afrika, påtalte hun ofte disse overgreb, og andre hvide immigranter kaldte hende derfor pro-native. De mente, at hun holdt med de sorte og var imod civilisationen, eller at hun var et følelsesbetonet menneske, der gav sig hen i sentimental medynk. Hun afviser disse synspunkter:

Det var ikke Medynk som drev mig, – jeg er ikke Specialist i Medlidenhed, og har mange Gange tænkt at den spiller for stor en Rolle i vor moderne Mentalitet, – det var en Fordring til min egen Race og en dyb Modvilje imod at se den nedværdige sig (*E*, s. 99-f.).

Når hun talte imod de hvides overgreb på de sorte, arbejdede hun ifølge sin tankegang på civilisationens side. Hun ville beskytte den hvide races værdighed og ære. Ligeledes er det også nu menneskehedens ære, hun kæmper for, når hun ønsker bedre forhold for forsøgsdyr. Ære må i denne sammenhæng forstås som selvrespekt, eftersom mennesket ikke kan modtage ære fra dyr.

Fordringen om en dyreetisk adfærd hænger sammen med, at Blixen havde en organisk forståelse af livet. Hun mente, at et menneskeliv skulle have sammenhæng, og at denne kun kunne opnås, når mennesket erkendte sig som en del af den store sammenhæng – universet. Mennesket er afhængig af den store sammenhæng og må derfor i forholdet til naturen optræde med samme ære og respekt, som gælder i menneskelige forhold. Ligeledes kan man kun opnå et sandt menneskeligt fællesskab, når fællesskabet rummes af et større fællesskab, der afspejler en samhørighed med fortiden, fremtiden og naturen (*E*, s. 104).

Ifølge Blixen er det endvidere en praktisk nødvendighed for herren i et hierarkisk forhold at værne om sin ære:

Vore Omgivelsers Respekt er et stort praktisk Aktiv, vor egen Selvrespekt er det ogsaa. ”Frygt den Mand, som frygter Gud,” sagde man i gamle Dage. Det er upraktisk, det er

¹⁴ Trykt samme år i *Politiken*. Optrukt i *E*, 1965, og *Mit livs mottoer og andre essays*, 1978.

daarlig Økonomi, at maatte holde sig med Maskingeværer fordi Ens Ord har mistet sin Kraft (*E*, s. 103).

Man kan bevare sin magt, selvom man har mistet sin ære, men det må i så fald ske i form af magtanvendelse. Magtanvendelse er upraktisk og uøkonomisk i forhold til magt i kraft af prestige. Så længe ens ord ikke har mistet deres kraft, kan man få folk til at tjene frivilligt. Da man kun kan opnå respekt i kraft af andres anerkendelse, må en herre ifølge denne tankegang begære anerkendelse af sine underordnede.

4.5 Anerkendelse og mimetisk begær

I essayet 'Sorte og Hvide i Afrika' (1938)¹⁵ sammenligner Blixen forholdet mellem hvide og sorte med forholdet mellem mand og kvinde. Kvinden/den sorte er den underlegne part, men hele mandens/den hvide immigrants velfærd afhænger af kvinden/den sorte. Som kvinden helt igennem kender manden, kender den sorte den hvide immigrant. Derimod er manden ikke umiddelbart i stand til at kende kvinden, ligesom den hvide ikke umiddelbart er i stand til at kende den sorte. Manden og den hvide begærer dog denne forståelse af henholdsvis kvinden og den sorte (*E*, s. 22 f.).

Ved en gennemlæsning af 'Moderne Ægteskab og andre Betragtninger' bliver det klart, at denne sammenligning kan føres videre. Det ulige forhold mellem mand og kvinde – som ikke mindst er opstået pga. kvindens biologi – har bevirket, at kvinden blev som en slave i forholdet til manden. Dette slaveri er dog blevet ophævet af manden, der ubevidst eller bevidst har ansporet kvindens frigørelse:

”Men næsten alt Slaveri i Verden er, – om end ikke altid bevidst, – blevet ophævet ovenfra.” Thi Slaveejeren er ikke tilfredsstillet, men kræver Slaver med Ansvarsfølelse, eller Hustruer, som kan synge for ham og underholde hans Venner, eller Elskerinder, med hvem han kan diskutere sine Forretninger (*B* 77, s. 58 f.).

Hvis manden havde haft en gnist af fornuft, ville han have sat alt ind på at få kvinden til forblive i sit slaveforhold til ham, bemærker Blixen. Når han alligevel valgte at opmuntre kvinden til frigørelse, var det, fordi det ikke gjorde ham lykkelig at stå i et forhold, hvor kvinden var som en slave (*B* 77, s. 59). En tanke om et begær efter anerkendelse udtrykkes indirekte. Manden har efter Blixens mening savnet et fællesskab med kvinden på det psykiske

¹⁵ Oprindeligt et foredrag, som hun holdt i Stockholm og Lund i 1938. Trykt 1. gang i *B* 79.

plan. Han ønskede at føre en samtale med hende – hun skulle være i stand til at underholde og diskutere. Meningsfuld underholdning og diskussion kræver, at parterne er nogenlunde lige ikke blot i intelligens, men også i deres adgang til viden. Kvinden måtte følgelig have mulighed for at uddanne sig for at få forudsætninger for at forstå de områder, som traditionelt havde været mandens. I 'Sorte og hvide i Afrika' kommer Blixen nærmere ind på begæret efter anerkendelse:

Det er en ny Oplevelse for et Barn af en lille Nation saa grundigt og uomtvisteligt, i Kraft af selve sin Afstamning, at have Magten over en Befolkning. Og nu kan jeg af egen Erfaring sige, at det er et utilfredsstillende Gode, en gold Storhed. For et civiliseret Menneske er den rent ydre Magt utilstrækkelig, en Illusion, der i det afgørende Øjeblik slaar Fejl, Støv og Aske i vor Mund. Slave-arbejde er daarligt, dødt Arbejde, som vi ikke kan nøjes med. Og jeg tror for resten, at det er noget af det dyreste Arbejde man kan komme ud for, fordi det kræver saa meget Overopsyn. Men ogsaa paa alle andre Maader vil civiliserede Folk jo nok *have* Magt, men ikke gerne skulle *bruge* Magt. Et Hus er ikke noget Hjem for et civiliseret Menneske, hvis det hviler paa, og er fuldt af, Folk om hvem vi sletikke ved, hvad de tænker. Der er et gammelt Ord, der siger at man kan trække en Hest tilvands, men man kan ikke tvinge den til at drikke; med en Variation skrev Professor Østrup, at man kan til Nød tvinge Folk til at skrive Vers, men man kan ikke tvinge dem til at skrive gode Vers. Og civiliserede Folk kan ikke nøjes med daarlige Vers. Vi er blevet fordringsfulde, vi vil have Frivillighed, og vi vil have Varighed. I et skæbnesvangert Øjeblik forskrev vores Fædre os til Civilisationen, da de digtede det Vers: "Fæ dør, Frænde dør, selv dør vi tilsidst, eet ved jeg som aldrig dør, Dom over hver en Død." Vi har Historien nærværende og vil leve, ikke blot med Overmagt i Øjeblikket men med Værdighed i Erindringen. Vi er ikke tilfredse, før vi faar de Overvundnes sande Væsen udleveret, og vi vil erobre dem, saadan som en Mand erobrer en Kvinde, og det er jo ikke med Magt (B 79, s. 21 f.).

En magt, som opretholdes i kraft af tvang, er ikke kun uøkonomisk, men også gold, utilfredsstillende, uværdig – ja, uden prestige. Det civiliserede menneske vil have magt i kraft af det indre – anerkendelsen fra den anden. En sådan anerkendelse kan naturligvis ikke finde sted, så længe de sorte er som slaver i forholdet til de hvide.

Den civiliserede herres begær efter anerkendelse har to aspekter: 1) Han begærer den underordnedes anerkendelse, fordi han har behov for et fællesskab med sin underordnede (hans hus er ikke et hjem, hvis han ikke ved, hvad hans folk tænker; han vil erobre sin underordnede, som en mand erobrer en kvinde). 2) Han begærer den underordnedes anerkendelse, fordi den er prestigefuld, og han først og fremmest begærer prestige ("Frivillighed", "Varighed", "gode Vers", "Værdighed i Erindringen").

De få sporadiske tanker om anerkendelse i essayene minder både om Georg Wilhelm Friedrich Hegels og René Girards.¹⁶ Ifølge Hegels (1770-1831) *Phänomenologie des Geistes* (1807) gør en herre-slave-dialektik sig gældende. De stærke kan tvinge de svage til at trække for sig, men ikke til at anerkende dem. Det samme gælder for kærligheden – man kan ikke tvinge den anden til at elske sig. Den stærke begærer dog den svages anerkendelse og begær. Dette begær udspringer af en værensmangel i subjektet, der føler sig ufuldstændigt og mangelfuld, hvis det ikke besidder anerkendelsen fra den anden. Dette dialektiske forhold vil enten føre til en kamp på liv og død mellem de to parter, eller føre til en gensidig anerkendelse og et jævnbrydigt forhold (Pahuus, 2001, 126 f.). Blixens synspunkter om, at slaveriet bliver ophævet ovenfra, fordi den civiliserede herre længes efter fællesskab med den underordnede, minder følgelig om Hegels tanker om anerkendelse.

Girard (f. 1923), professor i litteratur og civilisation, betragter begæret efter anerkendelse som blot ét begær blandt mange. Menneskets eksistens er ifølge ham kendetegnet ved rivalisering, hvilket kommer til udtryk i et mimetisk begær: Mennesket begærer en genstand, fordi den begæres af en anden. Dvs. at begærets struktur er triadisk: Et subjekt begærer en genstand, fordi et andet subjekt, som det første subjekt beundrer, også begærer genstanden. Det andet subjekt fungerer som model og mediator: Det viser det første subjekt, hvad der er værd at begære. Således kan man sige, hvis man følger Blixens ræsonnement, at herren (subjekt 1) begærer sin underordnedes anerkendelse (genstand), fordi han vil fremstå prestigefuld og værdigt i civilisationens fremtidige dom (subjekt 2).

Ifølge Girard udspringer det mimetiske begær af en ontologisk sygdom – at mennesket ikke har en identitet i sig selv. Det mimetiske begær er et begær efter det metafysiske, der kan give mennesket den identitet, det savner. Før moderniteten var begæret bestemt af eksterne modeller og mediatorer: Gud, idealer, helgener og historiske forbilleder. Med moderniteten og ”Guds død” forsvandt de eksterne mediatorer, og begæret blev rettet mod andre mennesker, som guddommeliggjordes. Denne guddommeliggørelse er problematisk, fordi mennesket nu har mulighed for at måle sig med og overtrumfe sin model. Beundringen kan forvandles til en farlig rivalisering mellem to subjekter, hvor det gensidige mimetiske begær kan eskalere i ukontrolleret vold.

Hvis man bringer Blixens udtalelser i essayene i dialog med Girards tænkning, kan man konstatere, at hun placerer sig i det før-moderne. Aristokraten og den civiliserede herre har

¹⁶ Det følgende afsnit om Hegel og Girard er baseret på Jensen, 1995, s. 9-35 og Girard, 1991, s. 174.

eksterne mediatorer og modeller: Idealet om prestige og den fremtidige civilisations dom. Hos Girard fremstår begæret mere positivt i den førmoderne verden end i den moderne og postmoderne, fordi risikoen for en eskalering i ukontrollabel vold er meget mindre her. Alligevel kan begæret i det førmoderne ikke opfattes som et ideal, eftersom det stadigvæk er et symptom på menneskets ontologiske sygdom. Hos Blixen finder man dog ikke denne tanke. Hun fremstiller rivaliseringen om prestige som positiv, da den opretholder menneskehedens ære, og ikke som et symptom på en ontologisk sygdom, der skal overvindes.

4.6 Blixen og den emanciperede kvinde

Når det kommer til kvindesagen, er der tvetydigheder og selvmodsigelser, hvis man sammenligner Blixens udtalelser i brevene fra Afrika med hendes officielle udtalelser derom. I fx 'En Baaltale med 14 Aars Forsinkelse' (1953)¹⁷, der omhandler kvindesagen, giver hun udtryk for et mere traditionelt kvindesyn. Dette traditionelle kvindesyn i 1953 står ikke kun i modsætning til brevene fra Afrika, men også til især hendes debutbog *Seven Gothic Tales*, 1934 (udgivet på dansk i 1935 under titlen *Syv fantastiske Fortællinger*), der kan læses som en dekonstruktion af traditionelle kulturelle forestillinger om køn og seksualitet.¹⁸ Uoverensstemmelsen skyldes måske, at Blixen på et tidspunkt ændrede holdning.¹⁹ I første del af 'Daguerreotypier' (1951), hvor hun beskriver det gamle kønsrollemønster, giver hun udtryk for, at hun siden Afrika har forandret standpunkt:

Jeg har sagt, at de Anskuelse som jeg her vilde udvikle for Dem, ikke var mine egne, og at jeg ikke kunde drages til Ansvar for dem. Og jeg havde selv, – for mange Aar siden, i Afrika, – mine Indvendinger mod Lady Colvilles Trosbekendelse (*E*, s. 42 f.).

Lady Colvilles trosbekendelse gik ud på, at kvindens værdighed og kraft ligger i at være et mysterium for manden. Kvinden kan derfor ikke frigøre sig vha. rationelle midler som fx

¹⁷ Radiotale. Trykt 1. gang i *Det danske Magasin*, nr. 2, 1953. Som selvstændig publikation i 1953, Berlingske Forlag, København. Publiceret i *E*, 1965.

¹⁸ Jf. Heede, Dag: *Det Umenneskelige. Analyser af seksualitet, køn og identitet hos Karen Blixen* (2001). Heedes bog er en fortsættelse af en læsetradition, der betoner køn, seksualitet og feministiske træk hos Blixen. Som noget nyt introducerer han en queer-læsning, da han mener, at Blixen sprænger normalitetsbegrebet for seksualitet.

¹⁹ Heede har også blik for modsigelserne og spændingerne i Blixens forfatterskab. I et interview i *Politiken* 12-1-2002 'Perversiteter med Sukkertang' giver han udtryk for, at Blixen blev mindre "queer" efter udgivelsen af *Syv fantastiske Fortællinger*. Muligvis fordi Frederik Schybergs anmeldelse af bogen i 1935 karakteriserede den som pervers, hvilket ifølge Heede skulle have gjort et så dybt indtryk på Blixen, at hun tog det til efterretning. Schybergs anmeldelse er optrykt i *B 80*, s. 225-231. Om Blixens reaktion på den se Bjørnvig, 1974, s. 8-9 og Thurman, 1983, s. 345-346.

logisk argumentation, men kun vha. det irrationelle, og i denne sammenhæng er heksens rolle anvendelig. Blixens evt. indvendinger (hvis indhold hun ikke gør rede for) mod lady Colvilles synspunkt henlægges til fortiden, og hvor meget kraft, der er tilbage i dem, ligger hen i det uvisse.

Selvom Blixen forandrede sit syn på kvindesagen efter tiden i Afrika, er der alligevel noget forblømt over hendes udtalelser derom. I 'En båltale med 14 års forsinkelse' siger hun fx at: "Idet jeg nu taler om Kvindesagen, maa jeg begynde med at sige, det er en Sag som jeg ikke forstaar mig paa, og som jeg aldrig af egen Drift har beskæftiget mig med" (E, s. 72).

Dette udsagn er noget af en underdrivelse, hvis man tager hendes mange refleksioner om emnet i brevene fra Afrika i betragtning. Udtalelsen kan naturligvis opfattes som et retorisk greb til at skabe den størst mulige talefrihed: Siden jeg ikke ved så meget om kvindesagen, kan jeg ikke fuldt drages til ansvar for mine udtalelser derom, ergo kan jeg tillade mig at sige hvad som helst!

Hvorom alting er, kan man konstatere, at Blixen åbenbart ikke er interesseret i at blive forbundet med kvindesagen, selvom brevene vidner om, at hun forholdt sig levende til den. Hendes distancering synes ud fra udtalelser i interview (Brundbjerg, 2000, s. 83-84, 139-146, 351-353) og 'En båltale med 14 års forsinkelse' at ligge i, at kvindekampen har søgt at mindske forskellen mellem mænd og kvinder.

Ifølge Blixen er der en stor rigdom i, at der eksisterer to forskellige køn, fordi der findes en lov om vekselvirkning. To forskelligartede parters sammenspil og fællesskab åbner op for "ubegrænsede Muligheder" og skaber en gensidig "Inspiration", og inspiration er efter Blixens mening "den højeste menneskelige Lykke" (E, s. 76 f.). Vekselvirkningen gør sig gældende i relationen mellem *herre og tjener* og *gammel og ung*, men hvis man ser bort fra den ultimative vekselvirkning *Gud og menneske*, har sammenspillet mellem de to køn "været den mægtigste Drivkraft i vor Slægts Historie", og har frem for alt ført til menneskehedens "Adel: Bedrift, Poesi, Kunst og Smag" (E, s. 77). Af samme grund mener hun, det er vigtigt, at de to køn bevarer deres forskellighed.

Ifølge Blixen er den grundlæggende forskel mellem mand og kvinde, at manden *gør*, hvorimod kvinden *er*. Manden skaber og er resultatorienteret, hvorimod kvinden udfolder sit væsen. En kvinde kan *være* et kunstværk – en skuespillerinde, sangerinde eller danserinde – men *skaber* sjældent store kunstværker. Malerinder og forfatterinder – mærkater, man kan sætte på Blixen selv – er dog undtagelser. Hun konkluderer:

Jeg tror at det for mig selv, hvis jeg var en Mand, vilde være udelukket at forelske mig i en Forfatterinde – ja at, selv om jeg havde mødt og følt mig dybt tiltrukket af en Kvinde, Oplysningen om, at hun var Forfatterinde vilde afkøle min Følelse (*E*, s. 84).

Hendes synspunkter er konfliktfyldte. På den ene side ønsker hun at opretholde forskelligheden mellem kønnene. Dette indebærer, at kvinderne bl.a. ikke træder ind på mændenes områder for at konkurrere med dem. At de ikke drives af at ville udrette noget. På den anden side vidner brevene fra Afrika og hele Blixens livshistorie om, at hun i høj grad ønskede at udrette noget og også gjorde det. Ligeledes kan man se brugen af det mandlige pseudonym, Isak Dinesen, hvorunder alle hendes bøger på engelsk med undtagelse af *Out of Africa* blev udgivet, som en leg med en mandlig identitet. Brugen af pseudonymer (de tyske bøger blev udgivet under Tania Blixen) skabte i udlandet forvirring og mystik om Karen Blixens person, bl.a. fordi man ikke vidste, om der var tale om en mandlig eller kvindelig forfatter (Brundbjerg, 2000, s. 201). Leander Hansen mener desuden, at Isak Dinesen markerer forbindelsen til ”faderens aristokratiske univers” (Hansen, 1998, s. 23) – et univers, der ifølge min læsning er kendetegnet af idealet for den mandlige aristokrats livsførelse.

Blixen forsøger at løse uoverensstemmelsen ved at skabe kvindelige figurer, som ikke står i forhold til manden og derfor ikke skal tage del i vekselvirkningen mellem kønnene. Man hører om to kvindelige figurer af denne art: Heksen og den kvindelige kunstner (hhv. malerinden og forfatterinden). At ville udrette noget som kvinde har en pris. Disse kvinder afskæres fra et almindeligt familieliv og bliver ensomme figurer. Dette må antages at være mindre smertefuldt for heksen end for kunstnerinden, da heksen foretrækker fanden frem for manden (’Daguerreotypier’, *E*, s. 41).

4.7 Sammenfatning

Karen Blixen er ikke blind for, at et hierarkisk forhold indebærer en risiko for magtovergreb. Alligevel forsvarer hun adelen, fordi feudalsamfundets hierarki fungerede ud fra et ideal om prestige. Dette ideal kom hele menneskeheden til gode, fordi det opretholdt ægteskabet, menneskehedens værdighed, fordrede en etik af magthaverne, skabte en stræben, protegerede kunst, ånd og hellig ild. Ligeledes fordrede idealet, at det livsnødvendige var tilgængeligt. Aristokratiet herskede til flertallets velfærd, som det græske ideal foreskrev.

Foruden tanken om en naturlig ulighed gør et organisk livssyn sig også gældende i prestigetiden. Aristokratiet har i kraft af prestigekampen blik for de store sammenhænge (historien) og de store fællesskaber (slægten, nationen, kollektivet). Der er tale om en gensidig afhængighed. Herrerne er afhængige af undersåtternes indsats, og undersåtterne nyder godt af herrernes måde at herske på.

Blixens tanker om prestigetiden er udtryk for en før-moderne tænkning, og de åbner op for politiske perspektiver. Den aristokratiske styreform har en stabiliserende og gavnlig effekt på samfundet. Når idealerne forsvinder, opstår der derimod opløsning, som fx i tilfældet med ægteskabet. Hun pointerer hermed styrkerne ved at basere et samfund på et ideal. I talerne og essayene finder man dog ingen forklaring på, hvorfor menneskeheden mistede troen på prestigetidens ideal og gjorde komfort til den højeste værdi.

Prestigetiden er kendetegnet ved et med Girards term mimetisk begær. Herren begærer objekter, der kan få ham til at fremstå prestigefuld i forhold til et andet subjekt, fx civilisationens fremtidige dom. I modsætning til Girard opfatter Blixen dette begær og rivaliseringen som noget positivt, da det opretholder menneskehedens værdighed.

I hendes taler og essays kommer hun sporadisk ind på begrebet anerkendelse. Den civiliserede herre begærer som sagt anerkendelse fra sine underordnede, fordi det giver ham prestige, men også fordi han savner et fællesskab med de underordnede. Paradoksalt nok kan man ifølge Blixens tankegang hævde, at herskerne bevidst eller ubevidst med tiden vil ophæve slaveriet pga. længslen efter fællesskab. Fordi de begærer folkets anderkendelse. Dette synspunkt minder om Hegels herre-slave-dialektik.

Efter tiden i Afrika synes Blixen officielt at tage afstand fra den emanciperede kvinde, der vil virkeliggøre den mandlige aristokrats livsførelse. Kvinden skal først og fremmest *være* frem for at *gøre*, da hun mener, det er afgørende, at kønsforskellen opretholdes. Vekselvirkningen mellem kønnene har nemlig været menneskehedens største inspiration og skabt dets adel. Blixens egen livshistorie vidner om, at hun ikke selv kunne finde sig til rette i den kvindelige rolle at *være*. For at løse konflikten skaber hun kvindelige figurer som heksen, malerinden og forfatterinden, der alle kan skabe og udrette noget uden at forråde vekselvirkningens lov, i og med at de ikke primært står i forhold til manden.

5. Den afrikanske Farm

Karen Blixens anden bog, *Den afrikanske Farm* (1937), er en selvbiografisk roman om de 17 år, hvor Afrika var hendes hjem. Afstanden har givet rum for en bearbejdning og skabt overblik over livserfaringerne, som i romanen videregives i en kunstnerisk form. Bogen kan således forstås som en konklusion på erfaringerne i Afrika-tiden. Den består af fem dele:

1. 'Kamante og Lullu' beskriver den afrikanske natur, farmen ved Ngong, afrikanerne og hhv. en mandlig og kvindelig repræsentant for Afrika: Blixens kok Kamante og bushbuck-antilopen Lullu. Den afrikanske livsholdning præsenteres.
2. 'Et Vaadeskuds Historie' beskriver det afrikanske samfund på baggrund af en vådeskudsulykke og giver et indblik i de fundamentale forskelle i afrikansk og europæisk retsopfattelse.
3. 'Gæster paa Farmen' beskriver farmen som en mediator i kulturmødet og som en salon, hvor Blixen optræder som åndrig værtinde. Derudover beskrives forskellige hvide immigranternes ikke-borgerlige livsholdninger, løvejagt samt Blixens flyveture med Denys.
4. 'Af en Emigrants Dagbog' er anekdoter og refleksioner – nogle i aforistisk form – over små og store ting relateret til livet i Afrika og livet generelt. Kapitlet bryder den fortællende linie, og varsler med sin fragmentariske form og historien 'Girafferne rejser til Hamborg' afskeden med Afrika.
5. 'Farvel til Farmen' handler om Blixens fortvivlende afsked med Afrika. To store katastrofer indtræffer – farmen går fallit og Denys dør i et flystyrt. Hendes livssyn færdigdannes efter afrikansk forbillede, og bogen slutter med hendes afrejse til Danmark.

Den afrikanske Farm er det værk, hvori Blixens tanker om aristokrati træder tydeligst frem. Det kan derfor undre, at Leander Hansen, der i *Babette og det aristokratiske univers* (1998) laver en læsning af Blixens forfatterskab med henblik på temaet aristokrati, ikke behandler bogen, men kun sporadisk refererer til den med fokus på en sammenligning med Joseph Conrads bog *Heart of Darkness* (s. 169-176). I det hele taget kan det undre, at bogen ikke er blevet viet mere opmærksomhed i forskningen, eftersom det først og fremmest er i dette værk, at Blixens livssyn kommer direkte til udtryk (et synspunkt, jeg deler med Mogens Pahuus, 2001, s. 58), og eftersom mange af de metaforer, der anvendes, går igen i de senere fortællinger. Bogen er således en nøgle til forståelse af resten af forfatterskabet.

I læsningerne af *Den afrikanske Farm* er der blevet lagt vægt på livssyn, psykologiske læsninger, det selvbiografiske og Karen Blixens selvfortolkning.²⁰ Der er for så vidt meget rigtigt i alle disse læsninger, men de forholder sig ikke til eller berører kun indirekte²¹ temaet aristokrati. En undtagelse er Ib Bondebjerg. Han skriver i kapitlet 'En aristokratisk feminist', *Dansk litteraturhistorie 7*, at Blixen i *Den afrikanske Farm* søgte "i en mere direkte og realistisk form at begrunde både sine kvindelige og aristokratiske livsprincipper" (s. 396). Afrika beskrives som et aristokratisk paradys før syndefaldet, og Bondebjerg ser desuden de indfødte som et udtryk for, hvad han kalder Blixens *aristokratiske idealisme*. Hendes aristokratiske idealisme skal forstås som en *aristokratisk-religiøs forestilling*, der radikaliseres ved, at hun gør "den til et eksistentielt krav til den enkelte om at forholde sig til og udforme sin skæbne i forståelse af helheden" (s. 394). Ifølge Bondebjerg består bogen dog ikke i rendyrkede aristokratiske portrætter, da aristokrat og klasse hos Blixen skal forstås som *kulturel identitet* (hvad jeg kalder moralsk-filosofisk aristokrati) og ikke i historisk, økonomisk eller social forstand. I en undertekst til et fotografi af Blixen og hendes tjenere på farmen omtaler han hende desuden som "godsejerske", hvilket alluderer til det feudale samfund på farmen.

I det følgende vil jeg gå nogle spadestik dybere end Bondebjergs resumerende indlæg og udvikle perspektiverne for aristokrati hos Blixen. Derudover vil jeg demonstrere, hvordan aristokrati er et gennemgående tema i bogen, og hvordan det er bestemmende for det livssyn, der kommer til udtryk, og Blixens selvfortolkning. I min læsning vil jeg inddrage 'Sorte og Hvide i Afrika' og *Skygger paa Græsset*, hvor hun uddyber forskellige aspekter i *Den afrikanske Farm*. Først nogle refleksioner over bogens genre.

5.1 Genrediskussion

Formen i *Den Afrikanske Farm* er usædvanlig, fordi den spiller på forskellige genrer og består af mange fortællinger, der til sammen danner en mosaik. Der har været forskellige bud på en genrebetegnelse, og jeg vil med udgangspunkt i Hans-Göran Ekmans genrediskussion i *Karen Blixens paradoxer* (2002), der resumerer Robert Langbaums, Tone Selboes og Susan Hardy Aikens synspunkter derpå, gøre rede herfor (Ekman, 2002, s. 107-110) samt selv give et bud på en genrebetegnelse.

²⁰ Jf, Pahuus 2001, s. 58-68; Ekman, 2002, s. 107-134; Selboe, 1996, s.32-68; Langbaum, 1964, s. 136-174.

²¹ Ekman, 2002, s.75; Selboe, 1996, s. 44; Langbaum, 1964, s. 142, 169.

I sin bog *Mulm, stråler og latter* (1964. Dansk oversættelse af *The Gayety of Vision*) kommer Langbaum med to genrebestemmelser. Først argumenterer han for, at bogen er *en hybrid mellem en pastorale og en fransk-klassicismisk tragedie*. De første fire dele er ifølge ham indbegrebet af pastoral idyl: Afrika beskrives som det tabte paradys. Femte del knytter derimod an til den franske tragedie: Katastrofen indtræder i femte akt, men i modsætning til den franske tragedie uden at være forvarslet (1964, s. 136 f.).

Som Ekman mener jeg ikke, at Langbaums argumentation holder vand. De første fire dele er ikke en gennemført pastorale, da der ikke kun hersker idyl (Ekman, 2002, s. 107 f.). Der berettes fx om voldsomme og ulykkelige hændelser så som vådeskuddet i anden del.

Katastrofen i ”femte akt” indtræffer heller ikke, som Langbaum mener, uden forvarsler. Det er åbenlyst gennem hele bogen, at der fortælles på baggrund af et tab, hvilket allerede kommer til udtryk i bogens berømte første sætning i imperfektum: ”Jeg havde en Farm i Afrika ved Foden af Bjerget Ngong.” Bogen er altså ikke bygget op på tragediens form, i og med at katastrofen allerede er indtruffet på fortælletidspunktet, hvilket også understreges af fortæller-jegets konklusion i begyndelsen: ”Nu er jeg der, hvor jeg skal være” (s. 10), men altså ikke mere er. Hvis man vil komme Langbaum i møde, kan man sige, at bogen skildrer en tragisk livskonflikt, og at den i den forstand kan forstås som en tragedie, selvom den ikke følger genrens form. Dette vil også være i overensstemmelse med Blixens eget syn på tragedien. I et interview i 1959 sagde hun, at en skæbne og en tragedie dannes af en konflikt, der udspringer af et sammentræf af omstændigheder, som personen ikke kan magte. (Brundbjerg, 2000, s. 330). Tragedien er altså ifølge Blixen mere kendetegnet ved den bestemte livskonflikt end ved formen.

Langbaums anden genrebestemmelse, som Ekman ikke nævner, er *romantisk selvbiografi*, hvor det ideale uddrages af det reale, hvilket medfører en forening af kendsgerninger og myte (s. 139).

I sin bog *Isak Dinesen and the Engendering of Narrative* (1990) karakteriserer Aiken værkets struktur som fragmentarisk og associativ, og hun ser denne diskontinuitet som et udtryk for et kultursammenstød mellem Afrika og Europa: Afrika (og *Den Afrikanske Farm*) modsætter sig alle former for systematisering, og i mødet med den afrikanske kultur bryder den europæiske verdensorden derfor sammen. Af samme grund mener hun, *at bogen ikke kan rummes i én enkelt genre*, men at den trækker på former fra forskellige genrer så som den pastorale elegi, den klassiske tragedie, selvbiografien, memoiren, rejsefortællingen, narrativ

og filosofisk spekulation, aforismen, paraboliske refleksioner og sange. Desuden placerer den sig også imellem så modsatrettede diskurser som historie og myte, fakta og fiktion, prosa og poesi (Ekman, 2002, s. 108 f.).²²

Også Selboe konkluderer i sin bog *Kunst og erfaring* (1996), at det er svært at placere værket genre-mæssigt og vælger kort og godt en bred klassifikation: *En roman med stærke selvbiografiske træk* (Selboe, 1996, s. 35). Desuden mener hun, at bogen skal læses som en selvrestaurering og selvfortolkning, der præges af en antropologisk diskurs. Jeget mytologiseres, ”og De Andre bliver derfor til spejlinger – kontraster som skal framheve og belyse jeget” (s. 42).

Ekman (Ekman, 2002, s. 107-110) kalder værket for en radikal fornyelse. Han mener, at bogen består af fem heterogene dele, der skaber en disharmoni, hvilket gør det vanskeligt at placere værket inden for en allerede eksisterende genre.

Jeg er uenig med Ekman i, at bogen skulle bestå af fem heterogene dele. Selvom der ikke er tale om en traditionelt fremadskridende handling, og man til dels kan læse de første fire dele uafhængigt af hinanden, ville femte del slet ikke give mening og have samme tyngde uden de fire første dele. Ligeledes er der tale om en fortløbende introduktion til både Afrika og personerne i de fire første dele.

Ekman udtrykker nogen forvirring omkring genreklassifikationen. På den ene side tilslutter han sig Selboes klassifikation, omend han mener, hun forenkler problematikken. På den anden side deler han til en vis grad Aikens synspunkt. Alligevel forsøger han at give et helt tredje bud: *Svart pastoral* (Ekman, 2002, s. 107), som er underoverskriften til kapitlet ’Den afrikanske farmen’. Denne sorte pastorale må dog ligge tættere på elegien end pastoralen, hvis man skal forstå følgende udtalelse:

I motsats till de flesta uttolkare ser jag inte boken som en berättelse om en person som fördrivits ur ett paradys. Snarare menar jag att boken beskriver författarens fåfänga försök att uppgå i den afrikanske miljön och den ter sig sålunda snarare som en elegi än som en pastoral (Ekman, 2002, s. 109).

Ekman ser først og fremmest bogens form som en spejling af forfatter-jegets tiltagende eksistentielle krise, der ender med sammenbruddet i femte del. Den psykologiske krise, som kommer til udtryk i formen, er det mest autentiske, fordi den beskriver den psykologiske

²² Aiken, Susan Hardy: *Isak Dinesen and the Engendering of Narrative*, University of Chicago Press, 1990.

proces, som Karen Blixen selv gik igennem i Afrika. Forfatter-jeget ser tingene retrospektivt og skriver på baggrund af en oplevelse af en ”død i livet” (sammenbruddet i femte del). Blixen selv oplevede ligeledes en ”død i livet”, som kom til at indebære en afsked med det umiddelbare liv. Denne ”død” kan ifølge Ekman beskrives som en sort epifani: I femte del når forfatter-jeget det absolutte nulpunkt, idet det åbenbares for hende, at hun ikke har nogen eksistens. Blixens eksistentialisme er sort, konkluderer Ekman, fordi den udtrykker en paradoksal indsigt: At livet er en fortløbende katastrofe (Ekman, 2002, s. 105-168).

At se værkets form som en skildring af en eksistentiel krise er også efter min mening væsentligt, men jeg er ikke enig med Ekman i, at Blixen repræsenterer en *sort eksistentialisme*. Livet fremstår ikke i *Den afrikanske Farm* og Blixens forfatterskab iøvrigt som én lang katastrofe, men det består af *både* lykke og ulykke, og mennesket må være i stand til at leve med og modtage begge dele. For den aristokratiske eksistens synes livet dog ofte at ende i en katastrofe, hvilket jeg vil komme ind på senere.

Genrediskussionen i forbindelse med *Den Afrikanske Farm* er efter min mening kun interessant, så længe den demonstrerer de mangfoldigheder af former, som Blixen trækker på og associerer til. Det er uinteressant at presse bogen ned i en enkelt genre, men man kan i lighed med Selboe give en overordnet og åben genreangivelse: En roman med stærke selvbiografiske træk. Siden der – i hvert fald på overfladen – er tale om et sammenfald mellem forfatter, fortæller og hovedperson, ser jeg dog ingen grund til at udtrykke forsigtighed omkring det selvbiografiske og vil derfor kalde den for *en selvbiografisk roman*. Blixen ønskede i øvrigt også selv, at bogen skulle betragtes som selvbiografisk.

I flere interview omkring udgivelsen og så sent som i 1959 gav Blixen udtryk for, at *Den afrikanske Farm* skulle opfattes som en sand beskrivelse af hendes tid i Kenya (Brundbjerg, 2000, s. 38, 42, 45, 309). Af samme grund valgte hun at udgive den både på engelsk²³ og dansk i sit eget navn, fordi det var ”virkelighedens Karen Blixen, der har skrevet en bog” (Brundbjerg, 2000, s. 43). Hun brugte ikke pseudonymet Isak Dinesen, som *Syv fantastiske Fortællinger* og alle hendes følgende bøger på engelsk er udgivet under. Man finder således Blixen-navnet både på titelbladet og i teksten. Blixen-navnet optræder dog kun to gange og i to forskellige udgaver: ”Lioness Blixen” (s. 75) og ”Baronesse Blixen” (s. 158). Navnene optræder altså uden fornavnet og har karakter af titler.

²³ Den amerikanske udgave er dog udgivet under pseudonymet Isak Dinesen.

Selboe bemærker, at en navnepluralitet gør sig gældende, idet det biografiske jeg bliver spredt ud på mange roller (Napoleon, Homer, Gud, Msabu, doktor, skaber, lærer, forfatter og fører), hvilket gør det umuligt at knytte jeget til én signatur og én identitet. Jegets forskellige masker og roller indikerer, at der er tale om fiktion, da der således opstår en spænding mellem væren og fremtræden. Det er dog fælles for alle jegets roller og benævnelser, at de er stærke og ledende (Selboe, 1996, s. 33, 39).

Det selvbiografiske ved bogen understreges også ved, at det kvindelige fortæller-jeg påberåber værket faktuelle og historiske kvaliteter:

Kolonien forandrer sig, fortæller man mig, fra Aar til Aar, den har vel allerede forandret sig fra den Gang, jeg boede der. Naar jeg saa nøjagtigt som muligt skriver om mine Erfaringer paa Farmen, og med nogle af de vilde indvaanere af Sletterne og Skovene, saa kan det maaske faa, ja saa har det maaske allerede nu, nogen historisk interesse (s. 28).

På samme tid er fortælleren dog ikke blind for, at den personlige historie rummer mange muligheder for fortolkning. I anden del, kapitel tre, beretter hun om, hvordan hun i forbindelse med rettergangen ved vådeskuddet skriver en rapport for Jogona – plejefaderen til det afdøde barn. Dokumentet bliver en stor skat for ham, og han beder hende fra tid til anden om at læse det højt, medens han selv lytter dertil med fryd. Hun bemærker:

Dokumentets Betydning blev ikke svækket men forhøjet ved Gentagelsen, som om det største Mirakel ved det i Jagonas Øjne var at det ikke forandrede sig. Fortiden, som havde været saa vanskelig at samle og fastholde, og som nok havde skiftet Udseende for hver Gang han gennemgik den, var her for bestandig indfanget, ordnet og fæstnet, for Øjnene af ham. Den var blevet Historie, med den var der fra nu af ikke Forandring eller Skygge af Omskiftelse (s. 128).

Det er oplagt at opfatte dette udsagn som en metakommentar. Forfatterinden har gennemgået sin tid i Afrika, og hendes erindringer har bestandigt skiftet udseende. En dag har en nuance føjet sig til, en anden dag kan noget andet være glemt, eller hun ser fortiden i et helt andet lys pga. tilfældige sindsstemninger. Der er ikke tale om én sand historie, men mange mulige versioner af den samme fortid. Idet Karen Blixen skriver historien ned, *vælger* hun. *Den afrikanske Farm* bliver historien og er ikke længere en version blandt mange mulige. Den er blevet hendes officielle version.

Blixens officielle version om tiden i Afrika bærer præg af en høj grad af iscenesættelse og omskrivninger af ”sandheden”, hvilket man kan konstatere ved at sammenligne med *Breve fra Afrika*. I tredje del, kapitel 8, skyder Denys og Blixen fx en løve hver, men af et brev til moderen (*BFA 2*, s. 125 f.) fremgår det, at Denys skød begge løver. I tredje del, kapitel 5, bliver Emmanuelson sendt af sted med en dyr flaske vin, men af et brev til moderen (*BFA 2*, s. 135 f.) fremgår det, at han blev sendt af sted med en flaske øl. Man kunne nævne flere eksempler. *Den Afrikanske Farm* er ikke pålidelig i dokumentarisk forstand, da forfatteren har lagt til og trukket fra. Denne omstændighed dementerer dog ikke det selvbiografiske, for det vil altid bære præg af iscenesættelse og aldrig være ren og skær dokumentation.

I Blixens ånd kan man dog sige, at bogen er et udtryk for forfatterens digteriske sandhed. I et brev til sin moder skriver hun netop om sandhed:

Ja, jeg synes jo længere jeg lever, at *Sandhed* er det vigtigste for mig, og paa samme Maade som Du siger: Kærlighed er det første, siger jeg: Sandhed er det første. – Og her [i Afrika] kan jeg være sand, jeg kan være mig selv (*BFA 2*, s. 175).

Blixen forbinder sandhed med det at være et autentisk menneske. Hun tilføjer i samme brev: ”Det at ”være sand” er noget positivt og paa ingen Maade bare at holde sig fra at lyve, – ja, det har egentlig sletikke noget med det at gøre” (*BFA 2*, s. 175). *Den autentiske sandhed er altså ikke afhængig af den dokumentariske*.

Ligesom Ekman ser formen i bogen som autentisk, fordi den spejler forfatterens eksistentielle krise, mener jeg også, at man kan kalde bogen for autentisk i den forstand, at den er et udtryk for hendes tolkning af Afrika-tiden. Blixen og Denys skød ikke hver sin løve, men beretningen er autentisk i den forstand, at den understreger deres fornemme relation til Afrika (at løverne stod på spring for at blive skudt, når de dukkede op sammen. *DAF*, s 225 f., 356 f.) og deres indbyrdes intime relation. Emmanuelson fik ikke en flaske vin med i bagagen, men beretningen er autentisk i den forstand, at Blixen så og levede sig ind i hans dramatiske sortie.

Den dramatiske og symbolske gendigtning af virkeligheden er åbenlys i bogen og ”afsløres” ikke blot ved en sammenligning med brevene. Blixens syn og fortællestil minder på visse punkter om *magisk realisme*. Naturen er besjælet, og flere steder demonstreres et magisk syn på tilværelsen med største selvfølge. Kamante, Blixens kok, beskrives fx som en dæmon med særlig magt (s. 44). Om antilopen Lullu skriver hun: ”Jeg har aldrig hørt fra Lullu” (s.

84), som om det ville have været den mest naturlige ting i verden at modtage breve fra en antilope. Endnu et eksempel er beskrivelsen af Denys' begravelse:

Dengang den [kisten] blev sat i Graven, forandrede Landet sig, og sluttede sig som en Indfatning om den, og det var ligesaa stille som den selv var. Højene stod alvorlige lodret op, de vidste og forstod, hvad vi foretog os i dem. Efter en Stunds Forløb overtog de selv Ceremonien, den blev til et Foretagende mellem dem og ham, og de Mennesker, som var til Stede, var nu ikke andet end en tilfældig Samling smaa Tilskuere i Landskabet (s. 352 f.).

Liv og kunst, virkelighed og fiktion er ikke modsætninger hos Karen Blixen, men smelter derimod sammen.

5.2 En tematisk læsning af *Den afrikanske Farm*

5.2.1 Mottoet²⁴

Den afrikanske Farm indledes med mottoet: ”At ride, at skyde med Bue og at tale Sandhed”. Der har været forskellige bud på, hvor det stammer fra. Liselotte Henriksen, Judith Thurman og Tone Selboe²⁵ mener fx alle, at det er et citat fra Nietzsches *Således talte Zarathustra* (1. del, afsnittet ’Om tusind og ét mål’. Dansk oversættelse ved Louis von Kohl, 1911): ”’At tale sandhed og være fortrolig med pil og bue’ – det syntes kært og svært for det folk, fra hvem mit navn stammer”²⁶. Spørgsmålet rejser sig: Er *Den afrikanske Farm* inspireret af Nietzsches filosofi?

Siden Blixens debut er hun blevet forbundet med Nietzsche²⁷, og flere forskere har ment, at hun skulle være inspireret af ham. Der er dog ikke mange, som har forsøgt at efterprøve det. James Dennis Bono, Bernhard Glienke og Donald C. Riechel²⁸ har viet emnet nogen opmærksomhed, men i 2000 udgav Anne Grethe Sabo med afhandlingen *The*

²⁴ Selvom det fortællende og fortalte jeg naturligvis ikke er sammenfaldende med Karen Blixens historiske person, vil jeg i min læsning for enkelhedens skyld referere til dem ved Blixens navn, der som sagt også er deres signatur i teksten.

²⁵ Henriksen, 1999; Thurman, 1983, s. 72; Selboe, 1996, s. 33.

²⁶ ”’Wahrheit reden und gut mit Bogen und Pfeil verkehren’ – so dünkete es jenem Volke zugleich lieb und schwer, aus dem mein Namen kommt” (Schlechtas udgave 2, s. 322).

²⁷ Se konsulentudtalelse (1934) af Axel Broe, *B* 80, s. 188.

²⁸ Bono, James Dennis: *Karen Blixen – Primitivist, Mystic, Nietzschean*, Dissertation, Topeka 1978; Glinke, Bernhard: *Fatale Präzedenz. Karen Blixens Mythologi*, Neumünster 1986; Riechel, 1991, s. 326-350. Referencen til James Dennis Bonos afhandling har jeg fra hhv. Brennecke, 2000, og Sabo, 2000.

Übermensch comes to Scandinavia: Rereading Hamsun and Dinesen in the Light of Nietzsches Philosophy den hidtil største analyse af forbindelsen mellem Blixen og Nietzsche.

Sabo argumenterer for, at Blixen deler et problemfællesskab med Nietzsche *uafhængigt af et kendskab* til hans filosofi (Sabo, 2000, s. 11 f.). Problemfællesskabet består i en kritik af moderniteten og af den moderne filosofis og kristne puritanske etiks rigide normer og regler. I deres kritik tager de begge udgangspunkt i aristokratiske idealer – hvilket Sabo kun implicit giver udtryk for – og Blixens kritik og livssyn kan belyses vha. af Nietzsches filosofi og især hans ungdomsværk *Die Geburt der Tragödie* (1872) (Sabo, 2000, s. 70).

I et foredrag 'Nietzsche, Blixen – ohne "ein berüchtigtes "und"'. Vom Missverständnis eines Vorbilds' gennemgår Detlef Brennecke minutiøst og overbevisende alle referencer til Nietzsche i Blixens værker, foruden de forskellige forskeres argumenter for at tale om en Nietzsche-påvirkning (Brennecke, 2000, s. 102-120). Han konkluderer, at konstellationen 'Nietzsche og Blixen' er en litteraturhistorisk myte, og at Blixen kun havde et overfladisk og begrænset kendskab til hans filosofi. Man finder fx ikke et eneste eksemplar af Nietzsches bøger i hendes bogsamling på Rungstedlund (Bondesson, 1982). Hun kan måske have læst sin ungdoms idol Georg Brandes' introduktion til Nietzsches filosofi *Aristokratisk Radikalisme* (1889), men det kan ikke dokumenteres. Der findes kun to direkte citater fra Nietzsche i hendes værker²⁹, og de stammer fra *Således talte Zarathustra* – den eneste af hans bøger, som der er belæg for, at hun har læst. Hun skulle ifølge Thorkild Bjørnvig have elsket den siden sin ungdom (Bjørnvig, 1974, s. 15).

Brennecke fremfører, at Blixen kun har brugt referencer til Nietzsche som en slags pynt – altså på en uforpligtende facon. Ligeledes synes hun ikke at have forstået Nietzsche. Når hun fx anvender ordet *Ja-sigere* om somalierne (*SPG*, s. 33), betegner det deres evne til at kunne hengive sig til skæbnen. Hos Nietzsche er *Ja-sigere* derimod et udtryk for en slægt af overmennesker, der vil ændre og ikke acceptere de etablerede værdier.

I forbindelse med mottoet til *Den afrikanske Farm* argumenterer Brennecke for, at Blixen ikke har det fra Nietzsche, men fra Herodots *Historie*, hvor ridning også nævnes: "Fra femårsalderen til tyveårsalderen oplærer de kun sønnerne i tre ting, nemlig at ride, at skyde

²⁹ "Manden er skabt til Krig, og Kvinden til Krigerens Vederkvælgelse, alt andet er Daarskab." 'Sorte og Hvide i Afrika', *B* 79, s. 20 og *SPG*, s. 96. "Der Mann soll zum Kriege erzogen werden und das Weib zur Erholung des Kriegers, alles andre ist Torheit", Schlechtas udgave 2, s. 328.

"Jeg er en Ja-siger, og en Stridsmand har jeg været, for at jeg en skønne Dag kunde have Armene fri til at velsigne", *E*, s. 20. "Zum Segnenden bin ich worden und zum Ja-sagenden: und dazu rang ich lange und war ein Ringer, dass ich einst die Hände frei bekäme zum Segnen", Schlechtas udgave 2, s. 415.

med bue og pil og at tale sandhed.”³⁰ Brennecke mener dog ikke, at hun citerer direkte fra Herodot, men at hun har mottoet fra Meïr Aron Goldschmidt, som var en af hendes yndlingsforfattere (Brennecke, 2000, s. 109). Mottoet ligger tættest på Goldschmidts version, der lyder: ”at ride, skyde med Bue og tale Sandhed”.³¹ Goldschmidt mente med mottoet at have fundet en norm for menneskets livsførelse og angav desuden, at han havde det fra Ancher Kofods lærebog om verdenshistorien³², der citerer Herodot.

Jeg er enig med Brennecke i, at man ikke kan tale om en direkte Nietzsche-påvirkning i Blixens værker, og at mottoet peger tilbage på Herodot. Man kan dog ikke udelukke, at hun har fundet mottoet et helt tredje sted. I den engelske udgave *Out of Africa*, som hun ifølge et interview i 1957 (Brundbjerg, 2000, s. 247) skrev før den danske, står det på latin, hvilket kunne tyde på en anden kilde end Goldschmidt: ”Equitare, arcum tendere, veritatem dicere”.

Hvorom alting er, så slår Blixen med citatet af Herodot fra begyndelsen det aristokratiske an som et tema i *Den afrikanske Farm*. Den persiske krigerkultur var, som tidligere nævnt, en af inspirationskilderne til ridderkulturen og den aristokratiske æreskultur i Europa. I et sociologisk perspektiv kan man argumentere for, at alle persere var aristokrater, fordi de alle var krigere og havde del i den persiske adels krigerkultur. På lignende vis kan man argumentere for, at afrikanerne i bogen er aristokrater i kraft af deres måde at forholde sig til skæbnen på, hvilket jeg vil komme nærmere ind på i min læsning. Afrika fremstilles som en aristokratisk verden, og i denne forstand kan mottoet også tolkes som en karakteristik af Afrika. Det kan også forstås som en karakteristik af Blixens aristokratiske liv i Afrika.

Thomas Dinesen skulle ifølge Thurman have moret sig over bogens motto og udtalt: ”Men i virkeligheden kunne min søster hverken ride eller skyde med bue, og hun sagde aldrig sandheden” (Thurman, 1983, s. 217). Som det fremgår, opfattede Thomas Dinesen mottoet bogstaveligt og ikke som et symbolsk udtryk for karakteren af sin søsters liv i Kenya. Selvom jeg har tolket mottoet symbolsk, er jeg dog enig med Dinesen i, at det også kan forstås bogstaveligt. Blixen nævner (*DAF*, s. 67 f., *SPG*, s. 69), at hun skød med bue i Afrika, man læser om hendes ridetur, og som nævnt bliver værkets dokumentariske kvaliteter også fremhævet. Dinesens reaktion belyser, at Blixen først og fremmest havde en digters forhold til sandhed og hæderlighed (*probitas*). Virkeligheden var for hende et materiale, hvoraf der kan

³⁰ 1. bog, afsnit 136. Dansk oversættelse bind 1, s. 72 (1979/1997).

³¹ *Livs Erindringer og Resultater 1*, s. 167, Kbh. 1877.

³² *Historiens vigtigste Begivenheder, fragmentarisk fremstillede for Begyndere*, Kbh., 1808.

skabes en iscenesat, digterisk sandhed. Det er virkeligheden, der må indordne sig under digtningen og ikke omvendt.

5.2.2 Den aristokratiske natur

I første del, kapitel 1, beskriver Blixen den afrikanske natur. Naturbeskrivelsen er kendetegnet ved besjæling, og en del adjektiver har konnotationer til det aristokratiske: Træerne har en *romantisk* og *heroisk* holdning (s. 9), bjergtoppene er *ædle* (s.10), skyerne er *stolte* (s. 11), mimosatræerne er *stormægtige* (s. 12), Ngong Hills er *vældige*, *afvekslende* og *hemmelighedsfulde* (s. 12), og landskabet er *vildt* (s. 13) (mine kursiveringer). Hun konkluderer: ”Alt i denne Natur stræbte imod Storhed, Frihed og høj Adel” (s. 10). Afrika – forstået som naturen – er aristokratisk og en aktør lige så vel som menneskene.

Et andet aspekt er den rolle, som luften spiller:

”Den vigtigste Bestanddel i Landskabet, og i Livet herude, var Luften selv. Naar man ser tilbage over et aarelangt Ophold i de afrikanske Højlande, bliver man forbavset ved at føle det, som om man havde levet i lang Tid oppe i Luften” (s. 10).

Farmen lå højt – 2000 meter over havet – og den høje luft er det vigtigste for Blixen pga. dens forskellige virkninger. For det første giver den en følelse af lethed og vægtløshed. Afrika synes at være skabt til flyvning, og flyvning bliver da også i fællesskabet med Denys en vigtig del af hendes erfaringer i Kenya.

Luften er også forbundet med længsel. Hun skriver, at man ”i den høje Luft trak [...] Vejret let og indaandede et vildt Haab, som Vinger” (s. 10). ”Vinger” er en frihedsmetafor, som hun bruger i mange af sine fortællinger, og som optræder allerede i hendes ungdomsdigt af samme navn.³³ Det gælder dog ikke kun frihed i relationel eller samfundsmæssig forstand. Metaforen rummer også en længsel efter at overvinde alle begrænsninger – selv tyngdeloven. Afrika er et miljø, hvor drømmen om vinger synes på nippet til at kunne realiseres. Vægtløsheden er ikke desto mindre knyttet til håbet og fantasien, for selv i Afrika kan man ikke sætte tyngdeloven ud af kraft.

Afrika er også det ideelle sted for drømmen og fantasien, eftersom middagsheden fremkalder ”store Luftsyn” (s. 10). *Den Afrikanske Farm* bærer præg af dette ved at være fyldt med billeder – nogle mere luftige end andre. Der står således gentagne gange ”som” eller

³³ Digtet ’Vinger’ er publiceret posthumt og findes i *Osceola. Gyldendals Julebog 1962*.

”som om”: ”som om man havde levet i lang Tid oppe i Luften.” Grænsen mellem fantasi og virkelighed er hårfin.

I denne natur, der giver løfter om frihed, vægtløshed og et fantasiens rige, føler hun sig hjemme: ”Nu er jeg der, hvor jeg skal være” (s. 10). Det er dog det jomfruelige Afrika, som læseren præsenteres for i begyndelsen af bogen, og som hun føler sig hjemme i. *Den Afrikanske Farm* er ikke kun historien om, hvordan Blixen mistede sin farm og afrikanske tilværelse. Den er også en svanesang over det tabte aristokratiske Afrika.

5.2.3 Det politiske ”aristokrati”

I *Den Afrikanske Farm* omtaler Blixen immigranterne som ”det indvandrede Aristokrati” (s. 152). Det er dog tydeligt, at hun ikke opfatter den hvide befolkning som sande aristokrater. De hvide har i modsætning til afrikanerne mistet en del færdigheder i livet:

Vi Europæere har mistet Evnen til at skabe Myter og maa holde os til, hvad Fortiden har samlet sammen og efterladt os. Men Afrikanernes Tanker løber naturligt og let paa de gamle dunkle Stier. Deres Evner og Gaver i denne Retning kommer især frem i deres Omgang med hvide Folk (s. 108).

Hun konstaterer, at afrikanerne har mytologiske og teologiske egenskaber. De hvide har derimod mistet evnen til at sætte deres liv ind i et større perspektiv og skabe en myte omkring det. Yderligere skriver hun om de indfødte og de hvide:

De Indfødte har i langt mindre Grad end hvide Folk Følelsen af Risiko i Livet. Jeg har nogle Gange, paa en Safari eller paa Farmen, i et særligt spændende Øjeblik mødt mine indfødte Folks Øjne og har følt, at vi var paa lang Afstand fra hinanden, og at de undrede sig over min Vurdering af Situationens Alvor. Det gav mig noget at tænke paa. Maaske var de virkelig paa en Maade, der for os maa blive uforstaaelig, og som vi ikke kan efterligne, i selve Livet i deres rette Element, som Dybvandsfisk, der ikke vilde kunne forklare sig vor Frygt for at drukne. Denne sikkerhed i Tilværelsen, den Svømmekunst, tænkte jeg, har de, fordi de har bevaret en Kundskab, som vore egne første Forældre satte overstyr for os, og hvori, mellem alle Verdensdele, Afrika især kan undervise os: At Gud og Djævelen er én, deres Herlighed er lige store, deres Majestæt lige evig, saa at der ikke er to, som er uskabte, men een som er uskabt, ikke to umaalelige, men een umaalelig, – og de afrikanske Indfødte ærer Dobbeltheden i Enheden og Enheden i Dobbeltheden (s. 25 f.).

Den hvide civilisation mangler livskundskab, men den kan gå i lære i Afrika. De indfødte er immigranterne overlegne, når det kommer til det at leve. Livet er deres rette element som

havet for dybvandsfisk. Afrikanernes hemmelighed er deres monistiske tankegang, som også blev central i Karen Blixens livssyn: At Gud og Djævelen er én, dvs. at Gud rummer både det gode og det onde, og at det derfor er meningsløst at tale om dualisme. Det onde i livet er ikke mere væsensfremmed end det gode, og man må lære at modtage både smerte og glæde. Dette har de hvide ifølge Blixen glemt, og derfor forsøger de at undgå smerte. De indfødte er derimod ikke bange for smerten. De er modige og har ”den uforfalskede Kærlighed til Faren, som er Skabningens Svar paa Forkyndelsen af dens Lod” (*DAF*, s. 30).

I løbet af tiden i Afrika tillærer Blixen sig afrikanernes livsindstilling (s. 50). Hun kommer til den konklusion, at smerte er en uomgængelig og væsentlig del af livet. Det er først, når man møder smerte i livet, at man træder i karakter – at det bliver klart, hvilket stof man er gjort af. Dette vil jeg komme nærmere ind på i afsnit 5.3.10.

Både i ’Sorte og Hvide i Afrika’ og ’Fra Lægmand til Lægmand’ beklager Blixen de hvides magtovergreb på de sorte, fordi overgrebene ødelægger den hvide races ære. Dette illustreres også i fjerde del, ’Kitosh’ Historie’. Pga. en mindre forseelse lader en farmer kikuyuen Kitosh prygle og bagbinde. Om natten, bagbundet i farmerens lade, dør han.

’Kitosh’ Historie’ illustrerer også de hvides magtesløshed i forhold til de sorte: Farmeren kan ikke få Kitosh til at angre, hvilket får ham til at miste balancen (s. 278). Blixen konkluderer, at hele sagen er ydmygende for europæerne og især i betragtning af, at farmeren kun bliver dømt for legemsbeskadigelse og ikke for mord. Kort før sin død udtaler Kitosh et ønske om at dø. Den hvide domstol giver farmeren en mildere dom på denne baggrund, fordi den mener, at afrikanerne i modsætning til de hvide kan fremkalde døden ved at ønske den. Europæerne har ikke engang ”Magt til at sætte Afrikanerne ud af Tilværelsen” (s. 281), konkluderer hun.

Den hvide regering styrer ikke landet til de indfødtes bedste. Dette understreges også ved, at den sætter sig imod de indfødtes ngomaer – danse – og forbyder nogle ved lov. Blixen skriver videre:

De sidste Aar jeg boede i Afrika, forbød Regeringen de Indfødte at kridte Hovedet. Denne særlige pynt var af storartet Virkning baade hos Ynglinge og Piger, og der er ikke nogen høje europæiske Ordener eller Diamantsmykker, der i mere slaaende Grad giver Bæreren Præg af Gala (s. 164).

De hvide frarøver de indfødte værdighed. Hovedpynten er de indfødtes form for galla, og endda en form for galla, som efter hendes mening overgår de hvide europæeres.

De vilde og de tamme

Blixen sammenligner den afrikanske kultur og den hvide civilisation med henholdsvis vilde og tamme dyr:

Intet tamt Dyr kan forholde sig saa fuldkommen stille som et vildt Dyr. Vi civiliserede Folkeslag har mistet evnen til at være stille, og maa tage Timer i Tavshed fra det vilde Liv, førend det vil optage os i sig. Kunsten at gaa sagte, uden pludselige Bevægelser eller Støj, er den Kunst, som Jægeren, og da især Jægeren med Kamera, først maa lægge sig efter. Jægere kan ikke følge deres eget Hoved, men maa lære Landskabets Farver, Lugt og Vind at kende, og falde ind med det store Orkestres eget Tempo. Det kan ske, at det gentager en Takt om og om igen, og man maa saa følge med i den.

Naar man paa Jagt har faaet Afrikas rytme i sig, forstaar man, at den gaar igen i enhver Form for Liv derude. Hvad jeg lærte af Vildtet, kunde jeg anvende i Omgang med de indfødte Folk (s. 22).

Der demonstreres her en organisk tanke om livet. Livet er som et stort symfoniorkester med sine egne regler og egen takt, som man skal være i stand til at følge. Mennesket må følge spillereglerne, ligesom aristokraten må følge etiketten. Den hvide kan dog ikke længere umiddelbart finde ud af at begå sig i livet, dvs. leve sit sande væsen ud og blive i stand til at spille sit instrument i det store symfoniorkester. Det vilde liv vil derfor ikke optage den hvide i sig.

Det tamme dyr og den hvide civilisation er husdyr, som har mistet deres frihed, og de står af samme grund i modsætning til aristokraten, for hvem frihed er noget naturligt. Som de tamme dyr har den hvide også mistet evnen til at være stille og dermed evnen til praktisere jagten, en af de aristokratiske aktiviteter.

I foredraget 'Sorte og hvide i Afrika' (1938) fremfører Blixen, at den største forskel mellem de sorte og hvide er, at de sorte "er saa levende, de lever altid, selv naar de sidder ganske stille" (B 79, s. 30). Dette er den samme forskel, som gør sig gældende mellem vilde og tamme dyr. At vilde dyr virker mere levende end tamme skyldes, at de altid, i modsætning til de tamme, har et mål med deres færden:

Vilde Dyr har altid noget særlig maalbevidst i deres Udseende og Færd, som vores Husdyr har mistet. Hvis man ser paa en Samling Ænder i en Andegaard, saa er de livlige nok og i bestandig Bevægelse, men der er ikke nogen Kontinuitet i deres Foretagsomhed, man ved ikke, hvad de vil. Men se saa Vildænder trække paa Himlen; i

deres Linie er der et stort Perspektiv, og Maalbevidsthed. Man stoler paa dem, selv om deres Maal er, og maa forblive, ukendt for os (*B 79*, s. 31).

Hos de vilde dyr har livet sammenhæng og mening, fordi de er autonome og har det fulde ansvar for deres liv og overlevelse.

I 'Farah' videreudvikler Blixen sine tanker om forskellene mellem det tamme og det vilde (*SPG*, s. 19-21). Hun fortæller, at hun og hendes ven Berkeley Cole i en privat jargon skelnede mellem begreberne "Respektabilitet" og "Anstændighed", og at de kategoriserede alle i deres omgangskreds både i menneske- og dyreverdenen under den ene eller den anden rubrik. At være respektabel betyder, at tyngdepunktet for ens eksistens ligger i forholdet til samfundet. Ens værd ligger ikke i ens eget væsen, men det afgøres derimod af, hvad man yder i forhold til samfundet. I denne kategori hører de tamme husdyr og mennesker, der altid lever op til de gældende normer og forventninger. Respektabilitet er med andre ord udtryk for den borgerlige livsholdning.

De anstændige er de vilde dyr og "vilde" mennesker. Deres værd ligger i deres eget væsen og ikke i forholdet til samfundet, eftersom de ikke er optaget af at leve op til samfundets forventninger og gældende normer. De står ifølge Blixen i et direkte forhold til Gud. Dvs. at de er i overensstemmelse med idéen for deres skabelse. 'Skæbnen', 'Livet', 'Naturens Tanke', 'Forfatterens Idé' og 'Gud' synes endvidere hos Blixen at betyde det samme.³⁴ I fjerde del, kapitlet: 'Om Stolthed', skriver hun:

Stolthed er Bevidstheden om, og Troen paa den Tanke, som Gud havde, da han skabte os. For den stolte Mand er denne Tanke altid nærværende, at det er hans Maal at fuldbyrde den. Han stræber ikke efter en Lykke eller et Velvære, som ikke er i Overensstemmelse med Guds Plan med ham. Hans Sukces er Guds Tankes Sukces, og han er forelsket i sin Skæbne. Ligesom den gode Borger finder Lykken i Opfyldelsen af sin Pligt mod Samfundet, saadan finder den stolte Mand sin Lykke i Fuldbyrdelsen af sin Skæbne. Han kræver en Skæbne af Gud (*DAF*, s. 259).

Anstændighed er et udtryk for en aristokratisk livsholdning. Det stolte og anstændige menneske stræber ikke først og fremmest efter komfort eller efter at opfylde sin pligt mod samfundet. *Det aristokratiske liv er derimod et eksistentielt liv, hvor målet er at erhverve sig en skæbne.* At erhverve sig en skæbne er et adelsmærke og en lykke for den stolte, og

³⁴ Jf. Dinesen, 1974, s. 57, *BFA 1*, s. 98 og Pahuus, 2001, s. 10, der henviser til Amiane i Blixen marionetkomedie fra 1926 *Sandhedens Hævn*.

bevidstheden om og troen på Guds idé med ens væsen får aristokraten til at kræve en skæbne af Gud.

Som det fremgår, er de hvide immigranter ifølge Blixens beskrivelse ikke aristokrater i kraft af en moralsk-filosofisk livsholdning. Deres kultur og livsindstilling er borgerlig, og de er kun aristokrater i den forstand, at de har den politiske magt og er afrikanerne teknisk overlegne. Den hvide regering er derfor ikke et sandt aristokrati i Blixens forstand. Den opretholder ikke menneskeheden værdighed og regerer ikke i kraft af prestige. Hun efterlyser værdighed, livsvisdom og mod, og hovedessensen i hendes kritik af den hvide regering består i, at den nedbryder det aristokratiske liv i Afrika og omskaber det til en borgerlig civilisation efter europæisk forbillede.

5.2.4 De aristokratiske afrikanere

Blixen udtrykker stor beundring og sympati for afrikanerne. Hun mener desuden, at Afrikas natur og de indfødte er udtryk for den samme idé:

De indfødte Folk, det var Afrika i Kød og Blod [...] Det var alt sammen Udtryk for den samme Idé, Variationer over eet Tema. Det var ikke en ensartet Ophobning af uensartede Atomer, men en uensartet Ophobning af ensartede Atomer, som man ser det med Egebladet, Agernet og Egetræskisten (s. 27).

Afrikanerne er altså i overensstemmelse med Afrikas aristokratiske natur, og ligeledes er de som aristokraten og de vilde dyr anstændige og forstår deres liv som skæbne. Ligesom Jean Fischer giver udtryk for (Fischer, 1994; jf endvidere Huizinga, 1963, s. 71), at han opfatter det primitive samfund som det sande aristokratiske samfund, hvor alle er aristokrater, således kan man også på baggrund af beskrivelserne i *Den afrikanske Farm* argumentere for, at alle afrikanere er aristokrater. Imellem afrikanerne hersker der dog et indbyrdes hierarki. De tre stammer, som Blixen specielt beskriver, er kikuyerne, masaierne og somalierne.³⁵

Kikuyerne

Kikuyerne, som arbejder som squattere på farmen, hører til de laveste stammer i det afrikanske hierarki. De svarer ifølge Blixen i ydre og temperament til Afrikas græsædere, og hun sammenligner dem med almuen på landet i gamle dage. De er fredelige agerdyrkere og et

³⁵Min beskrivelse af kikuyerne og masaierne er baseret på 1. del og 2. del s. 149-154 i *Den afrikanske Farm* og på 'Sorte og hvide i Afrika', B 79, som indeholder en sammenfattende beskrivelse af de to stammer.

tålmodigt folkefærd med et smukt, trofast familieliv. Som aristokraten vægter de ikke arbejdet højt, men udfører kun modvilligt deres dagsværkspligt på farmen. De er optaget af det gode navn og prestige, og derudover er de som aristokraten verdensmænd – en egenskab, de har erhvervet, fordi der lever så mange forskellige stammer og racer i Østafrika. Som de vilde dyr er de sky og kan være blikstille, for de er først og fremmest vilde og står i et direkte forhold til Gud.

Tidligere havde kikuyuerne været masaiernes og slavehandlernes bytte, og både masaierne og somalierne betragter dem derfor som en lav stamme, et slavefolk. Blixen skriver imidlertid, at kikuyuerne har bevaret en egen selvfølelse over for deres undertrykkere og forfølgere. De anser sig selv for det eftertragtede jagtbytte, hvorpå ”deres Forfølgeres Fortjeneste og Anseelse beroede” (s. 153). Derudover har de også en uendelig evne til at resignere over for livets hårde slag. Blixen mener desuden, at de rent åndeligt er standset op på et niveau, der svarer til et 9-årigt europæisk barns (*SPG*, s. 14).

Masaierne

Masaistammen er den højeste i de indfødtes hierarki, og den ligner i ydre og temperament rovdysrene. Den er stolt med stærke, gamle traditioner og ifølge Blixen Østafrikas smukkeste folk. Masaierne er nomader og kvægfolk, men først og fremmest krigere med krigermoral. Blixen ser stammen som legemliggørelsen af Nietzsches ideal: ”Manden er skabt til Krig, og Kvinden til Krigerens Vederkvælgelse, alt andet er Daarskab.” (*B 79*, s. 20). Hun kalder masaierne for både aristokrater og proletarer (*DAF* s. 204). De er aristokrater i de indfødtes hierarki og proletarer i den hvide civilisations. Alligevel har stammen ”hævdet sig en Plads mellem det indvandrede Aristokrati [de hvide]” (*DAF*, s. 152). Den hvide regering anvender ikke fængselsstraf mod masaierne, fordi frihed er en så fundamental ting i deres natur, at de dør i fangenskab.

Masaierne er et døende folk, fordi de ikke har ”kunnet lægge deres Samfund om efter deres forandrede Kaar” (*B 79*, s. 18). Den hvide regering har forbudt dem at føre krig, og dermed har de mistet hele deres livsindhold. Af samme grund hader de den europæiske civilisation frem for alt (*DAF*, s. 217), og de vil ikke begynde at arbejde for de hvide. Masaierne er således et eksempel på, hvordan stolthed og en aristokratisk livsindstilling kan føre til undergang. De vil ikke overleve for enhver pris, men stiller krav til deres tilværelse.

Somalierne

Blixen havde et særligt forhold til somalirstammen, fordi hendes tjener Farah Aden var somalier. Stammen³⁶ hører ikke til de indfødte stammer i Kenya, men er indvandret. De er et nomadefolk, der har levet af handel, og hun mener desuden, at deres forfædre har været slavehandlere, jægere, voldsmænd og måske sørøvere. Hun beskriver dem som stolte, smukke, slanke og ranke folk, der går smukt klædt. Desuden har de smag for askese, er forelskede i fare, er storslåede i alle forhold og er i intelligens og kultur den indfødte befolkning overlegen. Hun ser en lighed mellem dem og det gamle sagafolk i Island, fordi begge folkeslag er krukke – har trang til at udmærke sig og skabe en replik eller gestus, der kan blive stående i eftertiden.

Somalierne dur efter Blixens mening ikke til at være de øverste leder, men de er stolte næstkommanderende (*DAF*, s. 153). De er desuden fanatiske muslimer og efter sigende af arabisk blod. Blixen har stor sympati for deres religion, fordi hun er imponeret over muslimernes æresbegreber, frygtløshed og deres evne til at hengive sig til skæbnen. De stormer ganske vist imod skæbnen, når de føler sig krænket eller bedraget af den (*DAF* s. 153), men i sidste ende samtykker de med skæbnen i overbevisningen om Allahs uudgrundelige storhed. Blixen skriver, at ordet 'islam' ligefrem betyder *hengivelse*³⁷ (*SPG*, s. 30), og hun mener, at der er et erotisk element i religionen.

Ifølge Blixen når somalierne længere i deres udvikling end kikuyuerne, og hun sammenligner deres mentalitet med 13-16-årige drenge (*F*, s. 14, og *SPG*, s. 15 f.). Somalierne er ligesom de unge europæere drevet af "Æresbegrebet, Lidenskab for den store Gestus og den store Replik, [...] som fører dem til Heltedaa og heroisk Selvopofrelse, og tillige undertiden til en for Voksne uforstaaelig Depression og Fortørnelse" (*F*, s. 14). Som det fremgår, relaterer hun somaliernes og ynglingenes mentalitet til en aristokratisk livsholdning, hvor æresbegrebet er essentielt.

Som de 13-16-årige drenge har somalierne også en følsomhed og højhed i sindet, men tillige en hårdhed – de føler ikke medlidenhed. Ynglinge-mentaliteten hos somalierne gør dem særlig elskelige for Blixen, fordi hun har "en Forkærlighed for Drengene, og føler i Grunden at Skabningens Herre kulminerer i Elskværdighed i Alderen 13 og 16 Aar" (*F*, s.15. Jf også *SPG*, s. 16). Når hun karakteriserer somalierne ved en ynglingementalitet, er der følgelig ikke tale om en nedvurdering, men tværtimod en opvurdering af dem. Der synes imidlertid også at

³⁶ Beskrivelsen af somalierne er baseret på s. 18-19, 149-154 i *DAF*; *F*, 1950; *SPG*, s. 7-45.

være en bagside. Aristokraten bliver ikke helt voksen og kan som de unge drenge komme til at lide af depression eller føle sig fortørnet, når han oplever, at verden ikke lever op til hans høje idealer.

5.2.5 Feudaltid

I Afrika fik Karen Blixen mulighed for at leve en feudal tilværelse, der for længst var forsvundet i Europa, og dette beskriver hun i *Den Afrikanske Farm*: ”Squattere er Indfødte, som med deres Familier har nogle faa acres Land til Brug for sig selv paa en hvid Mands Ejendom, og som til gengæld skal arbejde for ham i et vist Antal dage om Aaret” (s. 15).

Som fæstebonden tildeles squatteren land og skal til gengæld arbejde et vist antal dage om året for farmeren (godsejeren). Ligesom den feudale godsejer fungerer Blixen som dommer i interne sager mellem sine folk, og hun fungerer også som en slags læge. Squatternes hele liv og velfærd ligger i hendes hånd.

Ifølge et interview i 1957 (Brundbjerg, 2000, s. 238 f.) var den feudale ideologi Blixens ideal, og i to andre interview fra 1953 og 1954 omtalte hun tiden i Afrika som en feudaltid (Brundbjerg, 2000, s. 154-160, 164-170). Hun troede også på et tidspunkt, at man i Afrika kunne skabe det ideelle feudalsamfund. De sorte var den ideelle underklasse, men desværre kunne de hvide ikke leve op til at være overklasse (Brundbjerg, 2000, s. 157 f.). Et sandt feudalt forhold skal give begge parter ære. Som hun skriver i ’Sorte og Hvide i Afrika’, så var riget de sortes og magten de hvides, men ”Æren skulde gerne have været begge Parters” (B 79, s. 16), men den var det altså ikke.

Forholdet mellem squattere og farmere i *Den afrikanske Farm* adskiller sig imidlertid også fra forholdet mellem fæstebonde og godsejer, og forskellen ligger hovedsageligt i *squatternes* opfattelse af forholdet. De ser det i et andet lys end farmeren, idet de betragter sig selv som ejere af landet. For dem er farmeren blot en mægtig bonde/squatter og ikke godsejer (s. 15, 369 f.). Denne opfattelse giver de indfødte megen værdighed i forholdet til farmeren. De oplever sig selv som frie, og dette kommer til udtryk på mange måder. I modsætning til godsejeren i feudalsamfundet fungerer Blixen fx ikke som dommer i kraft af sine egne rettigheder, men fordi hendes folk *vælger* at benytte hende som dommer. I modsætning til godsejeren skal hun også dømme efter deres og ikke sine egne love, og dette får hende til tider til at føle sig som en skuespiller, der bliver suffleret. Hun bemærker derom:

³⁷ Det kan også oversættes med *underkastelse*.

Forklaringen paa, at de Indfødte selv skulde ønske at faa mig til Dommer og at de tillagde mine Domme nogensomhelst Værdi maatte søges i deres særegne mytologiske eller teologiske Anlæg (s. 108).

[...] Det er sandsynligt, at Kikuyuerne paa Farmen saa min Storhed som Dommer i selve den Kendsgerning, at jeg ikke vidste mindste Besked med de Love, som jeg dømte efter (s. 110).

De indfødte har med deres sans for myten og tilværelsens guddommelige indretning genkendt en sand dommer i Blixen, fordi hun *ikke* kender deres love, og hendes domsafsigelser derfor vil være uberegnelige. Kikuyuerne opfatter de hvide og deres handlinger på linie med uberegnelige naturfænomener (s. 130). Den hvide fungerer altså i forholdet til den sorte som en inkarnation af skæbnen. Tankegangen er paradoksal, og hun genkender den fra den nordiske og græske mytologi:

De Indfødtes Tanker gaar ad sære Veje. Der er Lighed mellem dem og de forsvundne Slægter, for hvem det faldt naturligt at tænke sig, at Odin for at kunne gennemskue hele Verden måtte give sit ene Øje bort, og som forestillede sig Kærlighedsguden som et Barn, der ikke selv kunde kende til Kærlighed (s. 109 f.).

De indfødtes valg af Blixen som dommer minder også om deres brug af hende som læge. Hun beskriver sig selv som en kvaksalver, der har viden om medicin svarende til niveauet på et samariterkursus, og som har haft held med et par mirakuløse kure, men som også har begået skæbnesvangre fejltagelser. Efter Blixens mening vinder hun dog de indfødtes anerkendelse pga. uregelmæssighederne i resultaterne af lægevirksomheden. De er nemlig for dem et bevis på, at hun er nærmere Gud end den uddannede europæiske læge:

Hvis jeg nu havde kunnet garantere hver enkelt af mine Patienter en sikker Helbredelse, hvem ved saa, om ikke deres Skare omkring Huset vilde være tyndet ud? Jeg vilde ganske vist have opnaaet en høj professionel Anerkendelse – her havde man nok at gøre med en udlært Doktor fra *Volaiia*. Men kunde man bestandig have været sikker paa, at Gud virkelig var med mig? For ham kendte de til fra de store Tørkeaar og Hungersaar, fra Løverne paa Sletten og Leoparderne omkring Husene og omkring de aabne Pladser i Skovene, hvor Børnene gik med deres Geder, fra de Græshoppesværme, der kom som en sort Sky over Landet, ingen vidste hvorfra eller hvorfor, og som ikke lod et Græsstraa tilbage efter sig. Ham kendte de ogsaa fra de ubegribelig lykkelige Timer paa Farmen, naar Græshopperne drog videre over Majsmarkerne uden at slaa sig ned der, eller naar om Foraaret Regnen kom tidligere og rigeligere end ventet og fik alle Marker til at grønnes og give dobbelt Afgrøde. Saa denne sikre, dygtige Doktor fra

Europa, han stod dog maaske lidt udenfor, hvor det gjaldt de virkelig store og betydningsfulde Ting i Livet (s. 31).

At de indfødte bruger Blixen som læge og dommer, hænger uløseligt sammen med deres monistiske tankegang – at Gud og Djævelen er én – og at de søger og forventer fantasi hos deres herre, doktor og gud (s. 29). Afrikanerne er overgivet til livets roulettespil. Når de kommer til hende for at blive helbredt, er stemningen livlig og elektrisk ”som i Luften i et Casino” (s. 30). De er villige til at risikere for at opretholde spænding i livet. De er modige forsøgskaniner og kan bære en smertefuld behandling uden at klage. Dog er de bange for at komme på hospitalet. De har en dyb modvilje mod systemer og regelmæssighed, og de frygter derfor at dø af kedsomhed under en indlæggelse (*DAF*, s. 29 f., *SPG*, s. 73, 76).

I *Skygger paa Græsset* skriver Blixen, at der blandt de indfødte gik mode i forskellige sygdomme (s. 71 f.). Behandlingerne på hendes terrasse er en form for selskabelighed. I den forbindelse skriver hun:

Denys havde den Teori at mit Talent i Livet var at holde ”Salon”, saadan som Madame du Deffand eller Mademoiselle de Lespignasse, og at min Omgang med de indfødte faldt ind under denne Definition. Han havde maaske ikke Uret, jeg kan tænke mig at Salonen er det rigtige Sted for to forskellige Racer at mødes, og at det er den, vi skulde stræbe henimod (*SPG*, s. 72).

I især tredje del af *Den afrikanske Farm* fremstår Blixen som den store åndrige værtinde, hvis ”salon” der for både sorte og hvide er prestige i at gæste. I mødet med de sorte er farmen en salon for kulturdialog. For de hvide immigranter er farmen ud over dens værtinde berømt for dens kok, Kamante, som er et geni inden for gastronomien (s. 43-46), og for de vilde antiloper, der går frit omkring tæt på huset. Det sidste får både jægere og naturforskere til at gæste farmen (s. 83). Fælles for gæsterne, der kommer til denne ”salon”, er, at de ikke er borgerlige. De tilhører enten den hvide eller afrikanske overklasse eller underklassen (dvs. de er afrikanere, vagabonder, oprørere, taskenspillere) og har aristokratiske livsidealer. Rummet for kulturmøde, som Blixen skaber på farmen, vækker også interesse hos fornemme personer, såsom Prinsen af Wales, der gæster farmen for at overvære de indfødtes danse (*DAF*, s. 46, *SPG*, s. 38-41). Farmen har også sin helt egen ”Hofnar” (*SPG*, s. 74) i den epileptiske dreng Sirunga, der er karakteriseret som ”en guddommelig lille Sprællemænd [med] en tilsvarende uberegnelig, forstyrret Fantasi” (*SPG*, s. 73).

5.2.6 Kobberslange

Afrikanerne har ifølge Blixen magiske kræfter. Bl.a. fordi de ved at genkende en dommer i hende kan gøre hende til en sådan. Magien viser sig også ved, at de navne, som de giver de hvide emigranter, med tiden bliver identitetsskabende (s. 109).

De indfødtes navngivning af europæerne demonstrerer, at de føler sig frie i forholdet til de hvide. De mener at have ret til at give de hvide navne og anerkender ikke deres europæiske navne. Tillige demonstrerer navngivningen, at de regner deres egen kultur for den gældende. Den hvide immigrant bliver placeret i de indfødtes hierarki alt efter hans eller hendes tildelte fornemme eller mindre fornemme afrikanske navn (s. 27, 109, 130-131). De indfødte afgør altså selv ud fra deres egne idealer, hvem af de hvide der har en høj rang, og hvem der ikke har.

De indfødte kan også på magisk vis gøre europæerne til en slags symboler. Blixen kalder det at blive brugt som ”Kobberslange” (s. 110). Kobberslange-billedet stammer fra 4. Mos 21, 4-9, hvor israelitterne ved at rette blikket mod en slange af kobber ikke kan skades af slangebid. Blixen bruger ikke ordet i dets korrekte bibelske betydning, men det er dog et lignende forhold, som gør sig gældende: En hvid person kan bære forskellige psykiske byrder for de indfødte. Fx fungerer hun som bedemand og grædekone, når der sker store ulykker på farmen. De indfødte retter blikket mod hende og hendes reaktion. I forbindelse med vådeskuddet skriver hun:

Folkene paa Farmen vidste, at jeg sørgede over de døde Børn og derved fik de Kraft til selv at lægge hele Sagen fra sig. I trange Tider paa Farmen saa de paa mig som den katolske Menighed ser paa deres Præst, der tømmer Kalken alene, men paa Menighedens vegne (s. 111).

Det er kun de personer, der har en vis status blandt de indfødte, som kan bruges som kobberslanger (s. 110). Den ære tildeles oftest de tidlige immigranter, som Blixen tilhører. I *Skygger paa Græsset* karakteriserer hun de tidlige pionerer:

Jeg kom til det østafrikanske Protektorat i 1913, inden Verdenskrigen, mens Højlandene endnu i Sandhed var de lykkelige Jagtegne, og mens de hvide Indvandrere endnu levede i en Slags enfoldig eller skyldfri Forstaaelse med Landets egne Børn. Størstedelen af den Tids Pionerer var rejst ud til Afrika, og var forblevet derude, fordi en afrikansk Tilværelse stemte bedre overens med deres Væsen – fordi de hellere vilde ride end køre i Automobil og hellere gøre deres egen Ild op end dreje paa Hanen til Centralvarmen. Ligesom jeg selv haabede de at komme til at lægge deres Ben i Afrikas

Jord. De fleste af dem var Landbørn og Friluftsmennesker, mange var yngre Sønner af store engelske familier, berejste inden de gik om Bord i en afrikansk Rutedamper, fra deres tidlige Barndom oplærte og avede af gamle myndige Skytter og Staldmestre og vante til Tjenere med høj Selvfølelse. De var istand til at slutte et Falkeøje-Chingachgook Venskab med en mørk, fri Jæger og Nomade, og de affandt sig med og anerkendte Somalis, som Somalis affandt sig med og anerkendte dem (SPG, s. 16).

De tidlige indvandrere er i forståelse og i et slags slægtskab med det afrikanske folk. De føler sig hjemme i Afrika, fordi de her kan udleve den aristokratiske livsform, som er uddød i Europa. De er i kontakt med naturen (er land- og friluftsmennesker) og bekendt med en aristokratisk kultur ("Tjenere med høj Selvfølelse"), og de kan derfor i modsætning til de andre hvide relatere til de stolte somalitjenere. De er ligesom de sorte og de vilde dyr anstændige frem for respektable og har aristokratiske frem for borgerlige livsværdier. Blixen kalder de tidlige pionerer "Mayflower-Folk" (SPG, s. 18). Ordet *mayflower* indikerer, at de i åndelig forstand har været hjemløse eller trængte i Europa, og at de af samme grund er udvandret. Dette mayflower-folk kan i modsætning til den hvide regering betragtes som et sandt aristokrati.

5.2.7 Mayflower-aristokratiet

I tredje del, kapitel 7, beskriver Blixen to af sine venner Berkeley Cole og Denys Finch-Hatton, som hører til mayflower-folket. De har kedet sig over tilværelsen i England, fordi de ikke føler sig hjemme i deres eget århundrede. Den nye tid har "landsforvist" dem fra deres eget land, som hun skriver (s. 213), og de er derfor udvandret til Afrika. Blixen karakteriserer Berkeley som en kavaler fra den skotske kongeslægt Stuarternes tid. Dette får til tider et tragisk, til andre tider et tragikomisk udtryk. Hun forbinder ham både med *De tre Musketerer* ("d'Artagnan", s. 213) og med *Don Quixote* ("Rosinante", s. 214), der kun var ridder i fantasien. Denys forbinder hun med tiden under Dronning Elisabeth 1 i England og med antikken, der som nævnt var en af inspirationskilderne til den aristokratiske kultur i Europa.

Berkeley og Denys repræsenterer en aristokratisk livsindstilling, som er fremmed for det moderne samfund. De er et "Udslag af Atavisme" (s. 212), som hun skriver. I Afrika kan de imidlertid praktisere den aristokratiske livsindstilling, fordi der her er mulighed for at dyrke en farefuld og eventyrlig tilværelse – fx safarilivet. Spænding, stil og ære er nøgleord for Berkeley og Denys. Fx sætter de en ære i at holde Blixens farm i stor stil ved at forsyne den med vin, tobak, bøger, grammofonplader og forskellige råvarer. Ligesom ridderne i Middelalderen tjente et gods' eller et hofs ære, således tjener de farmens ære ved at sørge for

overflødighed og overdådighed. De demonstrerer også den samme ligegyldighed over for materielle værdier, som er kendetegnende for aristokraten. Bl.a. leger de med Blixens dyre porcelæn og laver pyramideopstillinger af hendes glas. Berkeley bliver også skuffet en dag, hvor hun på en skovtur serverer champagne af simple glas for at skåne de fine. Herefter serverer hun altid for ham af sine bedste glas. Blixen forbinder desuden Berkeley med det vægtløse, som er karakteristisk for Afrika: ”Jeg havde bestandig den Følelse overfor Berkeley, at Tyngdeloven ikke gjaldt for ham, at han, hvis det passede ham, ligesaa godt, naar vi sad og talte ved ilden om Aftenen, kunde ryge op gennem Skorstenen” (s. 213).

Den lejlighedsvis følelse af og længsel efter at kunne overvinde tyngdeloven synes også at være et karakteristikon for aristokraten. Hans eller hendes idealer er så høje, at de ofte kun kan realiseres i fantasien (i luften) i bedste Don Quixote-stil. Denys forbindes ligeledes med det vægtløse i romanen. I tredje del, kapitel 8, ’Vinger’, fortæller Blixen, at når hun var ude at flyve med ham kunne hun ”ikke lade være med at føle som om han bar En paa sine udstrakte Haandflader, saadan som Djinnen bar Prins Ali gennem Luften, og som om de Vinger, som holder En oppe og fører En svimlende hurtigt frem, er hans (s. 239). Denys virker som en luftånd – en Ariel.

Pga. Berkeleys og Denys’ umoderne, aristokratiske livsholdninger synes de at være i en særlig forståelse med de indfødte (s. 215). Den tekniske tidsalder har ændret ved folks livsindstilling og idealer, men Berkeley, Denys og afrikanerne hører bevidsthedsmæssigt hjemme i tidsalderen før den tekniske udvikling. I overensstemmelse med den fortidige tidsalder har de aristokratiske livsværdier og står i modsætning til den nye tidsalder, hvor man efterstræber komfort, som ikke mindst skabes vha. af de tekniske landvindinger.

Et andet aspekt, som også skaber en særlig forståelse mellem Berkeley og de indfødte, er, at begge parter, ligesom aristokraten i politisk-social forstand, har et levende forhold til slægten eller stammen. Efter 1. Verdenskrig beslutter den hvide regering at belønne nogle af masaierne for deres indsats i krigen. Berkeley bliver pga. sit venskab med masaierne udpeget til at overrække nogle medaljer, og ceremonien finder sted på Blixens farm. Hun kommenterer: ”En Ceremoni af denne Art kan kun gennemføres hvor de optrædende på begge Sider er af ædelt blod og har store Familietraditioner bag sig – det være sagt uden Forklejnelse af Demokratiet” (s. 221). Netop pga. den instinktive fornemmelse for slægt og traditioner kan aristokraterne fra to forskellige kulturer genkende og forstå hinanden.

Blixen tillægger Berkeley en stor rolle i kolonien. Hun skriver, at en epoke i koloniens historie forsvandt med ham (s. 223). Til og med hans død er Kenya et aristokratisk land – ”de lykkelige Jagtegne” (s. 223). Efter Berkeleys død ændrer kolonien sig. Standarden for vid og mod sænkes, og kolonien bliver fattigere på ynde, frihed og lystighed. Den ændrer sig til et forretningsforetagende, og den borgerlige mentalitet vinder indpas: ”Da Berkeley forlod Scenen, gjorde en grim Skikkelse sin Entré fra Kulissen ligeoverfor: La dure necessité, maîtresse des hommes et des dieux”³⁸ (s. 223). Nu bliver det den hårde nødvendighed frem for prestige, der bliver toneangivende i Afrika.

5.2.8 Farah

Relationen mellem Blixen og hendes somalitjener Farah Aden er særlig interessant. Farah har en fremtrædende rolle i *Den Afrikanske Farm*, men hans betydning for Blixen fremgår endnu tydeligere af radiotalen ’Farah’ (1950).³⁹ Hun beskriver ham som overmåde værdig og imponerende og mener, han er den største gentleman, hun har mødt. Begrebet *gentleman* definerer hun på følgende måde: ”En Mand, der har sin Tids og sit Milieus Æresbegreber i Blodet og hos hvem de er blevet Instinkt” (*F*, s. 11). Hun mener desuden, at *gentleman* har erstattet begrebet *ridder*, ligesom *den gode kammerat* i hendes egen tid er en erstatning for det forældede *gentleman*. Blixen vurderer Farah højt, og det er derfor ganske interessant at læse hendes førstehåndsindtryk af ham i 1914:

For det første har jeg faaet en indisk Tjener, som stod i Aden, da jeg gik iland dér, og havde et Brev fra Bror. Den Stakkel havde været sendt til Tabora og havde altsaa maattet tilbringe 14 Dage i Aden og var henrykt over at træffe mig. Han var rigtig pæn og sød, smilede og hilste med Haanden paa Panden, yderst anstændigt klædt paa, men talte daarligt engelsk og stammede til og med saa aldeles forfærdeligt, at det var som om han skulde dø, hver Gang han skulde tale. Bror skrev, han var paalidelig og rar. – Nu er han her ombord. Han hedder Fara [sic]; jeg haaber ikke, han skal vise sig i Stil med Fara Krigsmand (*BFA I*, s. 29 f.).

Beskrivelsen af den stammende Farah med dårlige engelskkundskaber finder man aldrig igen hos Blixen, der hurtigt får stor respekt for sin somaliske (og ikke indiske) tjener. Allerede tre måneder senere giver hun udtryk for et andet syn på ham i et brev til Mary Bess Westenholz: ”Fara er min Trøst og Støtte, bedre end en hvid Kammerjomfru og saa betænksom og

³⁸ Den hårde nødvendighed. Herskerinden over mennesker og guder.

³⁹ Publiceret i 1950 under titlen *Farah. Radioen den 24. Marts 1950*. En senere og længere version findes i *SPG*.

fornuftig, og saa har Somalis et Væsen som Grander af Spanien” (*BFA I*, s. 33). Farah er blevet en central person for Blixen, som endda forbinder hans og somaliernes væsen med Castiliens højadel – ”Grander af Spanien”.

I herre-tjenerforholdet mellem Blixen og Farah er der stor værdighed. Farah er en aristokratisk indstillet muslim (*F*, s. 12), der forlanger, at huset holdes i stor stil og styres ud fra hans egne æresbegreber. Han får en høj løn, og han taler Blixen imod, når han er uenig med hende. Desuden er forholdet baseret på tillid – fx bestyrer han hendes penge, men der bliver aldrig aflagt regnskab.

I sammenspillet mellem Blixen og Farah finder man den klassiske herre-og-tjenerkonstellation fra litteraturen, hvor dette par er gensidigt afhængige af hinanden. Tjeneren behøver fx ifølge Blixen ”den fordringsfulde eller lastefulde Herre for ret at kunne være sig selv” (*F*, s. 8). Hun mener endvidere, at konstellationen er udtryk for et ældgammelt fællesskab og for loven om vekselvirkning: At to forskelligartede enheders samspil og fællesskab åbner op for ”ubegrænsede Muligheder” (*E*, s. 76). Mellem Farah og Blixen eksisterer de optimale muligheder for et sandt fællesskab, fordi de er fundamentalt forskellige angående race, køn, religion, kultur og erfaringer. Farah bliver da også, hvad hun kalder hendes *sande* tjener (*F*, s. 10), og forholdet mellem dem bliver beskrevet som et pagtforhold:

Da Farah tog Tjeneste i mit Hus, eller da han tog mit Hus i Besiddelse, – for fra den Dag talte han om Huset selv, og om alt deri som ”mit” eller allerhøjst ”vort”: ”vore Heste”, ”vore Gæster”, ”vore Arbejdere”, – da var det langt mere end en almindelig Kontrakt, som blev indgaaet mellem os, det var en Pagt *ad majorem domus gloriam*, ”til Husets altid større Ære”. Min Velfærd var ikke hans Sag, og laa ham ikke egentlig paa Sinde, men for mit gode Navn, min Anseelse imellem Folk og min Ære havde han Ansaret. Og dette Ansvar varetog han med bestandig, urokkelig Nidkærhed (*F*, s. 17).

Pagten består i, at de gensidigt skal fremme husets ære. Det er Blixens gode navn og ære, der bestemmer husets grad af ære og graden af ære i Farahs position. Derfor er det først og fremmest aspekter, der har med husets ære at gøre, som ligger ham på sinde. Man kan, hvilket Blixen ikke gør, sammenligne pagtforholdet ”*ad majorem domus gloriam*” med Middelalderens riddere, der tjente et riddervæsen eller en borg. Den enkelte ridders og riddervæsenets eller borgens prestige var gensidigt afhængige af hinanden. Hvis den enes prestige dalede, dalede den andens også og vice versa.

Pagtforholdet understreges yderligere af, at Farah stadig i åndelig forstand står i Blixens tjeneste, efter hun er vendt tilbage til Danmark. Der er tale om et pagtforhold til døden, endda

for al evighed. I 'Ekko Fra Højene' skriver hun følgende om sin reaktion, da hun efter 2. Verdenskrig modtager beskeden om Farahs død:

Budskabet om Farah's Død nægtede til at begynde med paa nogen Maade at indgaa i min Bevidsthed og var længe, længe svært at holde fast derinde. Hvorfor var han draget bort? – han havde altid været den første til at svare naar jeg kaldte. Men efter nogen Tids Forløb genkendte jeg Forholdet: han var før i Tiden mange Gange rejst forud for mig til ukendt, aftalt Sted for at slaa Lejr for mig der (*SPG*, s. 114).

At Farah først og fremmest har Blixens ære på sinde, viser sig at være en omstændighed af allerstørste betydning for hende. I *Den Afrikanske Farm* beskriver hun, hvordan han efter farmens fallit klæder sig i sit bedste festskrud og følger hende på turene til diverse kontorer i Nairobi (*DAF*, s. 360). Det er dog først i 'Farah', at hun giver udtryk for den fulde dybde i hans gestus:

Han fulgte mig meget rank, paa tre Skridts Afstand paa min Tiggergang op og ned ad Nairobis Gader. Da blev vi en virkelig Enhed, og jeg tror en lige saa malerisk som den der er blevet skabt af Don Quixote og Sancho Pansa: jeg i mine gamle Khakislacks og lappede Sko, og Farah i al sin Herlighed, tavs. Da løftede han mig med sig op i et klassisk Plan, som i Wergelands Digt:

”Døden følger den Lykkelige som en tyrannisk Herre,
den Ulykkelige som en Tjener,
der stedse er rede til at modtage sin Herres Kappe
og Maske” (*SPG*, s. 44).

Farah sørger for, at Blixens nederlag og ulykke får stil og værdighed. På samme tid løfter han hende midt i ulykken op. Der er ikke længere blot tale om hendes personlige ulykke. Den ophøjes til en klassisk historie i kraft af den æstetik, han forsyner billedet med. Han har endvidere vist sig lige så trofast som døden. Sammenligningen med døden, der både er tjener og en tyrannisk herre, er paradoksalt, men også dramatisk og stærk. Farah har i de lykkelige tider været som en tyrannisk herre på farmen i kraft af sine krav om den højeste standard. Han er dog lige så tro i ulykken som i lykken og er ikke kun villig til at modtage sin herres kappe, men også hendes maske: Han står på sin herres værdighed, selv når masken – den ydre værdighed – falder. Blixen konkluderer:

Ingen Ven, Broder eller Elsker, hellerikke nogen Nabob der pludselig var traadt frem paa Scenen og havde skænket mig en Sum tilstrækkelig til at bevare Farmen, kunde

have gjort det for mig som min Tjener Farah da gjorde. Havde jeg ikke andet at være ham taknemmelig for – men det har jeg, og mere end jeg her kan skrive ned – vilde jeg dog for disse Maaneders Skyld være i Gæld til ham nu, tredive Aar derefter, og saa længe jeg lever (*SPG*, s. 45).

Værdigheden, som Farah omgav hende med, er mere værdifuld end trøst eller selv en pengegave, der kunne have reddet farmen, men ikke hendes værdighed. Farah har levet op til Blixens omskrivning af de to bibelske kærlighedsbud: ”Elsk Guds Stolthed over alle Ting, og din Næstes Stolthed som din egen” (*DAF* s. 259).

Der er noget teatralisk i hele Blixens fremstilling af situationen og i Farahs gestus, hvilket hun ikke er blind for. Hun bruger fx ordet ”Scene” om situationen og ser Don Quixote og Sancho Pansa for sig. Forholdet er tragikomisk, fordi de oplever og gennemspiller en tragedie, som omverdenen ikke kan se og forstå. Den aristokratiske livsholdning kan forekomme andre patetisk, og dens dramatiske element knytter den endvidere til fantasien og fiktionen. *Aristokratens eksistens er en artistisk eksistens, da han eller hun agerer ud fra kunstneriske og æstetiske krav til livet.* Aristokraten betragter sig selv og sit liv udefra, og det iscenesættes i en æstetisk form: Farahs storladne gestus midt i ulykken, og Blixens erkendelse og anerkendelse deraf samt hendes egen fremtilling af sin ulykke i en æstetisk form – *Den afrikanske Farm*. Ifølge Sabo tillægger Blixens også aristokraten kunstneriske kvaliteter, og hun mener endvidere, at Blixen opfatter livet som et artistisk-eksistentielt projekt (Sabo, 2002, s. 89, 199).

5.2.9 Blixens aristokratiske identiteter

Mødet med de indfødte i Afrika er det mest afgørende for Blixens personlige udvikling og realiseringen af det aristokratiske. I mødet med de sorte går selve hendes følelse af individualitet tabt ”i Forstaaelsen af de uendelige Muligheder, som findes i Samspillet mellem Mennesker, der kan blive eet i Kraft af selve deres Væsensforskel” (*DAF*, s. 23). Hun oplever mødet med de indfødte som en fuldstændiggørelse af sit liv og sin person, ligesom manden og kvinden kan opleve en fuldstændiggørelse af deres person og køn i et parforhold. Hun fortæller:

Mit Møde med de mørke Folk var en Oplevelse for mig som Amerikas Opdagelse for Columbus, og paa samme Måde en Udvidelse af hele min Verden. Hvis man kan tænke sig, at et Menneske med en medfødt Følelse for Dyr var vokset op i Omgivelser, hvor der sletingen Dyr fandtes og først havde gjort Dyrenes Bekendtskab efter mange Aars

Forløb, eller at nogen var kommet ind i en Skov for allerførste Gang, da han var tyve Aar, eller at et Menneske med Sans for Musik ved et Tilfælde aldrig havde hørt Musik før han allerede var voksen, saa kan man sammenligne deres Forhold med mit eget her. Da jeg traf paa de Indfødte i Afrika, satte jeg mit daglige Livs Rutine – hvad man kalder dets Trummerum – ud for Orkester (*DAF*, s. 24).

I sammenspillet med de indfødte forvandles Blixens dagligdag til en melodi, der udsættes for et symfoniorkester. Dagligdagen bliver flerstemmig. Som symfonien har den afrikanske dagligdag kontinuitet. Det er den optimale dagligdag, det optimale liv. I det aristokratiske Afrika udelukker hverdagen ikke et aristokratisk liv, og det er derfor ikke kun det usædvanlige og festen, der har værdi som fx i adelens æreskultur.

Væsensforskellen imellem Blixen og de indfødte er så stor, at hun – den maskuline part – i sammenspillet må acceptere en endegyldig afstand og ulighed i forholdet. Hun vil aldrig virkelig komme til at kende dem, hvorimod de kender alle hendes tanker og ved besked med hendes bestemmelser, endnu inden hun har taget dem (*DAF*, s. 26). Ligeledes elsker hun afrikanerne lidenskabeligt, men de elsker ikke hende. I 'Sorte og Hvide i Afrika' tilføjer hun, at de derimod stoler på hende og går ud fra, at deres ve og vel ligger hende så stærkt på sinde, at hun vil dø for dem, hvilket også er tilfældet (*B 79*, s. 23; jf. *DAF*, s. 330, 370 f. og *BFA 1*, s. 204) På trods af denne afstand konkluderer hun om forholdet til de indfødte: "Et stort Ekko naaede fra den ene Bred til den anden, tilsammen var vi Farmen" (*DAF*, s. 27). Farmen er altså pagtens fysiske skikkelse.

Pagtforholdet mellem Blixen og Afrika kommer bl.a. til udtryk i historien om antilopen Lullu, der bliver opfostret på farmen, og som i kraft af dens usædvanlige ynde og skønhed får en overordnet placering i husets hierarki (s. 73). Som voksen antilope forlader den sin husdyrstilværelse til fordel for et vildt liv i den afrikanske skov. Fra tid til anden kommer den og dens efterkommere imidlertid på besøg:

Disse Aar, da Lullu og hendes Slægt kom og gik omkring Huset, var de lykkeligste Aar af hele mit Liv i Afrika. Derfor kom jeg til at se paa mit Bekendtskab med Skovens Antiloper som paa et Venskabstegn, en stor Velvilje eller Gave fra selve Afrika. Hele Landet var da deri, gode Varsler, en Pagt fra gamle Dage, en Sang (*DAF*, s. 83).

Lullus og dens efterkommeres besøg på farmen er for Blixen et symbol på pagten mellem hende og Afrika. Derudover synes hun også, at den "frie Forbindelse mellem Huset og Antiloperne var et sjældent og ærefuldt Forhold. Lullu kom ind fra Vildmarken for at vise, at

den og vi var paa venskabelig Fod, og hun gjorde mit Hus til eet med det afrikanske Landskab, saa at ingen kunde sige, hvor det ene holdt op og det andet begyndte" (*DAF*, s. 81). Der er tale om en slags sammensmeltning mellem Blixen og Afrika, hvor det civiliserede og det uciviliserede trives side om side i harmoni.

Historien om Lullu skildrer en pubertets- og emancipationshistorie, og det er nærliggende at drage en parallel til Karen Blixens egen personlige historie. Det er først, da Lullu forlader farmen (barndomsmiljøet), danner par med en anden antilope og flytter ud i den uciviliserede skov, at den kommer i perfekt samklang med sin natur. Som et vildt dyr kommer den i overensstemmelse med Guds idé: "Hun var nu den fuldkomne Lullu" (*DAF*, s. 79). Realiseringen af sin sande natur og fuldkommenhed forbindes med hinanden. Det er et kendetegn og et adelsmærke for aristokraten, at han eller hun er i samklang med sin natur.

Ud over at opleve en fuldstændiggørelse af sin person afføder mødet med det fremmede også en frigørelse og bevidstgørelse hos Blixen om hendes sande identitet. I 'Sorte og Hvide i Afrika' fortæller hun, hvordan man i mødet med en kultur uden for ens egen civilisation i første omgang bliver usikker på sin egen identitet. Der opstår et identitets- og prestigetab, fordi man mister sin sociale og intellektuelle habitus. Den fremmede kender ikke til ens verden og vurderer derfor ikke én ud fra ens egne begreber om fx sociale hierarkier. Hun skriver følgende om denne oplevelse:

Og imens De da saa at sige Stykke for Stykke lægger Deres sociale og intellektuelle Habitus af, saa gaar det langsomt op for Dem, at denne vel hellerikke i Virkeligheden er Deres sande, egentlige Væsen, men der maa blive noget tilbage, naar den forsvinder. Hvem er jeg saa, naar jeg ikke længere er den Person, som jeg hidtil har gaaet og gældt for? Da maa det nærmeste Svar blive: et Menneske. Som et Menneske, ene og alene, mødes De med de mørke, primitive Mennesker.

For mig var denne Oplevelse en Slags Aabenbaring, ikke bare af Verden, men af mig selv. Og jeg kan sige at den var en stor uventet Lykke, en Befrielse. Her kunde man da endelig engang give Fanden i alle Konventioner; her var en ny Slags Frihed, som man hidtil kun har haft i Drømme. Det var som at komme ud at svømme, hvor man kan strække sig i alle Retninger, som at komme op og flyve, hvor man synes at man har lagt Tyngdeloven bag sig. Man kunde blive lidt svimmel, det var lidt farligt ogsaa; der skulde Mod til, det skal der altid til at erkende Sandheden. Men det var berusende, herligt, – eet Skridt til i denne Retning, tænkte jeg, saa er jeg Ansigt til Ansigt med Gud (*B 79*, s. 28).

I mødet med det fremmede finder hun ind til den sande kerne i sit væsen. Denne åbenbaring af hendes sande selv sætter hende fri fra alle de konventioner, som hun har taget for givet og

følt sig underlagt. Den nye frihed oplever hun desuden som en overvindelse af tyngdeloven. Det er nærliggende at sætte lighedstegn imellem det, som hun oplever som sit sande væsen, og så det aristokratiske Afrika, hvor alt synes muligt, og som indgyder én følelsen af at kunne flyve.

Mødet med det fremmede forsyner Blixen med en ekstra identitet: Hun har én identitet i forhold til sin egen civilisation og en anden i forhold til afrikanerne. I det ene tilfælde er der tale om en ”jordisk” identitet, i det andet om en ”himmelsk”:

Da jeg nu levede sammen med de Sorte og arbejdede med dem, saa prægede dette Forhold mit daglige Liv. Naar jeg kom sammen med hvide Folk, saa trak jeg igen i min gamle Forestillingskreds og var saa at sige paa Jorden. De vidste at jeg havde studeret Engelsk i Oxford, og var i Familie med den og den. Men af sine sorte Folk fik man helt andre Spørgsmaal stillet: ”har du Mod? Har du Taalmodighed? Vil Du os vel, eller er Du ude efter Din egen Fordel? (B 79, s. 28 f.).

Hendes oplevelse af en ”jordisk” og ”himmelsk” identitet svarer til spændingen i aristokratibegrebet: Det politisk-sociale versus det moralsk-filosofiske. I forholdet til sin egen civilisation er Blixen aristokrat i kraft af sin baronesse-titel, men i forholdet til afrikanerne er hun det i kraft af sine personlige kvaliteter. Dette kommer nærmest symbolsk til udtryk i hhv. hendes europæiske og afrikanske titel. Som nævnt gav de indfødte de hvide immigranter navne, som de karakteriserede dem med. Blixen fik det fornemme navn ”Lioness”, og hun nævner dette både i *Breve fra Afrika (BFA 2, s. 160)*, *Den Afrikanske Farm (s. 75)*, i essayet *Mit Livs Mottoer (E, s. 14)* og i *Farah*:

Der var Ismail, min gunbearer, en vældig Jæger, optugtet og forædlet til det yderste i Jægerkundskab og Jægersind, en stor Vejrprofet og Sporfinder, der tænkte og udtrykte sig i Jagt-Terminologi og talte om min ”store” og min ”unge” Riffel. Det var ham, som, efter at han var rejst hjem til Somaliland, skrev til mig, adresserede Brevet til ”Lioness Blixen” og begyndte det: ”Honourable Lioness”, hvad der havde til Følge, at ingen i Kolonien nogensinde kaldte mig andet end ”the Lioness”, ”Løvinden” (F, s. 10).

Navnets fornemhed understreges ved, at det bliver anerkendt af Ismael, der er en stor jæger og hører til de aristokratisk indstillede somalier. I *Skygger paa Græsset* nævner hun endvidere, at ”Det var store Kongers største Hæder at kaldes Løvehjerte” (SPG, s. 50) – altså at blive forbundet med løvens natur.

Blixen finder imidlertid ikke kun sin sande kerne, fordi hun mister sin sociale og intellektuelle habitus i mødet med de fremmede, men også fordi de fremmede ser hende. Der er tilmed autoritet og gyldighed i de fremmedes blik: ”Med de Sortes alvorlige mørke Øjne saa Naturen, saa Liv og Død selv paa os” (*B* 79, s. 29). Livets magter har genkendt aristokraten i hende og hædrer hende med titlen *Lioness*.

Den afrikanske titel er et udtryk for hendes sande personlige kerne, fordi hun i Afrika finder sit sande selv. Den europæiske titel er derimod hendes maske – hendes repræsentation i hendes egen kultur. Hendes sande kerne og hendes maske er dog ikke i modstrid med hinanden. Tværtimod kan man sige, at hun ved at finde sit sande selv i Afrika får bekræftet sandhedsværdien af sin maske. De to aristokratiske identiteter kommer til udtryk på to væsensforskellige måder:

Denys Finch-Hatton, min engelske Ven i Afrika, lo gerne ad mig og kaldte mig ”the Great Emperor Otto”. For

The great Emperor Otto
Could never decide on a motto.
He hovered between
”l’Etat c’est moi” and ”Ich dien”.

I mit særlige Tilfælde regnede Denys med, at det første Udsagn udtrykte min Holdning over for Mennesker af min egen Race og det andet min Indstilling naar jeg havde at gøre med de Indfødte, og det havde han nok ret i (*E*, s. 9-10).

Hendes aristokratiske identitet i kraft af det sociale hierarki i hendes egen kultur kommer til udtryk i en enevældig hersker-mentalitet: Staten er mig. Hendes aristokratiske identitet i kraft af personlige kvaliteter kommer derimod til udtryk på en mere ydmyg måde: Jeg tjener. I et interview fra 1957 kommenterer hun Denys’ udsagn:

Jeg synes altså, at det er en slags feudalt ideal ikke at forholde sig til folk, der er svagere end én selv, altså de indfødte, anderledes end under devisen *Ich dien*, og hvordan klare sig, oprigtig talt, over for dem, der er lige så stærke eller stærkere end én selv, bedre end med et: *L’état c’est moi!* (Brundbjerg, 2000, s. 239).

I samspillet med de hvide indgår Blixen i en prestigekamp. I samspillet med afrikanerne er hun derimod en feudal herskerinde, der arbejder for folkets velfærd og den gensidige ære. De indfødte er svagere end hende og de andre hvide, fordi de hvide pga. deres tekniske

overlegenhed og moderne våben sidder på den politiske magt. Blixen hersker dog ikke som den hvide regering i kraft af gold magt, men fordi de indfødte anerkender hende som en feudalherskerinde. I Afrika kommer hun i berøring med det eksistentielle i tilværelsen. Hun kommer i overensstemmelse med skaberens idé og er snublende nær ved at stå ansigt til ansigt med Gud. Hendes realisering af sit sande aristokratiske selv er således også tjeneste for skaberguden.

5.2.10 Afsked med Afrika

Femte del 'Farvel til Farmen' skildrer en eksistentiel katastrofe. Blixen mister alt dét, der har været grundlaget for hendes eksistens. Farmen går fallit og luftånden Denys styrter til jorden i sin flyvemaskine og dør. Hun befinder sig i den yderste fortvivlelse på sammenbruddets og vanvidets rand:

Naar jeg var sammen med andre hvide Folk, [...] følte min særegne fuldkomne Isolation som en Slags Kvælning. Jeg regnede mig selv for at være det eneste forstandige Menneske imellem dem alle, men et Par Gange slog den Tanke mig, at hvis jeg havde været den eneste Forrykte mellem forstandige Folk, maatte jeg have haft ganske den samme Følelse (s. 329. Jf også s. 345 f.).

Femte del spiller på forskellige genrer, der skal illustrere forfatterjegets krise. Der er bl.a. elementer af klagesang – hun laver sammen med sin veninde Ingrid en slags klageprotokol over sine tab (s. 336). Der er allusioner til passionshistorien (hun oplever sig selv som en Judasskikkelse i forbindelse med høvdingen Kinanjuis død, s. 331-337), til de ti plager i Egypten (græshoppesværmene) og til det mytiske (gentagne gange er det fuldmåne, s. 332, 342 og 374). Der er varsler om Denys' død og om afskeden med Afrika, og hun forbinder sin personlige katastrofe med Ragnarok (s. 364).

Inddelingen af *Den Afrikanske Farm* i fem dele alluderer til den klassiske tragedie, og dette understreges af, at det tre gange i bogen nævnes, at tragedien består af 5 akter (s. 229, 274, 290). Med allusionerne til tragedien alluderes der endvidere til det aristokratiske, da tragedien var aristokratiets foretrukne form i det 18. århundrede (Jensen, 1983, s. 93-141). I forbindelse med Emmanuelsons teatraliske sortie udtaler hun desuden følgende om tragedien:

Det var rigtigt og smukt, tænkte jeg, at Emmanuelson skulde have fundet Tilflugt hos Masaierne. Det virkelige Aristokrati i Verden, og det virkelige Proletariat, de er begge i Forstaaelse med Tragedien og dens Idé. Den er for dem selve Guds Plan med Verden,

og Livets Toneart. Heri adskiller de sig fra det Bourgeois af alle Klasser, som fornægter Tragedien og grumme nødig finder sig i den, og for hvem det tragiske er ensbetydende med det triste i Verden eller med dens Ubehageligheder. Mange Misforstaaelser imellem de hvide Nybyggere af Middelstanden og de indfødte kom af dette Forhold. De mørke tvære Masaier var baade Aristokrati og Proletariat. De havde straks set, at den ensomme Vandrør i sort var en Person ud af en Tragedie, og hos dem var den tragiske Skuespiller endelig en Gang kommet til sin Ret (s. 204).

Det sande proletariat og det sande aristokrati er ikke langt fra hinanden. Dette skyldes, at de begge er i forståelse med tragediens idé. Det er således menneskets forhold til tragedien og dens idé, som bestemmer det enkelte menneskes format og rang. Samfundets classeskel er dermed ophævet, eftersom alle kan vise sig som aristokrater af sind, ligesom personer fra *alle* sociale klasser ved at fornægte tragedien kan vise sig at tilhøre borgerskabet.

I lyset af dette kan historien om Blixens personlige tragedie forstås som en prøve. Det er igennem hendes nederlag og ulykke, det skal vise sig, om hun har aristokratens format. Da katastroferne regner ned over hovedet på hende, insisterer hun på en mening:

Alt det, der var sket, tænkte jeg, kunde ikke være simpelthen et Sammentræf af Omstændighederne, hvad Folk kalder en Kæde af Uheld, men der maatte ligge et samlende Princip under det alt sammen. Hvis jeg nu kunde finde det, vilde det endnu være mig muligt at redde mig ud af Sammenbruddet, og hvis jeg saa efter paa det rette Sted, kunde jeg maaske se det der. Jeg maa staa op, gaa ud og se mig om efter et Tegn (*DAF*, s. 364).

Som hun efterfølgende fortæller, *forlanger* hun et tegn af skæbnen. Man kan også sige, at hun forlanger en sammenhængende historie. Som det stolte og anstændige menneske kræver hun en skæbne af Gud (jf. 4. del, kapitlet: 'Om Stolthed'). I fjerde del er der et kapitel 'Livets Veje', som kan relateres til hendes tro på en mening.

'Livets Veje' er en historie fra Blixens barndom i form af en parabel, og mens historien fortælles, tegner fortælleren på samme tid et billede. Historien handler om en mand, der midt om natten forlader sit hus, fordi han hører en frygtelig larm. Han kommer ud for det ene meningsløse uheld efter det andet, men næste dag ser han, at nattens rute tegner billedet af en stork. Der har været et mønster i hans "Lidelseshistorie". Der er to pointer i historien. For det første kan manden først se meningen retrospektivt. For det andet belønnes manden med erkendelsen af "Storke", fordi han ikke mistede troen på en mening med livet (s. 250).

Lignelsen er et paradigmatiske eksempel på, hvordan man skal overvinde lidelse. Blixen konkluderer: "Jeg er glad over, at jeg har hørt denne Historie, og jeg vil huske paa den i

Nødens time” (s. 250). Storken er et barokt billede på livets mening – manden må have leet højt, som hun skriver – men lidelser kan også skabe ære og skønhed:

Infandum, Regina, jubes renovare dolorem: – Troja i Flamme, syv Aars Landflygtighed, tretten gode Skibe gaaet tabt. Hvad skal der komme ud af det? ”Uovertruffen Elegance, majestætisk Værdighed og uforlignelig Sødme” (DAF, s. 251).⁴⁰

Blixen finder meningen med lidelse i det æstetiske. Meningen kan være en form og formens skønhed og udtryk. Via parabelen forholder hun sig til teodicé-problemet og ophæver desuden dette problem ved sin æstetiske retfærdiggørelse af lidelsen.

I *Den Afrikanske Farm* består Blixen prøven og viser sig som en sand aristokrat. Umiddelbart efter at hun har forlangt et tegn af skæbnen, bliver hun vidne til et gruppevækkende optrin: En hane plukker tungen ud af halsen på en kamæleon. Hun reagerer med rædsel på optrinnet, som hun opfatter som ”et grufuldt Drama i Miniature-Udgave”. Senere går det dog op for hende, at optrinnet er det tegn, hun har søgt efter:

Kun ganske langsomt i Løbet af de næste faa Dage gik det op for mig, at jeg havde faaet et kraftigt, aandfuldt Svar paa mit Raab. Jeg var paa en særlig Maade blevet hædret og udmærket. De Magter, jeg havde kaldt paa, havde staaet paa min Værdighed, mere end jeg selv havde gjort, og hvad andet Svar kunde de da give? Dette var jo tydeligvis ikke Øjeblikket til at pylre, og de havde paa storslaaet Vis, vendt det døve Øren til min Svaghed. Vældige Magter havde leet ad mig eller til mig, med et Ekko fra Højene (DAF, s. 365).

Blixen tolker sin personlige tragedie som et adelsmærke, der er skænket hende af de højere magter, og der er følgelig ingen grund til at pylre over smerten ved denne udmærkelse.

Erkendelse og aktiv tolkning fremtræder som to sider af samme sag. Der er et besværgende element i hendes holdning til tilværelsen: Hvis jeg tror på, at der er en mening, så vil der være en mening! Hun skriver følgende om det at forlange et tegn:

Mange Mennesker vil mene, at det er en urimelig Ting at forlange et Tegn af Skæbnen. Dermed hænger det saadan sammen, at der kræves en særegen Sindstilstand for overhovedet at kunne forlange et Tegn, og at ikke alle Mennesker nogensinde har befundet sig i denne Sindstilstand. Hvis man med denne særlige Indstilling beder om et

⁴⁰ *Infandum, Regina, jubes renovare dolorem* er et citat fra Vergil: *Æneiden*, 2,3: Dronning! Usigelig stor er den sorg, du vækker af glemsel. (Oversat af Johannes Loft). Det sidste citat: ”Uovertruffen Elegance, majestætisk Værdighed og uforlignelig Sødme” ved man imidlertid ikke, hvor Blixen har fra. Selboe, 1996, s. 14.

Tegn, kan man ikke undgå at få Svar, det følger som en naturlig Konsekvens af selve Forlangendet. Paa samme Maade samler en begavet Kortspiller tretten tilfældige Kort sammen paa Bordet og tager op derfra, hvad man kalder en Haand, en Enhed. Hvor andre Folk ikke kunde tænke sig andet end at melde Pas, stirrer en Deklaration, en Storeslem ham ret ind i Ansigtet. Er der en Storeslem i de Kort? Ja, for den rette Spiller (*DAF*, s. 364).

Tilfældighed og mening indgår i en paradoksal enhed. En begavet spiller kan ikke kun give livets tilfældige kort mening, men han kan også forvandle dårlige kort til en fordel.

Blixens livstolkning og livsholdning er spændt ud på to bibelske personer: Jakob og Job. I 1. Mosebog, kap. 32, kan man læse historien om, hvordan Jakob en nat kæmper med Gud i skikkelse af en mand. Manden kan ikke besejre Jakob og beder til sidst Jakob om at slippe ham. Hertil svarer Jakob: ”Jeg slipper dig ikke, før du velsigner mig.” (1. Mos 32, 27). Videre står der:

Du skal ikke længere hedde Jakob, men Israel, for du har kæmpet med Gud og mennesker, og du har sejret”. Jakob sagde: ”Sig mig dit navn!” Han spurgte: ”Hvorfor spørger du om mit navn?” Så velsignede han ham dér. Jakob kaldte stedet Penuel, ”for jeg har set Gud ansigt til ansigt og har reddet livet” (1. Mos 32, 29-31).

Jakob får et mærke for livet – en hofteskade – efter kampen med Gud, men han opnår også Guds velsignelse. Han får et nyt navn – Israel – og bliver stamfader til Israels tolv stammer – Guds pagtfolk. Desuden har han haft det privilegium at overleve at se Gud ansigt til ansigt.

I Afrika føler Blixen, at hun står ansigt til ansigt med Gud, og ligesom Jakob kæmper hun med Gud (eller skæbnen) og mennesker. Hun vil ikke slippe tilværelsen i Afrika, før den har velsignet hende. Formuleringen ”Jeg slipper dig ikke, før du velsigner mig” bruger hun flere gange i bogen, og i fjerde del har hun et kapitel netop med overskriften ’Jeg slipper dig ikke, før du velsigner mig’. Her fortæller hun, hvordan de hårde tider også velsigner: De smelter farmens beboere sammen til en enhed. Blixens venner, der kom på farmen, var rastløse sjæle, som døde unge, men de bragte også velsignelse med sig. Den implicite pointe i kapitlet er, at hvis man vil opleve livet i hele dets fylde, følger smerten uvægerligt med (jf. også fjerde del, ’I Menageriet’). Denne livsindstilling kræver mod. Man må som farmeren, der længes efter vand, være villig til at drukne i livet og hengive sig betingelsesløst:

Giv mig nu nok og mere end nok. Mit Hjerte er lagt aabent for dig, og jeg slipper dig ikke, før du velsigner mig. Druk mig, hvis du vil, men tag ikke Livet af mig med dine

Luner, ikke med Karrighed, ikke med Tørhed. Intet coitus interruptus. Himmel! Himmel! (DAF, s. 273).

Blixen sammenligner det fulde liv med symfonien og tragedien (DAF, s. 274). Der er intet at tilføje eller at gøre om – både symfonien og tragedien udgør et samlet afsluttet forløb. Ligeledes giver det ingen mening at gentage den fuldendte symfoni eller tragedie. Det er også et spørgsmål, om et menneske ville have kræfter til det!

Blixens livsindstilling minder om somaliernes. Somalierne stormer på den ene side mod skæbnen som Jakob, men i kraft af deres muslimske tro ender de alligevel med at hengive sig betingelsesløst, når meningsløse ulykker hagler ned over hovedet på dem. De samtykker med et ”Allah er stor”. Ligesom Blixen mener at se et erotisk element i hengivelsen i islam, er der også en erotisk hengivelse i hendes egen livsindstilling: ”Intet coitus interruptus.”

Blixen modtager dog ikke kun velsignelse, men fremstår også som en Job-skikkelse, der er blevet berøvet hele sit eksistensgrundlag. Hun oplever den absolutte eksistentielle meningsløshed, hvilket hun sammenligner med en dødsoplevelse:

Da tilsidst den Dag kom, da jeg skulde rejse fra Farmen, gjorde jeg den Erfaring, at Ting kan ske, som ligger helt udenfor vor Forestillingskreds, baade forinden de hænder, mens de staar paa og senere, naar vi ser tilbage paa dem. Omstændighederne har en vældig Drivkraft i sig, og kan fremtvinge Begivenheder, der er udenfor Menneskers Forstaaelse eller Fantasi. Ved saadanne Lejligheder bevarer man selv kun Føling med, hvad der foregaar, ved opmærksomt at følge med fra det ene Øjeblik til det næste, som en Blind, der ledes, og som omhyggeligt, men uden egen Forstaaelse, sætter den ene Fod foran den anden. Disse Ting hænder os, og vi ved, at de hænder os, men med Undtagelse af dette ene Forhold har vi slet ingen Forbindelse med dem og ingen Nøgle til Forstaaelse af deres Aarsag eller Betydning. Jeg tror, at vilde Dyr, som gør Kunster i Cirkus, gaar gennem deres Numre paa samme Maade. De, der har oplevet noget saadant, kan paa en Maade sige, at de har været igennem selve Døden: en Episode, der er udenfor vor Fantasis Rækkevidde, men indenfor vor Erfarings Rækkevidde (DAF, s. 380 f.).

Meningsløsheden er svimlende. Hun oplever sig selv som et cirkusdyr eller et stykke legetøj i hænderne på Vorherre, der tvinger hende til uforståelige kunster. Hun er en Job-skikkelse, der er blevet offer for et himmelsk væddemål eller en guddommelig spøg. Job nævnes kun en enkelt gang i *Den afrikanske Farm* (s. 29), hvor *Jobs Bog* sættes i forbindelse med afrikanernes skæbnesyn: At man kan vente sig det uventede af Gud pga. hans vældige ”Indbildningskraft” – fantasi. Job er imidlertid en skikkelse, som Blixen ofte omtaler i sit forfatterskab, og i *Farah* siger hun følgende:

Jobs Klager bliver ikke bragt til Tavshed gennem en Redegørelse for at Gud, trods alt, er retfærdig og barmhjertig. Men det er overfor Aabenbaringen af Guds Storhed at den Klagende overgiver sig og samtykker. Paa samme Maade overgiver Profeten sig og samtykker: Gud er stor (*SPG*, s. 33).

Blixens klagesang bliver på samme måde bragt til tavshed ved tilværelsens mægtige og grufulde svar: Kamæleonen, der får sin tunge plukket ud. Hun samtykker og hengiver sig. Spørgsmålet er dog, om hun ikke alligevel forsøger at retfærdiggøre Gud ved at finde og give sin lidelse en æstetisk mening og form.

Blixen erfarer, at livet rummer ting, der er uden for menneskets fantasi og kognition. Livet eller Gud overgår mennesket. Selv menneskets fantasi, hvor uanede muligheder åbner sig og hvor tyngdeloven kan sættes ud af kraft, kan ikke rumme livets muligheder og umuligheder. Denne omstændighed er især interessant i forhold til aristokraten, der oplever sig selv som fri og ubegrænset. I sammenspil med aristokraten er livet med dets muligheder og *begrænsninger* måske netop den tyngdelov, som han eller hun forsøger at se bort fra. Aristokraten må styrte med et brag, da han i modsætning til den gode borger har levet helt uden sikkerhedsnet. At gå igennem en eksistentiel katastrofe eller tragedie i livet er dog samtidig et privilegium for aristokraten. I modsætning til borgeren forstår han at hengive sig til sin ulykke og skabe en form af den, og dermed giver han et værdigt svar på den guddommelige spøg.

5.3 Sammenfatning

I tiden i Afrika lever Blixen som en feudalherskerinde, og hun praktiserer både den kvindelige og mandlige aristokratis livsførelser ved hhv. at optræde som salonværtinde, løvejæger og godsejerske. Derudover praktiserer hun også sit ideal for aristokrati: Den feudale ideologi, hvor der er tale om en forening af det politisk-sociale og moralsk-filosofiske aristokrati. Blixen tilhører gruppen af de tidlige pionerer, som hun kalder for Mayflower. Mayflower-folket fungerer og anerkendes som et aristokrati af de sorte. Deres aristokratiske livsform er imidlertid et udslag af atavisme. De repræsenterer prestigetidens idealer, som er forsvundet i den nu borgerlige, vestlige verden, og de er af samme grund flygtet til Afrika, hvor de kan forhale prestigetiden.

På fortællertidspunktet befinder Kenya sig i en brydningsperiode mellem en aristokratisk (repræsenteret af de indfødte og Mayflower-indvanderne) og en borgerlig samfundsorden

(repræsenteret af flertallet af de hvide immigranter). Den hvide civilisation, der vinder frem i Afrika, er en post-feudal civilisation, der hverken kan eller vil leve op til den feudale ideologi. De hvide regerer ud fra borgerlige idéer frem for idealet om prestige. De vil sikre sig i tilværelsen og er ikke som aristokraten i overensstemmelse med tragediens idé. Af samme grund opstår der ikke i Kenya efter Blixens målestok et sandt hvidt politisk-socialt aristokrati. *Den afrikanske Farm* demonstrerer, at det politisk-socialt aristokrati ikke kan realiseres i den moderne verden, men at man kan hævde sig individuelt som aristokrat i moralsk-filosofisk forstand.

Sammen med Mayflower-folket fremstår proletarerne, afrikanerne, vagabonderne, taskenspillerne og oprørerne som aristokrater i kraft af deres moralsk-filosofiske livsindstilling. De forbindes med det vilde og har alle deres værdi i deres eget væsen og er ikke optaget af at leve op til samfundets forventninger. Aristokraten forbindes desuden med puberteten og ynglingementaliteten, hvilket indikerer, at han eller hun ikke er rigtig voksen.

I *Den afrikanske Farm* vægtes det moralsk-filosofiske aristokrati højere end det politisk-socialt, eftersom det først og fremmest er individets forhold til tragedien, der afgør, om man er aristokrat. Hvis man kan samtykke og hengive sig i livet, når katastroferne indtræder, og skabe sig en skæbne deraf, da har man vist sig som en sand aristokrat. Det synes endvidere at være naturligt for aristokraten at indgå i pagtforhold, hvor målet er, at parterne skal vinde gensidig ære.

Som Bondebjerg mener jeg, at Blixens aristokratiske livsindholdning er *eksistentiel-religiøs*, da man ved at udleve sit aristokratiske selv realiserer idéen med ens skabelse og derved giver skaberguden ære. Den aristokratiske livsindstilling knytter sig også til det *kunstneriske, fantasien og fiktionen*. Der er tale om en dramatisk og symbolsk oplevelse af virkeligheden, der for omverdenen kan tage sig teatralisk og patetisk ud. Aristokraten bevæger sig således i det tragikomiske – i forhold til menneskene tager han sig komisk ud, i forhold til livets magter spiller han en storslået tragedie. Skellet mellem fiktion og virkelighed er hårfint for aristokraten, der længes efter og til tider synes at opleve, at tyngdeloven bliver sat ud af kraft.

Den aristokratiske livsindholdning rummer en stor risiko, da den ikke anerkender livets begrænsninger, og da aristokraten opsøger spænding og ikke sikrer sig i tilværelsen. Aristokratens ønske om at overskride tyngdeloven kan også forstås som en slags hybris: Han eller hun vil have gudestatus og ikke være underlagt menneskelivets love. I kølvandet på den

aristokratiske livsindstilling følger af samme grund skuffelse, depression og til tider dramatiske styrt.

Selvom aristokraten i kraft af sin livsindstilling synes at fremkalde katastrofer af stor styrke, tilkæmper han sig i kraft af sit kunstneriske blik en distance til sin ulykke. Den aristokratiske eksistens er også *en artistisk eksistens*. Aristokraten agerer ud fra kunstneriske og æstetiske krav til livet. Han betragter sig selv og sit liv udefra og omskaber sine katastrofer til æstetisk form.

Den aristokratiske livsindstilling, som Blixen praktiserer i *Den afrikanske Farm*, minder om somaliernes livsindstilling. Som somalierne både stormer og hengiver hun sig til skæbnen. Denne bevægelse kan man afbilde med de to bibelske personer Jakob og Job. Jakob kæmper med Gud og sejrer: Han slipper ikke Gud, før han er blevet velsignet. Han overlever at have set Gud ansigt til ansigt, og han bliver stamfader til Guds pagtfolk Israel. Job sidder derimod tilbage i askedyngen i endeløs meningsløshed, kun manet til tavshed af Guds uendelige storhed. I dette spændingsfelt placerer Blixens aristokrat sig og *tilkæmper og tolker sig til* en skæbne – individets adelsmærke.

Det er noget besværgende over Blixens insisteren på mening, hvilket i et psykologisk perspektiv kan tolkes som en fornægtelse af nederlaget. På den anden side forsoner hun sig med sit nederlag ved at omforme det til æstetisk form. Der er tale om en æstetisk retfærdiggørelse af det onde i tilværelsen, hvilket synes at ophæve spændingen mellem velsignelse og meningsløshed. Selvom Gud eller livet overgår aristokratens fantasi og kognition, så formår aristokraten dog at give et mægtigt æstetisk svar tilbage.

I Blixens aristokratiske livssyn finder man elementer af borgerlige værdier, som aristokratiseres. Bl.a. opererer hun med en aristokratisk hverdag. I *Den afrianske Farm* er det ikke kun festen og det usædvanlige, som har værdi. I det aristokratiske Afrika, hvor livet ikke er civiliseret og trygt, bliver hverdagen til en symfoni og en udlevelse af det aristokratiske.

Den personlige tragedie, som Blixen oplever, hvor hun så at sige mister sit eksistensgrundlag, kan ses som en prøve af hendes personlighed. Det er først, da hun har mistet grundlaget for sin aristokratiske tilværelse – Afrika – at hun viser sig at være en sand aristokrat. Hun favner sit nederlag og omskaber den til en historie.

Den afrikanske Farm kan læses som en selvfortolkning, der skal fremhæve Blixen som aristokrat. Hendes europæiske titel *baronesse* og hendes afrikanske titel *lioness* afspejler hendes to aristokratiske identiteter og den dobbelte betydning af aristokrati. Baronestetitlen,

Blixens politisk-sociale status, er det aristokratiske repræsenteret vha. en maske. Denne maskes sandhedsværdi bevises af hendes afrikanske titel, som afrikanerne hædrer hendes moralsk-filosofiske livsholdning med.

6. Aristokrati som tema i Blixens fortællinger

Forholdet til det aristokratiske er et gennemgående, komplekst problem for Karen Blixen. Dette kommer også til udtryk i hendes fortællinger, hvor aktørerne ofte er kunstnere og aristokrater, og hvor aristokrati, både i politisk-social og i moralsk-filosofisk forstand, direkte og indirekte bliver til genstand for en diskussion.

I de følgende afsnit vil jeg demonstrere, hvordan temaet aristokrati kan bruges som en metode til at fremlæse underliggende konflikter i Blixens fortællinger. Der vil følgelig ikke blive tale om fuldt udfoldede analyser, ligesom aristokrati som tema i hendes forskellige samlinger af fortællinger heller ikke vil blive udtømt.

Da min læsning af *Den Afrikanske Farm* allerede har demonstreret, at man ifølge Blixen kan være aristokrat uafhængigt af ens politisk-socialt stilling, har jeg udvalgt tre fortællinger, som forholder sig til det politisk-socialt aristokrati: 'En Historie om en Perle' og 'De standhaftige Slaveejere' fra *Vinter-Eventyr* (1942) og 'En Herregaardshistorie' fra *Sidste Fortællinger* (1957). Fortællingerne kan indgå i en tematisk diskussion, og de afspejler desuden forskellige grader af kompleksitet i fremstillingen af temaet aristokrati, hvilket gør det interessant at se dem i lyset af hinanden. Endvidere synes jeg, det er interessant at lave en tematisk analyse med henblik på det politisk-socialt aristokrati, fordi dette forhold ikke er blevet underkastet en seriøs analyse i Blixenreceptionen⁴¹.

6.1 'En Historie om en Perle'

'En Historie om en Perle' skildrer konflikten mellem det borgerlige og det aristokratiske livssyn. Denne konflikt finder dog hovedsageligt sted i hovedpersonen Jensines indre. Jensine er en ung borgerlig pige fra en rig familie, som har giftet sig med Alexander, en ung adelig garderofficer. Inden ægteskabet blev hun til sin store fortørnelse advaret mod mesalliancen af sin tante Maren, den ældste af to ugifte tanter i familien.

I sit ægteskab kommer Jensine ikke, som tante Maren havde forventet, til at føle sig underlegen pga. sin dannelse og stand. 'En Historie om en Perle' foregår kort før Frederik 7.s død i 1863 og den 2. slesvigske krig i 1864. Junigrundloven i 1849 har givet Danmark den første frie forfatning, og den demokratiske statsform – og dermed borgerskabet – vinder frem.

⁴¹ Jf. fx Henriksen, 1956, s. 16-21; Pahuus, 2001, s. 124-132, 173-181; Langbaum, 1964, s. 182-188, 251-260; Behrendt, 1978, s. 53-119.

Jensine har som en pige ud af en rig borgerlig familie fået del i en dannelse, som tidligere kun tilkom adelen. Hun taler bl.a. fransk og tysk og har kendskab til historie og geografi (s. 53). Mesalliancen mellem hende og Alexander kommer ikke til udtryk i uoverensstemmelsen i stand og rang, men derimod i uoverensstemmelsen mellem det borgerlige og det aristokratiske livssyn.

Alexander beskrives hovedsageligt gennem Jensines øjne, og han fremstår som prototypen på den aristokratiske livsholdning. Han knytter sig til den aristokratiske æreskultur i kraft af sin stilling som garderofficer og er desuden ubekymret – nærmest forventningsfuld – i forhold til den krig, der ligger og lurar lige om hjørnet. Sagen er, at han, som Jensine konkluderer, er ude af stand til at føle frygt. Han ved ikke, at ”Verdens Drager og Jætter” er til, og for ham er bjerge en ”Legeplads” og ”alle Livets Foreteelser”, inklusiv kærligheden, ”hans Legekammerater” (s. 52).

Som aristokraten er Alexander sorgløs i forhold til det materielle. Han er en spillernatur, der ubekymret har stiftet gæld. Han lever i tillid til skæbnens velvilje, som om han intet kan miste, og hans sorgløse motto lyder: ”Om hundrede År er det jo alt sammen lige meget.” En tilværelse med omskiftelser og usikkerhed er hans rette element, og ligeledes sætter han pris på kvinders uberegnelighed. Jensines heftigt skiftende stemninger og luner bekræfter ham netop i, ”at hun var, hvad han begærede og behøvede i Livet” (s. 53).

Som en sand aristokrat synes Alexander også at trodse Tyngdeloven. Til sin store skræk erkender Jensine, at han er et menneske, ”som var fuldkommen uvidende om, ja som rentud fornægtede Tyngdeloven” (s. 52), og hun forbinder ham med en springende laks og en flyvefisk (s. 59). Der er en paradoksal dobbeltydighed i udsagnet om, at han på den ene side er ”fuldkommen uvidende” og på den anden side ”rentud fornægtende”. Den fuldkomne uvidenhed placerer ham i en tilstand af uskyld – en før-syndefalds-tilstand. Han er uvidende om det onde i verden og fremmed over for tanken om døden: ”i sit Hjerte vidste hun nok, at han var lige saa overbevist om Danmarks Uovervindelighed som om sin egen Udødelighed” (s. 63). At Alexander på samme tid skulle være ”rentud fornægtende” tyder dog på, at Jensine også oplever ham som én, der bedrager sig selv. Han ved, at drager, jætter og døden er til, men vil ikke erkende det.

I løbet af fortællingen bliver det klart, at Jensine delvist tager fejl, idet Alexander *er* klar over sin egen dødelighed. På et tidspunkt hvor de taler om krigen, og han fornemmer Jensines angst, forsøger han at trøste hende:

”En falden Helts Enke,” sagde han, ”det vilde netop være en Rolle, der passede for dig, min Skat.” Hun fik Taarer i Øjnene, lige saa meget af Vrede som af Bedrøvelse. ”Hvis jeg falder,” sagde han, ”saa vil det i min sidste Time være mig en Trøst at tænke paa, at jeg har kysset dig lige saa tit som du har givet mig Lov.” Han gjorde det endnu engang til, og tilføjede: ”Vil det være dig nogen Trøst?” (s. 66).

Alexander er altså klar over sin egen dødelighed, men han er ikke bange for at dø, når han kan falde som en helt i krigen. For Alexander er krigen et privilegium. Han har med stolthed på deres bryllupsrejse i Norge ment at se en ”Valkyrie” i Jensine. Hun skal, hvis det er Odins vilje, føre ham til Valhal – de faldne krigeres hal.

Det er tydeligt, at det æstetiske er en værdi for Alexander. Døden er ikke skræmmende, når han blot kan komme af sted med manér, og Jensine kan hengive sig til en smuk rolle som den faldne helts enke. Det er ikke et mål for Alexander at få et langt liv, men derimod at leve fuldt ud og med stil, mens han gør det. Han udlever Blixens ungdomsmotto: *Navigare necesse est, vivere non necesse!* (*E*, s. 11). At sejle er nødvendigt, ikke at leve!

Jensine er en mere sammensat og kompliceret natur end Alexander, da hun er splittet mellem aristokratiske idealer og et borgerligt livssyn. Hendes væsen og figur vidner om et potentiale for en fuldere livsudfoldelse end den borgerlige. Hun beskrives som en høj, frodig skønhed med klare farver – sort hår og en frisk rød mund. Desuden har hun ”en Art Fynd i Vækst og Holdning, som om hun var gjort af helt Tømmer” (s. 48). Hun er stærk og letfodet og i stand til at bestige stejle fjelde alene (s. 50). I sit barndomshjem har hun ”følt sig som en dristig Aand og længtes efter Eventyret” (s. 51), og hun har desuden forskrækket en ung handelsmand og beundrer ved at udføre dristige sving på skøjter og vove sig ud, hvor isen var usikker (s. 56). Hun har ladet sig inspirere af romaner og kærlighedsdigte til at sætte den lidenskabelige kærlighed højt (s. 50) og til at drømme om helte (s. 52). Endvidere har hun ”allerede i et Par Aar, urolig ved Tomheden i sit eget Hjerter lønligt anraabt Kærlighedsguden, og hvisket: ”Hvorfor tøver du dog saa længe?” (s. 50).

Som et svar på Jensines bøn bliver Alexander sendt på hendes vej. Ægteskabet udløser imidlertid en eksistentiel krise i hende, fordi hendes drømme om eventyret, om Eros og om helte ikke stemmer overens med den virkelighed, hun erfarer sammen med Alexander. Alexander ligner ikke heltene fra romanerne, idet han hverken har erkendt eller bekæmper det onde i livet (s. 52). Livet overgår romanerne og Jensines fantasier: ”Men nu følte hun med

stigende Angst at Guden maaske havde givet hende mere, end hun havde bedt om, og at hendes Bøger ikke paa langt nær havde sagt hende ren Besked om Kærligheden” (s. 50).

Trods Jensines længsel efter eventyr og heldedåd har hun først og fremmest bevidsthedsfællesskab med sin borgerlige familie: Med den tungsindige og menneskesky far, der er lige så bange for at miste penge, som for at komme til at narre sine kunder; med den gudfrygtige og godgørende mor, der tilhører det protestantiske kirkesamfund Herrnhutterne; med tanterne der har strenge moralske principper og et øje til verdens dom (s. 51).

Jensines borgerlige livsholdning er kendetegnet ved et retfærdigheds- eller millimeter-princip: Mennesket skal gøre sig fortjent til det gode i tilværelsen. Denne livsholdning står i skarp modsætning til Alexanders aristokratiske livsholdning. Han modtager det gode i tilværelsen som en nåde og bekymrer sig ikke om, hvorvidt han har gjort sig fortjent til sin lykke eller ej. Han forsøger ikke at forhandle med skæbnen eller at sikre sig i eller mod tilværelsen.

I modsætning til flyvefisken Alexander opfatter Jensine sig selv som en dybvandsfisk, der kun kan leve under et tungt tryk, og som vil bryde, hvis den kommer op til overfladen (s. 59). Billedet med dybvandsfisken stammer fra *Den Afrikanske Farm*, hvor Blixen sammenligner afrikanerne med frygtløse og levedygtige dybvandsfisk. Her er billedet imidlertid vendt på hovedet og afspejler et negativt forhold: Jensine kan ikke rumme livet og slet ikke dets lykkestunder.

Den eksistentielle krise, som Jensine havner i, opstår ikke kun pga. hendes ægtefælles tilgang til livet, men også pga. kræfter i hende selv. Hun bliver overrumplet og tvunget i knæ af ”vilde, ukendte og frygtelige Kræfter i sin egen Natur” (s. 52). Det synes for hende på bryllupsrejsen, som om lidenskabens væsen, som hun er ved at lære at kende, slår sig sammen med den vilde norske natur og truer med at tilintetgøre hende (s. 50). Med andre ord er hun kommet i kontakt med sider i sin natur, som hun aldrig før har kendt til. Den lidenskab, som hun rummer, er så voldsom, at hun svimler (s. 52). Jensine befinder sig i eller på kanten af en tilstand af kaos og kontroltab, som hun gør alt for at bekæmpe. Hun kan ikke hengive sig til sin lidenskab, fordi den store lidenskab ikke kan rummes af det borgerlige livssyn, hvor man vil sikre sig i tilværelsen ved fx at holde måde.

I kraft af sin lidenskab og Norges natur kommer Jensine i kontakt med det guddommelige – det vertikale – i tilværelsen. Hun har i Danmark set jorden udbrede sig horisontalt, men bjergene i Norge står ”lodret op, som et stort Dyr, der rejser sig paa

Bagbenene, – og man kan ikke vide, om det er for at lege eller for at sønderknuse. Hun var højere oppe i Æteren end hun nogensinde havde været, og Luften gik hende til Hovedet som vin” (s. 51).

Jensine er nået til det punkt, hvor hun med Kierkegaards ord fra *Begrebet Angest* svimler ved mulighedernes muligheder. Hun er kommet til en erkendelse af livets uendelige muligheder for glæde og smerte. Som i *Den afrikanske Farm* sker denne erkendelse i luften, der afstedkommer en euforiserende virkning.

Den nye erkendelse bevirker, at Jensines borgerlige verdensbillede bryder sammen, og at hendes angst eskalerer:

Til at begynde med var alt dette hende saa nyt, at hun følte det, som om hendes gamle Verdensbillede blev hvirvlet ad alle fire Verdenshjørner til, med hendes Skørter og Shawl. Men efter nogen Tids Forløb samlede de voldsomme nye Indtryk sig til en saadan dyb Angst, som hun aldrig hidtil havde kendt (s. 51).

Jensine kan ikke finde noget støttepunkt og slet ikke hos sin mand, der blot bekræfter livets skræmmende storhed. I denne tilstand af dyb angst bliver hun som i en slags forsvarsmekanisme besat af det borgerlige livssyn:

Og da moralsk Indignation og Ømhed i sig selv var de stærkeste Følelser hendes Natur var i Stand til at nære, tog de nu Fart hos hende, voksede og blev til en Art Besættelse. Hun huskede Eventyret om Drengen, som blev sendt ud i Verden for at lære Frygt at kende, og det kom til at staa for hende, som om hun, paa Liv og Død, for sin egen Skyld ligesaavel som for at beskytte og redde ham, maatte lære sin Brudgom at frygte (s. 52 f.).

Besættelsen, som Jensine er genstand for, oplever hun som positiv: Hun vil redde både sig selv og sin mand ved at lære ham at frygte. I virkeligheden bevirker besættelsen, at hun træder ind i rollen som slangen i paradiset. Hun vil bevæge sin mand til et syndefald – få ham til at erkende verdens ondskab og døden. Dette indser hun til sidst i fortællingen, hvor hendes foretagende er slået fejl. Hun identificerer sig nu med slangen i syndefaldsberetningen ved at referere til 1. Mos 3,15: ”Det er forbi. Nu ser jeg det klart, at jeg aldrig kan faa Bugt med disse Mennesker. Det er som i Bibelen: ’Jeg skal knuse deres Hæl, men de skal knuse mit Hoved!’” (s. 67).

Jensines strategi for at lære sin mand at frygte går ud på at overgå ham i dristighed og derved vække en frygt i ham for at miste hende. Med tanke på tante Marens advarsel beslutter

hun også, at hun ikke vil bede om nåde – om hensyn i ægteskabet, men at det skal være Alexander, der skal komme til at bede derom (s. 54). Projektet slår som sagt fejl. Hendes vovemod vækker blot Alexanders stolthed over hende, men hun opdager dog, at han nærer bekymring for én ting: En perlekæde, som han har givet hende i bryllupsgave. Perlekæden har tilhørt Alexanders bedstemor, der fik den af sin mand i guldbryllupsgave. For hvert år i ægteskabet føjede Alexanders bedstefar en perle til, og det blev til 52 i alt. Perlekæden er et symbol på slægten og har derfor essentiel værdi for adelsmanden Alexander.

I slutningen af bryllupsrejsen går perlekæden i stykker. Jensine får den repareret hos en gammel, fattig skomager, og da hun får den tilbage, beslutter hun sig for at overgå Alexander i ubekymret livsførelse ved ikke at tælle perlerne. Nogen tid senere beslutter hun sig alligevel for at tælle perlerne. Vægten af kæden føles anderledes, og hun er sikker på, at der mangler mindst én perle. Hun tager et varsel af denne fornemmelse: Har hun ofret et år, to eller tre ved ikke at have talt perlerne? Hun forventer det negative af tilværelsen, ligesom hun i dyb angst tænker, at hun vil blive barnløs pga. konflikten mellem sit eget og sin mands livssyn (s. 56).

Det viser sig, at der er en perle ekstra i kæden, og at den er mere værd end alle de andre perler tilsammen. I stedet for at modtage dette som en velsignelse opfatter Jensine det som en fristelse fra Djævelen, der gør nar ad hendes verdenssyn (s. 63 f.). For at opklare mysteriet skriver hun til den gamle skomager i Norge. Det viser sig, at han har føjet en ekstra perle til som en spas, fordi Jensine, da hun gav ham perlerne, talte dem så uhyre nøje efter.

Den nye perle stammer fra en engelsk dame, der også fik sin perlekæde trukket om hos skomageren. Imidlertid glemte han at sætte denne perle i, men den engelske dame har ikke som Jensine talt sine perler efter og var fuldt ud tilfreds med reparationen (s. 58). Jensine har taget fejl af skomageren. Hun troede, han delte hendes borgerlige ”Bekymring for det daglige Brød”, men det er ikke tilfældet. Han har derimod et kunstnersind og optræder som en inkarnation af skæbnen. Han overskrider følgelig Jensines snævre borgerlige verdenssyn, hvor lykke og ulykke tildeles efter et millimeterprincip.

Udover at Jensine modtager en ekstra perle, antydes det også til slut i fortællingen, at hun stik imod sine forventninger er blevet gravid. ”Hun havde i nogen Tid ikke følt sig vel” (s. 64), oplever svimmelhed (s. 67) og begynder at tænke med fortrøstning på de kommende slægtled. Hun ender med at adoptere Alexanders livssyn og tager hans motto til sig: Om hundrede år er det alt sammen lige meget. Ligeledes får slægten også afgørende betydning for hende – hun finder trøst i tanken om, at om hundrede år ”vilde en ung Mand give sin unge

Kone Perlehalsbaandet, og fortælle dets Historie, saadan som Alexander havde givet hende det og fortalt hende om sin Bedstemoder” (s. 68). Hun overgiver sig til livets magter, der har vist sig større, end hun troede – ikke mindst ved deres gavmildhed. Hun har erkendt, at skæbnen/livet/Gud hersker ud fra et princip om nåde, og hun vil for fremtiden skribe om denne nåde.

6.1.1 Sammenfatning

I 'En Historie om en Perle' er der et sammenfald mellem det politisk-socialt og det moralsk-filosofiske aristokrati, eftersom adel og et aristokratisk livssyn går hånd i hånd. Det aristokratiske livssyn anerkendes desuden af livets magter, og adelsmanden bliver beskrevet positivt. Man kunne måske indvende, at Alexander er urealistisk og overmodig, idet Danmark rent faktisk kommer til at lide et sviende nederlag i Den 2. Slesvigske Krig. Det er langt fra usandsynligt, at han vil ende som kanonføde. Som det fremgår af min analyse, er han imidlertid parat til at lide nederlag og dø, når han blot kan gøre det med manér og dø som en helt.

'En Historie om en Perle' er en modhistorie til Sigrid Undsets roman *Kristin Lavransdatter*, som Blixen mente tog parti for et bekymret, tungt og borgerligt livssyn (Langbaum, 1964, s. 184). At fortællingen er en modhistorie, er måske grunden til enkelheden i fremstillingen af det politisk-socialt aristokrati og det aristokratiske livssyn. I fortællingen 'De Standhaftige Slaveejere' bliver det mere kompliceret.

6.2 'De standhaftige Slaveejere'

'De standhaftige Slaveejere' finder sted i 1875 på et hotel i Baden-Baden, og læseren oplever stedet igennem den unge danske adelsmand Axel Leths øjne. Axel forelsker sig i en anden gæst – en ung, smuk og ombejlet adelsfrøken ved navn Mizzi. Mizzi fremstår som uopnåelig for Axel, da han ikke økonomisk kan leve op til et parti med pigen. Senere erfarer han imidlertid ved et tilfælde, at Mizzi og hendes søster Lotti, der spiller Mizzis tjenerinde, i virkeligheden ikke har nogen penge.

Som i 'En Historie om en Perle' er der også i denne fortælling tale om en aristokratisk kultur, hvor man sætter sine penge på højkant i spil, men denne gang har det fået et ulykkeligt udfald: De to adelsfrøkeners far har spillet alle sine penge væk. Det fremgår desuden, at han ikke kun har spillet af lyst, men også pga. et socialt pres: ”Efter en lang Stilhed sukkede hun

[Mizzi]: ”At Papa skulde spille alting bort.” ”Papa maatte holde sin Position oppe,” sagde Lotti. ”Ja,” sagde Mizzi med svag, træt Stemme som et Barns. ”Stakkels Papa” (s. 86).

Bagsiden ved adelens spillekultur fremstilles, og i modsætning til Alexander i ’En Historie Om En Perle’ er Lotti og Mizzi gået igennem en syndefaldsoplevelse, hvor de har erfaret det onde i verden:

Til sidst sagde hun [Mizzi]: ”Lad os dø sammen, Lotti. Verden er altfor rædsom, der maa da være anderledes et andet Sted. Nogle Videnskabsmænd tror, at der bor Folk paa Stjernerne, ligesom paa Jorden, – jeg føler, at der maa være lidt bedre deroppe end her” (s. 86).

På trods af de skuffede livsforventninger viser de to søstre sig dog som sande aristokrater ved at hæve sig op over deres ulykke. Hvert år rejser de til et mondænt badested og spiller rollerne som hhv. adelsfrøken og tjenerinde. Mizzi forbindes også med aristokratens vægtløshed: ”Selv hendes Haar syntes at trodse Tyngdeloven – bag det Baand, som holdt det fra Panden, flød det næsten horisontalt i Luften” (s. 72 f.).

Axel udtrykker følgende om de to pigers situation:

Hvad skulde der, tænkte han, blive af de to Søstre, der havde haft Ærlighed og Mod til at slynge Livet dets Løgn i Ansigtet? Hvordan skulde det gaa de to evig kyske og golde Præstinder for et Ideal, der bestandig var paa Flugt fra den platte og raa Realitet – de to hjælpeløse Piger, der ikke kunde leve uden Slaver? (s. 97).

Den økonomiske ruin, som er overgået pigerne, er en løgn om og en hån imod deres identitet. Livet har forsøgt at styrte dem ned i det prosaiske søle, men i kraft af deres skuespil og masker kan de for en stakket stund udleve deres sande aristokratiske natur. Søstrenes skuespil er et udtryk for sandheden: At de er to adelsfrøkener, der tjener et ideal, hvor man er afhængig af at have tjenere. De har mulighed for at slippe ud af deres armod ved at gifte sig, men som Mizzi siger, så vil hun hellere dø! (s. 87). Hun vil ikke for nogen pris give køb på sin ære ved at afsløre, at de ingen penge har og dermed heller ingen ”slaver”. Fortællingen tager hermed en ironisk drejning. Mizzi, som før var uopnåelig for Axel pga. af sin rigdom, bliver endnu mere uopnåelig i sin fattigdom.

Hvor ’En Historie om en Perle’ handler om at være i stand til at modtage lykken, kan man sige, at historien om ’De standhaftige Slaveejere’ handler om være i stand til at tackle ulykken. Ligesom den sande aristokrat forstår at modtage lykken, ligeledes forstår han at

hæve sig over sin egen ulykke. En ejendommelig omstændighed synes dog at gøre sig gældende: Der eksisterer ulykker, som ikke burde overgå en aristokrat, eller som en aristokrat ikke burde overleve! Denne tanke støder man på flere steder i Blixens forfatterskab, men nok stærkest i 'Drømmerne' fra *Syv Fantastiske Fortællinger* om operasangerinden Pellegrina, der kan ses som en af Blixens moralsk-filosofiske aristokrater.

Pellegrina har et passioneret og afgudsagtigt forhold til sin egen rolle som operasangerinde. Hun oplever sig selv som et mirakeludøvende madonnabillede og sin sang som en åbenbaring af Gud i himlen. Den store operasangerinde er et symbol på håb for de fattige, for "saa længe som Pellegrina sang for dem paa Scenen, saa længe havde Englene ikke forladt Jorden" (s. 313). Der indtræffer imidlertid en katastrofe. Under en brand i operaen i Milano mister hun sin stemme. Publikum tror, at Pellegrina døde under branden, men ligesom Mizzi og Lotti hengiver hun sig nu til et rolleliv, hvor hun hele tiden skifter identitet. Formålet hermed er bl.a. at bevare det overjordiske madonnabillede intakt: "At hun skulde kaldes frem endnu engang paa denne haarde Verdens Scene, at saadanne frygtelige Ting skulde overgaa hende, som de, der overgaa Folk her paa Jorden, nej, det er udelukket. Intet menneskeligt Væsen kunde udholde den Tanke" (s. 321).

Hun kan ikke acceptere, at hun, den himmelske operasangerinde, skulle være underlagt den samme hårde fakticitet som andre almindelige mennesker, for dette forhold passer ikke til den ophøjede rolle. Endvidere vil hun også bevare det guddommelige billede intakt, for at menneskene ikke skal blive berøvet deres håb i tilværelsen.

Blixens fremstilling af aristokratiske eksistenser, der føler sig hævet over dette livs love som fx tyngdeloven, er dybt splittet. På den ene side er aristokraten et særlig livsdueligt menneske, som elsker livet ubetinget. På den anden side lever livet ikke altid op til aristokraten forventninger om en vægtløs eksistens. I visse tilfælde slås aristokraten til jorden og tvinges ned på et prosaisk plan, som han eller hun ikke kan acceptere. Denne omstændighed tyder på, at aristokraten har et falsk selvbillede og har begået en form for *hybris* imod tilværelsen. På den anden side viser både Mizzi, Lotti og Pellegrina sig som sande aristokrater, fordi de kan hæve sig op over deres ulykke ved hengive sig til et rolleliv. Midt i ulykken holder de overmægtigt fast i der idealer og selvbilleder, i hvis tjeneste de står. Den heroiske fastholden i disse idealer og selvbilleder får dog en yderst negativ konsekvens: Deres liv blokeres. Søstrene kan ikke gifte sig, fordi de i så fald vil forråde deres idealer og selvbilleder. Pellegrina må opgive sin identitet som Pellegrina og flygte ind i et uegentligt

rolleliv for at bevare sit ideal og selvbillede intakt. De nedstyrkede aristokrater sidder fast i livet og afdør fra deres egentlige liv.

Selvom der i Mizzi og Lottis tilfælde er overensstemmelse mellem deres adelstitler og livssyn, er fremstillingen af det politisk-socialt aristokrati dog meget mere kompliceret i 'De standhaftige Slaveejere' end i 'En Historie om en Perle'. Axel indser en tomhed i det aristokratiske miljø: "I Ensomheden paa Terrassen græd Axel en Aften over Tomheden omkring ham. Men han bevarede dog sin Ligevægt og Hengivelse i skæbnen" (s. 97). Ligeledes er fremstillingen af de adelige kurgæster karikeret.

I begyndelsen af fortællingen praler en gammel russisk general og en gammel englænderinde med, i hvor høj grad en tjener på kurstedet er villig til at ofre sig for deres skyld. Englænderinden erklærer, at tjeneren naturligvis ville dø for hende, om det skulle være (s. 70). Hverken generalen eller englænderinden er sympatisk beskrevet. Generalen konverserer Axel, fordi han kan lide at høre sig selv tale (s. 69), og englænderinden afslører en foragt for folket og har et veltilfreds "lille fint Smadsk" (s. 71).

Det sande herre-tjener-forhold, som er et hovedtema, beskrives i stil med herre-tjenerforholdet mellem Blixen og Farah. Efter at have fået indblik i de to søstres skæbne klæder Axel sig ud som kammertjener og spiller med i deres skuespil for at give dem en værdig afrejse fra kurstedet. Han konkluderer følgende om forholdet mellem herre (Mizzi) og tjener (kammertjeneren Frantz alias Axel):

Men selve hendes Eksistens var betinget af hendes Tjeners, Frantz' Troskab, paa hans urokkelige Hengivenhed, Underkastelse og Anerkendelse hvilede hendes Liv. Hvis Frantz svigtede hende, vilde hendes egne Sanser og hendes egen Forstand svigte. Hans Frafald vilde medføre hendes hele Tilværelses Fald, som et stort Hus' Fald naar Jordsmonnet under det skrider: hvis hun skulde tvivle paa Frantz, matte hun tvivle paa sig selv og fortvivle. Dersom hun ikke til enhver Tid, kunde være sikker paa, at Frantz vilde dø for hende, da kunde hun ikke selv leve (s. 93 f.).

Herren er fundamentalt afhængig af sin tjener, og igennem sin rolle som kammertjener kommer Axel tættere på Mizzi, end han ville have gjort som hendes elsker. I kraft af rollespillet indgår de nemlig i et ægteskabslignende pagtsforhold:

"Her er Brevet, Frantz," sagde hun og rakte ham en Konvolut. Idet han tog den, rørte hans Fingre hendes. Han havde mange Gange kysset hendes Haand, han havde holdt hende om Livet, naar de dansede, men ingen Berøring havde været saa betydningsfuld som dette flygtige Møde mellem deres Fingre. Det var saa højtideligt som det, hvori

Bruds og Brudgoms forenes foran Alteret, idet Præsten byder dem: ”Saa giver da hinanden Haanden herpaa” (s. 96).

Igennem rollespillet får Axel Mizzi, men kun for en kort stund og på et fiktivt plan.

Afstanden mellem herre og tjener i fortællingen fremstår mere som et spørgsmål om forskellige roller end som et udtryk for et egentligt hierarkisk forhold, da herrens hele eksistens er afhængig af tjenerens frivillige indsats i forholdet: Hans troskab, hengivenhed, underkastelse og anerkendelse. Dette korresponderer med Blixens udtalelse i ’En Båltale med 14 Aars Forsinkelse’, at samspillet mellem herre og tjener ”bliver rigest, hvor de to Parter staar hinanden nogenlunde nær” (*E*, s. 77). Dette forhold afspejles også i forholdet mellem Lotti og Mizzi, der skiftes til at spille rollerne som hhv. herre og tjener. Som Mogens Pahuus bemærker, adskiller Blixens tanker om herre-tjener-forholdet sig fra Hegels herre-slave-dialektik, eftersom hun mener, at den gensidige anerkendelse kan finde sted inden for det hierarkiske forhold (Pahuus, 2001, s. 127) – eller i dette tilfælde inden for det hierarkiske rollespil.

6.2.1 Sammenfatning

I ’De standhaftige Slaveejere’ er der ikke entydigt tale om et sammenfald mellem det politisk-sociale og det moralsk-filosofiske aristokrati. Axel oplever en tomhed i det adelige miljø, og der er en karikeret beskrivelse af to adelige gæster på hotellet.

I fortællingen bliver herre-tjener-forholdet forstået som et idealiseret pagtforhold. Historien viser dog også, at forholdet kan misbruges, hvis herren (som generalen og englænderinden) mener, at tjeneren kun lever for hans skyld og ikke indser, at hele hans egen eksistens også er afhængig af tjeneren. Forholdet mellem herre og tjener bliver rigest, når den hierarkiske afstand mellem parterne er lille.

I fortællingen bliver det aristokratiske livssyn både problematiseret og idealiseret. På den ene side har aristokratens sorgløse omgang med penge ført til Mizzi og Lottis ulykke. Livet lever ikke op til aristokratens forventninger om en vægtløs eksistens. Dette tyder på, at aristokraten har et falsk selvbillede og begår en form for hybris. På den anden side hæver aristokraten sig op over sin ulykke og holder overmægtigt fast i sine idealer og sit selvbillede i kraft af det samme aristokratiske livssyn. Den heroiske fastholden af den aristokratiske identitet fører dog ikke desto mindre til en livsblokering. Blixens fremstilling af aristokratiske eksistenser er tydeligvis ambivalent.

6.3 'En Herregaardshistorie'

I 'En Herregaardshistorie' er der ligesom i 'En Historie om en Perle' tale om en konflikt imellem to livssyn: Et humanistisk-borgerligt livssyn baseret på et retfærdighedsprincip og et aristokratisk-feudalt livssyn baseret på en tanke om nåde. Konflikten er dog mere kompliceret her end i 'En Historie om en Perle'.

Hovedpersonen i historien er en ung herremand ved navn Eitel, der lider af dyb skyldfølelse pga. sin far. Ti år før Eitels fødsel var hans far årsag til, at en uskyldig bonde ved navn Linnert, som desuden havde været farens legekammerat, døde på træhesten. Konflikten, som afstedkom bondens død, var banal: Ved en fejl tog Eitels fars røgttere en dag en af Linnerts tyrekalve med hjem fra marken. Linnert ville have kalven tilbage, men i stedet tilbød herremanden ham en bedre tyrekalv. Linnert afslog dette tilbud samt herremandens følgende to generøse tilbud.

Konflikten mellem herremanden og Linnert har flere aspekter. Den gamle husholderske jomfru Paaske indikerer fx over for Eitel, at konflikten mellem hans far og Linnert ikke skal forstås som et tegn på hårdhed hos den nu afdøde herremand, men som et tegn på kedsomhed (s. 207). *Pga. et lune og kedsomhed* kan Eitels far altså have afstedkommet den uskyldige bondes død.

Et andet aspekt i konflikten er, at *begge parter vil have ret*. Eitels far vil ikke indrømme, at hans røgttere har begået en fejl, da Linnert forlanger sin tyrekalv tilbage: "Det var intet daarligt Indfald af Linnert, sagde han, at skylde sin Herres Røgttere for Tyve og derved øge sit Bo" (s. 182). Årsagen til herremandens reaktion er sandsynligvis, at Linnert har klaget over røgterne og demed antydnet, at fejlen er sket med vilje. Herremanden vil ikke tabe ansigt, og derfor vil han belønne Linnerts "Indfald" ved at give ham en endnu bedre tyrekalv. Ved denne gestus gør han overlegent regnskabet op – han demonstrerer, at han ikke har brug for Linnerts tyrekalv. Samtidig nægter han herved, at en fejl skulle have fundet sted. Linnert kan ikke få sin egen kalv tilbage, eftersom han ikke har den. Linnert vil dog ikke modtage tilbudet, men forlanger at få sin egen tyrekalv. Han vil ikke give herremanden ret og kan heller ikke købes dertil.

Det tredje aspekt i konflikten består i *en strid mellem to forskellige livssyn*: Et humanistisk-borgerligt livssyn, hvor mennesker står lige over for hinanden, versus et feudalt-aristokratisk livssyn, der forudsætter et hierarkisk forhold mellem mennesker. Linnert kræver

sin tyrekalv tilbage med begrundelsen: ”Der skal være Retfærdighed paa Jorden” (s. 182 f.). Retfærdighed er dog hverken noget, herremanden kan eller vil give ham.

Feudalsamfundet i 1700-tallet fungerede ud fra et princip om nåde. Bonden havde som sådan ikke mange rettigheder, men var afhængig af herremandens nåde. På det tidspunkt – nogle få år før stavnsbåndets ophævelse i 1788 (s. 185) – hvor striden mellem Linnert og herremanden finder sted, er vilkårene for bønderne dog ved at ændre sig, men herremanden står fast på den gamle feudal-aristokratiske praksis, hvor han fungerer som et forsyn, man ikke kan kræve noget af, men kun bede om nåde hos.

Herremandens feudalt-aristokratiske livssyn er ikke begrænset til det mellem menneskelige plan, men gør sig gældende for hele tilværelsen. Da Linnert for sidste gang beder om sin tyrekalv, siger herremanden: ”Men nu hører jeg Dig sige til mig, at jeg har givet Dig mere end der tilkommer Dig, og dog er Du kommet herop en Gang til for at kræve af mig, hvad jeg ikke kan give dig, efterdi det ikke findes paa Jorden” (s. 184). Linnert kan ikke få retfærdighed, symboliseret ved hans tyrekalv, fordi tilværelsen som sådan ifølge herremanden ikke fungerer efter et retfærdighedsprincip.

Konflikten mellem herremanden og Linnert afspejler også *en magtkamp*. Da Herremanden ikke kan købe Linnert, vil han *tvinge* ham til at anerkende sit livssyn. Hans metode går ud på at lade Linnert smage sin egen medicin. I stedet for kalven blev Linnert til sidst tilbudt én af herremandens bedste tyre – en vild tyr, der skulle tre mand til at holde. Ridende på dens ryg leverer Linnert også den tilbage til herremanden, men tyren dør, fordi han har redet den for hårdt. For at retfærdigheden kan ske fyldest, må Linnert nu betale for den ved at sidde på træhesten.

Da herremanden senere på dagen passerer Linnert på træhesten, spørger han, om Linnert har fået nok. Det har han, men han vil ikke falde på knæ og kysse herremandens hånd og takke for nåden, for han kan ikke ”lugte nogen Naade” (s. 185) på hans hånd. Herremanden bliver rasende over svaret og lader ham sætte på træhesten igen. Om aftenen dør Linnert på træhesten. Han havde i forvejen været svækket, fordi tyren havde stanget to af hans ribben sønder og sammen. Ifølge historien skulle herremanden dog have været uvidende om denne omstændighed.

Magtkampen mellem Linnert og herremanden er ulige og ender derfor som en magtdemonstration fra herremandens side. Alligevel vinder herremanden ikke magtkampen. Han har nok magt til at underkende Linnerts krav og til at straffe ham, men han kan ikke

tvinge ham til at anerkende sig. Linnert viser sig at være herremandens ligemand – og måske hans overmand.

Linnert er en usædvanlig stærk mand og har formået at tæmme herremandens vilde tyr. Herremanden anerkender Linnerts bedrift og sammenligner ham med halvguden Herakles, der tæmmede tyre-uhyret Minotaurus. Endvidere mener han, at Linnert ved sin bedrift har bevist, at han fortjener et større navn end et bondeavn (s. 183). Herremandens ros af Linnert er dog lige så meget en ros til hans egen person, der vinder ære ved at have så prægtig en bonde blandt sine folk. Linnert vil dog ikke indgå i dette hierarki. Han vil ikke vide af herremandens ”Naade”, som nok kan redde hans liv, men som også vil placere ham på et lavere trin i hierarkiet. Han insisterer på at være herremandens ligemand (et synspunkt, jeg deler med Behrendt, 1978, s. 67 f.).

Selvom Linnert fremstår som en helt, der ikke giver køb på sin egen værdighed, viser fortællingen imidlertid, at den gamle herremand har ret i sit livssyn: Verden fungerer ikke ud fra et retfærdighedsprincip. Sympatien i historien ligger ikke hos Eitel, der vil sone sin fars synd. Han arbejder ganske vist for, at bønderne skal få bedre kår, men han gør det ikke af kærlighed til dem, men af kærlighed til princippet om retfærdighed (s. 177).

Eitels nærmest besættende higen efter retfærdighed har gjort ham til en følelsesløs mand, der ikke formår at elske andre end adelsfruen Ulrikke, hans ungdomskærlighed. Hende har han endvidere svigtet ved at rejse til udlandet for at lære at forbedre bøndernes kår. I mellemtiden blev hun bortgiftet til en ældre adelsmand. I sin iver efter at sone faderens synder mister Eitel sit eget liv og udfylder ikke den rolle, han var tiltænkt, og kommer derved til at svigte andre. Ulrikke bærer dog ikke nag. Hun har en aristokratisk livsindstilling og forstår derfor at modtage skæbnens slag uden bitterhed.

Eitels retfærdighedsprincip kan desuden ikke udrette ret meget. Da han erfarer, at hans ammes søn er blevet fængslet for mord, fyldes han af endnu flere skyldkomplekser. Ammen, som hedder Lone, er Linnerts datter og blev fæstet som amme af Eitels mor – ifølge Eitels viden for at råde bod på uretten mod Linnert. Konsekvensen af dette blev dog, at Lone sendte sit eget barn væk, og at dette barn kom dårligt i vej og nu skal henrettes for mord. Eitel spekulerer på, hvordan han kan gøre uretten mod Linnerts slægt op. Da Lone kommer for at besøge ham aftenen før henrettelsen, siger han:

”Jeg har grundet paa at søge om Kongens Naade for ham i København. Jeg var gerne rejst til København derom, Lone.”

”Var Du det?” sagde hun.

”Men han er jo en Drabsmand, min arme Lone,” sagde han. ”Han har jo slaet et Menneske ihjel. Jeg ved sletikke, om det kan nytte noget at søge om Kongens Naade for ham.”

”Ja, han har slaet to Mennesker ihjel,” sagde Lone.

”Saa bliver det vel endda det bedste for ham,” sagde han, ” at han soner sin Skyld. Da kan intet Menneske længer bære ham Nag” (s. 197 f.).

Eitel kan ikke gøre noget for Linnerts slægt ud over at hjælpe Lone med at få en tilladelse til at se sin søn en sidste gang. Dette skyldes, at han opfyldt af sin retfærdighedssans ikke kender til at vise nåde.

Eitels refærdighedsprincip bliver også modsagt af plottet i fortællingen. Da Lone om aftenen kommer for at tale med ham, betror hun ham, at hun for at hævne uretten mod sin far forbyttede sin egen søn med herremandens. Eitel er hendes rigtige søn, og det er herremandens søn, som også hedder Linnert, der nu står for at skulle henrettes. Eitel tror dog ikke på Lones historie. Hun udbryder fortvivlet:

”Skal der da ingen Retfærdighed være paa Jorden?” sagde hun tilsidst.

”Jo, der skal være Retfærdighed paa Jorden,” svarede han.

”Men den Retfærdighed paa Jorden,” sagde Lone lidt efter, jamrende, og idet hun langsomt og sagte vred sine Hænder, ”det skal dog ikke være den, at dengang da jeg bar Dig herop paa Gaarden, med stor Fare, for at give Dig alt her, da var det dem heroppe, som tog Dig, saa at du blev en af deres? Den Retfærdighed,” klagede hun sig videre, og bøjede sin Krop som i svær Smerte, ”den skal dog ikke være, at jeg aldrig skal kalde dig min Søn og aldrig høre Dig kalde mig Din Moder?” (s. 203).

Regnestykket går ikke op. Lone har nok fået hævn, men hun har mistet sin egen søn derved, og herregårdsfamilien har ikke mærket hævnen. Hun er blevet barnløs, men herregården har blot fået en ny søn. Eitel er blevet som en af dem, og selvom han tillader Lone at kalde ham for sin søn, så opnår hun kun, at han kalder hende for et fattigt ”Lone, Morlille” (s. 204). Endvidere er Eitels liv som herremandssøn byrdefuld, fordi han forsøger at sone herregårdsslægtens synd – den slægt, som ironisk nok har begået en uret imod hans egen biologiske slægt (s. 205).

Det er imidlertid langt fra entydigt, om forbytningen har fundet sted. Efter Lones besøg opsøger jomfru Paaske Eitel og dementerer historien. Desuden fortæller hun, at Lone ikke er rigtig i hovedet ved fuldmåne, og det er netop fuldmåne den pågældende aften. Det er dog uvist for læseren, om jomfru Paaske har lyttet ved døren og fortalt sandheden.

'En Herregaardshistorie' bevæger sig i det tvetydige, og man kan argumentere både for og imod en forbytning.⁴² Det uafklarede forhold kommer også til udtryk i Eitels erkendelse af karakteren af forholdet mellem de to slægter: "Vi to, min Fader, og disse Folk som har hørt os til, har faaet Rødderne alt for tæt sammenvoksede, altfor dybt nede i Jorden, til nogensinde at kunne komme fri af hinanden" (s. 208).

Forbytningsstemaet bekræfter et mønster i Blixens fortællinger, nemlig at de genealogiske relationer ofte er problematiske. Som Dag Heede bemærker, så vrimler fortællingerne med forældreløse, uægte eller forbyttede børn eller med børn og voksne af tvivlsom herkomst.⁴³ Ligeledes er Ulrikkes barn i 'En Herregaardshistorie' heller ikke hendes mands, men Eitels barn.

Om natten efter Lones besøg opsøger Eitel den unge Linnert i fængslet. Linnert er kendetegnet ved en aristokratisk livsindstilling. Som den aristokratisk indstillede Ulrikke er han i stand til at glemme og bærer ikke nag. Han bruger hendes ordsprog: "det har baade drypregnet og skyldregnet siden den Tid" (s.174 og s. 216). Som Ulrikke føler han heller ingen skam og rødmer ligesom hende og Eitels fader pga. glæde og stolthed (s. 176 og s. 178). Han bekymrer sig heller ikke om at leve op til samfundets love, men er en lovbryder. Linnert er i fuld samklang med sin natur, og han bærer Blixens adelsmærke i kraft af sin livsglæde og lighed med de vilde dyr, der er anstændige frem for respektable:

I den Fangnes Bevægelser da han havde rejst sig op og sat sig havde der været en forunderlig Samlethed og Ynde og en Art haardnakket Glæde ved at leve. I hans fornyede Ubevægelighed var der samme Ro som hos et vildt Dyr, der kan forholde sig mere blikstille end noget Husdyr. Det stod for ham, som om han i sin egen Skov var stødt paa en Ræv og selv stod urørlig for at iagttage den (s. 213 f.).

I fængslet finder der en forsoning sted mellem herremandens slægt og Linnert-slægten. Eitel fortæller den unge Linnert Lones historie om forbytningen. Selvom Eitel har sagt, at historien ikke er sand, tænker Linnert videre på den og konkluderer, at hvis den havde været sand, så

⁴² For en nærmere diskussion af forbytningsspørgsmålet se evt. Langbaum, 1964, s. 258; Behrendt, 1978, s. 116; Pahuus, 2001, s. 180 f.

⁴³ Jf. *Syv fantastiske Fortællinger*: Rosina og Agnese i 'Vejene omkring Pisa'; Nathalie i 'Den gamle vandrende Ridder'; Malin, Calypso og Kasparsen i 'Syndfloden over Nordeney'; *Den afrikanske Farm*: Kikuyudrengen Wamai; *Vinter-Eventyr*: Jens i 'Det drømmende Barn'; Alkmene i 'Alkmene'; Peter i 'Peter og Rosa'; *Skæbne-Anekdoter*: Elishama i 'Den udødelige Historie'; *Karneval*: Cazotte og det "for tidligt" fødte barn i 'Ehregard'; *Gengældens Veje*: Emmauel Tinchebrai; *Sidste Fortællinger*: Tvillingebrødrene i 'Kardinalens første Historie'; Childerique i 'Karyatiderne'. Heede, 2001, s. 30-33.

ville Eitel have alt at takke ham for. ”Kan du da [...] falde paa Dine Knæ og takke mig for Naaden?”, spørger Linnert. Det gør Eitel. De to slægter forsones, uafhængigt af om Linnert er herremandens søn, der kan se selve tabet af sin sociale position som en spas og en nådesbevisning mod Linnertslægten, eller om han er Linnerts barnebarn, der endelig anerkendes som herremandens ligemand og overmand.

6.3.1 Sammenfatning

I ’En Herregaardshistorie’ er det svært at afgøre, om der er et sammenfald mellem det politisk-sociale og moralske-filosofiske aristokrati. Det skyldes, at Blixen leger med de sociale positioner i fortællingen. Både Eitel på herregården og Linnert i fangehullet kan være adelsmanden. Idéen i det politisk-sociale aristokrati undergraves herved, fordi man ikke med sikkerhed kan vide, hvem der er af adelig af blod.

’En Herregaardshistorie’ tegner et ambivalent billede af adelen. På den ene side demonstrerer fortællingen en fascination af og sympati for det feudale aristokrati. Det feudalaristokratiske livssyn står stærkere end et humanistisk-borgerligt livssyn. Den gamle Linnerts og Eitels livssyn, der er bygget op på et princip om retfærdighed, hyldes ikke. Det skaber blot hævn og ulykker, i modsætning til det aristokratiske livssyn, der er baseret på en idé om nåde, som gør mennesket i stand til ikke at bære nag og til at kunne modtage lykke og ulykke (repræsenteret af Ulrikke og den unge Linnert). Det er ligeledes den unge Linnerts forståelse for nåden, der til slut forsoner slægterne.

På den anden side udstilles feudalsamfundets brutalitet også. Eitels far kan pga. et lune og kedsomhed afstedkomme en uskyldig bondes død. Herremanden som en lunefuld guddom tager sig dårligt ud. Han forsøger endvidere uden held at tvinge sin undergivne til at bede om nåde og dermed anerkende hans position, i modsætning til skæbnen i ’En Historie om en Perle’ der i kraft af sin storhed overbeviser Jensine og får hende til ikke blot at bede, men også at skribe om nåde. Der synes at være en implicit kritik af herremanden, der optræder som en guddom i forholdet til andre, hvilket også indebærer en implicit kritik af det feudale samfunds hierarkiske opbygning. Kun Gud eller skæbnen synes med rette at kunne spille forsynets rolle.

7. Konklusion og perspektivering

Med fokus på aristokratitemaet kan man afdække dybtliggende konflikter i Karen Blixens forfatterskab, livssyn og selvfortolkning. På baggrund af mine tematiske læsninger kan jeg konkludere, at Blixen placerer sig i et spændingsfelt mellem det aristokratiske og det borgerlige og i et spændingsfelt mellem politisk-socialt og moralsk-filosofisk aristokrati.

Ifølge hendes udtalelser i flere interview og ifølge min læsning af hendes essays fremstår den feudale ideologi, der kan ses som en forening af det politisk-sociale og det moralsk-filosofiske aristokrati, som Blixens ideal. Dette ideal vil den borgerlige civilisation dog ikke leve op til. På den anden side afspejler min læsning af de tre fortællinger, at det heller ikke er så enkelt for Blixen at føre sit feudale ideal igennem i historier, som henlægges til den før-moderne verden. Feudalherren lever ikke altid op til prestigetidens ideal, der fordrede en etisk adfærd over for undersåtterne. Det er desuden bemærkelsesværdigt, at Blixen ikke henlægger sine fortællinger til adelens glansperiode, men til brydningsperioden mellem den feudal-aristokratiske og borgerlige samfundsorden i det 18. og 19. århundrede. Brydningsperioden er kendetegnet ved social mobilitet, hvilket giver det moralsk-filosofiske aristokrati ekstra spillerum. De uafklarede slægtsforhold i fortællingerne åbner ligeledes op for social mobilitet. Konsekvensen heraf bliver imidlertid en nedbrydning af de eksisterende hierarkier, hvilket i sidste ende fører til de aristokratiske idealers fald – idealer som Blixen ønskede at holde i hævd.

I Blixen-receptionen har man generelt vægtet de eksistentielle og mytiske aspekter i forfatterskabet, og det er ofte kun feministiske læsninger, der har sat forfatterskabet i forbindelse med en politisk-social virkelighed – den kønspolitiske. Med fokus på temaet aristokrati bliver det imidlertid klart, at der er mere politik i Blixens fortællinger end først antaget. Ved at henlægge fortællingerne til brydningsperioden mellem den feudale og den borgerlige samfundsorden, skaber hun et diskussionsrum for politisk-sociale spørgsmål som klasseskel, klassebevidsthed og demokrati versus feudalsamfund.

Spændingen mellem det aristokratiske og det borgerlige i forfatterskabet kan læses som en splittelse i Blixens livssyn. På den ene side kan hun ikke acceptere den moderne civilisation, men på den anden side kan hun heller ikke finde sig til rette i sit feudale ideal og viser derved en moderne bevidsthed. I lighed med mit synspunkt konkluderer Peter Madsen om brydningerne i hendes eksistenstolkning, at ”Hverken den standsbetingede aristokratiske

identitet eller den individualitetsoverrettede borgerlige dannelse og indføjning i sociale roller kunne umiddelbart være grundlag” (Madsen, 1985, s. 97).

Foruden at henlægge fortællingerne til den historiske brydningsperiode skildrer Blixen ofte andre brydningsperioder som puberteten og eksistentielle livskriser. Dette er interessant, eftersom skæbnebegrebet og aristokrati i *Den afrikanske Farm* kædes sammen. Det er i brydningsfasen mellem barn og voksen eller i en krisesituation, at mennesket må træffe et valg og træde i karakter. Igennem en krise kan et menneske komme til erkendelse af sin sande identitet og tilegne sig en skæbne – individets adelsmærke.

’En Historie om en Perle’, *De standhaftige Slaveejere*’ og ’En Herregaardshistorie’ afspejler forskellige grader af kompleksitet i Blixens fremstilling af aristokrati. Sammen vidner fortællingerne dog om en splittelse. Hun hylder det politisk-sociale aristokrati, men på samme tid undergraver hun det ved at vise det feudale samfunds bagsider, ved at beskrive karakterer, der er aristokrater i moralsk-filosofisk forstand uafhængigt af politisk-social status, og ved at lege med de sociale positioner. Fortællingerne placerer sig således i spændingsfeltet mellem det politisk-sociale og det moralsk-filosofiske aristokrati. Der kan dog også være tale om et harmonisk sammenfald mellem de to kategorier.

Spændingen mellem det politisk-sociale og det moralsk-filosofiske aristokrati kan læses som en standsmæssig krisebevidsthed: Forfatterskabet afspejler, at Blixen ikke kunne finde et sikkert socialt tilhørsforhold. Pga. sine slægtsforhold, skilsmissem og assimileringen af adelen i det borgerlige samfund kom hun aldrig rigtig til at tilhøre det politisk-sociale aristokrati. Hun kunne således ikke realisere sit feudale ideal – en forening af det politisk-sociale og moralsk-filosofiske aristokrati. Da det ikke længere var muligt at hævde sig i et samfundsmæssigt perspektiv, ville hun hævde sig som moralsk-filosofisk aristokrat i et eksistentielt-religiøst-artistisk perspektiv for at distancere sig fra den borgerlige klasse. I denne bevægelse sker der imidlertid noget nyt, eftersom det i den moralsk-filosofiske tolkning af aristokrati er individet frem for slægten og kollektivet, der kommer i centrum. Den moralsk-filosofiske aristokrat hos Blixen er dog ikke individualist i moderne forstand. Han handler ud fra et ideal og et æresbegreb, der er funderet i det metafysiske: Han vil realisere sin guddommelige bestemmelse. Hvor den politisk-sociale aristokrat er forpligtet med sin ære på Gud, konge, fædreland og slægt, er den moralsk-filosofiske aristokrat først og fremmest forpligtet på at bringe Gud ære ved at være tro mod idéen med hans skabelse.

Aristokrati i dets forskellige former har været domineret af mænd, men med Blixen blander en kvinde sig altså i den fortløbende diskussion af begrebet. Spørgsmålet er dog, om man kan tale om en ny kvindelig tolkning? Blixen holder fast i, at kvinden først og fremmest skal *være* frem for at *gøre*. I sit eget liv og sin selviscenesættelse synes hun dog at realisere idealer for både den mandlige og kvindelige aristokrats livsførelse. Igen er der tale om en splittelse hos Blixen, der ikke kan forsones kvindens kønsidentitet med den bedrift, sport og spænding, som hun mener, er efterstræbelsesværdig. Kun kvinder, der ikke realiserer det almene, kan med rette realisere den mandlige aristokrats livsførelse.

Blixens fremstilling af moralsk-filosofisk aristokrati er lige så splittet som fremstillingen af det politisk-sociale, fordi de aristokratiske livsidealer både fremmer og nedbryder livet. På den ene side fører idealerne til en højere og sandere grad af livsudfoldelse, og selv i nederlagets time kan de anspore individet til den yderste kraftpræstation. På den anden side fremkalder idealet om en stolt, fri og vægtløs eksistens katastrofer, hvilket tyder på, at aristokraten har begået en form for hybris ved at forvente og stræbe efter en frihed, der kun tilkommer guder. Aristokraten skuffes over livet, der ikke kan leve op til hans forventninger. Katastroferne kan dog også forstås som adelsmærker, eftersom de for aristokraten bliver anledninger til at bevise sit format. Selvom aristokraten i kraft af sine idealer formår at omforme en eksistentiel ulykke til et værdigt æstetisk svar til de guddommelige magter, så virker idealet dog også livsblokerende. For at opretholde sin ære må den nedstyrkede aristokrat, jf. Mizzi og Pellegrina, afdø fra sit egentlige liv og hengive sig til et uegentligt rolleliv.

At have et ideal kan være farligt, da det netop ikke er noget pragmatisk, men noget kompromisløst. Dette var Blixen klar over. I et brev fra d. 18-6-1928 skriver hun: ”der er noget stort og skønt i ethvert af de Idealer, som Menneskeheden gennem Tiderne har sat op og ladet sig løfte af og glæde ved, ved Valkyrjen som ved Nonnen og Husmoderen, - og noget farligt i ethvert af dem (*BFA 2*, s. 166). Selvom Blixen taler for, at man skal værne om en idé eller et ideals ære ved at udvise en etisk holdning over for undersåtterne, viser hun også tegn på, at skønheden ved et ideal for hende kan overskygge den uretfærdighed eller brutalitet, der evt. følger i dets kølvand. ’En Herregaardsfortælling’ rummer som sagt en implicit kritik af herremanden som en lunefuld guddom, men på samme tid afslører teksten en fascination af lovbrøderen, den unge Linnert, der har slået to mennesker ihjel. Blixens fascination af de krigeriske masaier og de fordums sørøvere, voldsmand og slavehandlere, somalierne, peger

ligeledes på en tendens til – i hvert fald i teorien og på det symbolske plan – at ville forsones sig med uretfærdighed og brutalitet for idealets skyld.

Selvom man ikke kan tale om en direkte Nietzsche-påvirkning hos Blixen, mener jeg, at man kan drage interessante paralleller. Madsen bemærker fx: ”Hendes skæbnesyn havde som Nietzsches filosofi karakter af transformation af aristokratiske tankemønstre til æstetisk formidlet eksistenstolkning” (Madsen, 1985, s. 97). Dette synspunkt er jeg enig i. I ungdomsværket *Die Geburt Der Tragödie* (1872) gør Nietzsche rede for en æstetisk formidlet eksistenstolkning i form af en kunstmetafysik, der minder meget om den æstetiske retfærdiggørelse af lidelsen, som man finder hos Blixen. I værket hylder Nietzsche den græske tragedie, der i kraft af sin æstetiske fremstilling af lidelsen kan give grækeren en metafysisk trøst og derigennem redde ham til livet. Kunstneren – den dionysiske urkunstner – ophøjes tillige, eftersom han formår at være subjekt og objekt på samme tid. Kunstnerens jeg spaltes i et empirisk jeg, der føler, og et observerende jeg, der reflekterer over og iscenesætter det empiriske jeg. Det empiriske jeks lidelser forsynes med æstetisk lyst, idet de omdannes til en form – fx den tragiske myte. Kunsten optik skaber derved en mening med lidelsen, hvilket gør det muligt at sige ’ja’ til lidelsen og dermed livet i dets helhed (Holm, 1999, s. 19 f.).

Nietzsche tager dog senere afstand fra sin kunstmetafysik, da han kommer til den overbevisning, at livet kun skal retfærdiggøres af det dennesidige. Heri adskiller Blixen sig fra Nietzsche. Selvom man kan diskutere, hvad Blixen mener med ordet ’Gud’, som hun ofte anvender, så ligger det implicit i hendes livssyn, at mennesket er skabt, og at der er en idé bag denne skabelse. At omforme sin lidelser til kunst er ikke blot en måde at forsones sig med dem på. Aristokraten giver livets magter ære ved at give dem et mægtig æstetisk svar.

Som Blixen var Nietzsche også optaget af aristokratiske og primitive samfundsformer. Sverre Raffnsøe mener dog, at dette ikke skal ses som et reaktionært træk hos den tyske filosof, eller som en legitimation af det aristokratiske samfund som en ønskværdig naturtilstand. Det aristokratiske samfund skal derimod studeres for at man kan vinde perspektiver deraf for fremtiden (Raffnsøe, 2001, s. 42 f.). På samme vis kan man også opfatte Blixens komplekse fremstilling af politisk-socialt og moralsk-filosofisk aristokrati som en afprøvning af hendes aristokratiske idealer. Hun fører både det politisk-sociale og det moralsk-filosofiske aristokrati ud i deres yderste konsekvens for at undersøge idealernes styrker og svagheder. Hun søger efter et nyt, stærkt og fornemt ideal, som mennesket kan tjene i stedet for at lulle hen i den borgerlige stræben efter størst mulig komfort og trykthed –

en livsform, hvori det aristokratiske går til grunde. I mangel på bedre griber hun i sin søgen tilbage til den feudale ideologi, selvom hun ved, at uret er faldet i slag for prestigetiden. Som hun påpeger i et brev fra d. 13-1-1928 er spørgsmålet dog, om det aristokratiske ideal *kan* genopstå i en ny form, og ”vore Jævnaldrendes Børn og Børnebørn igen vil komme til at kæmpe under et Vaabenskjold og Mærke” (BFA 2, s. 130). I et interview fra 1942 besvarer hun sit eget spørgsmål. Selvom aristokratiet har mistet sin idé i det aktuelle samfund, kan det vende tilbage, hvis der igen bliver brug for aristokratiske egenskaber, hævder hun (Brundbjerg, 2000, s. 88). Dette forudsætter dog, at mennesket genopdager det aristokratiske i sig selv, for ifølge Blixen er vi mennesker, ”hvad vi synes vi er. Vi får det væsen, den betydning, vi synes hører os til, og det retter sig ikke efter anlæg, men efter vor egen bevidsthed” (s. 89).

Blixen placerer sig selv i fortiden og fremtiden. Selvom hun ser et ideal i at forsone sig med sin skæbne, synes hun imidlertid ikke at kunne forsone sig med at være født i sin egen tid.

Litteraturliste

Bjørnvig, Thorkild: *Pagten. Mit venskab med Karen Blixen*, Gyldendal, København, 1974.

Blixen, Karen: *Breve fra Afrika 1914-31*, udgivet for Rungstedlundfonden af Frans Lasson, (1978) 1991.

Blixen, Karen: *Den afrikanske Farm*, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, København, (1937) 1950.

Blixen, Karen: *Essays*, Gyldendal, København, 1965.

Blixen, Karen: *Farah. Radioen den 24. Marts 1950*, Wivels Forlag, København, 1950.

Blixen, Karen: *Osceola. Gyldendals Julebog 1962*, red. Clara Svendsen, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, København, 1962.

Blixen, Karen: *Out of Africa*, Penguin Books, 1954.

Blixen, Karen: *Sidste Fortællinger*, Gyldendal, København, 1957.

Blixen, Karen: *Skygger paa Græsset*, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, København, 2000.

Blixen, Karen: *Syv fantastiske Fortællinger*, Gyldendal, København, (1935) 1954.

Blixen, Karen: *Vintereventyr*, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, København, 1942.

Bondebjerg, Ib: 'En aristokratisk feminist', s. 390-397, *Dansk litteraturhistorie 7. Demokrati og kulturkamp 1901-45*, Gyldendal, København, 1984.

Bondesen, Poul: 'Godsernes "Herligheder" i Park og Skov', s. 331-350, *Danske Slotte og Herregårde 16*, Hassings Forlag, København, 1967.

Bondesson, Pia: *Karen Blixens bogsamling på Rungstedlund. En katalog*, Gyldendal/Karen Blixen Selskabet, 1982.

Brennecke, Detlef: 'Nietzsche, Blixen – ohne "ein berüchtigtes "und"'. Vom Missverständnis eines Vorbilds', s. 102-120, *Widersprüche. Zur frühen Nietzsche-Rezeption*, udgivet af Andreas Schirmer og Rüdiger Schmidt, Verlag Hermann Böhlau Nachfolger, Weimar, 2000.

Brundbjerg, Else, red., *Samtaler med Karen Blixen*, Gyldendal, København, 2000.

Dinesen, Thomas: *Boganis. Min fader, hans slægt, hans liv og hans tid*, Gyldendal, 2001.

Dinesen, Thomas: *Tanne. Min søster Karen Blixen*, Gyldendal, København, 1974.

Durant, Will: *Verdenskulturhistorie. Bind 1. Kulturens opståen*, s. 334-344, Hassing, 1963.

Dybdahl, Vagn: *Dansk Socialhistorie. Bind 5. Det nye samfund på vej 1871-1913*, s. 52-56, Gyldendal, København, 1982.

Ekman, Hans-Göran: *Karen Blixens paradoxer. Om Sju romantiske berättelser, Den afrikanska farmen og Vintersagor*, Hans-Göran Ekman & Gidlunds förlag, Södertälje, 2002.

Frisch, Hartvig: *Europas Kulturhistorie. Bind 1. Fra de ældste kulturer til Hellas*, s. 409-416, Politikens Forlag, København, 1961.

Frisch, Hartvig: *Europas Kulturhistorie. Bind 2. Fra Rom til Renæssancens Gennembrud*, s. 295-315, Politikens Forlag, 1961.

Girard, René: *Job – idol og syndebuk*, Forlaget Anis, 1991.

Hansen, Frantz Leander: *Babette og det aristokratiske univers. Om Karen Blixens forfatterskab*, C.A. Reitzelz Forlag, København, 1998.

Hansen, Niels Gunder: *Den høviske kærlighed*, Forlaget Basilisk, København, 1985.

Heede, Dag: *Det umenneskelige. Analyser af seksualitet, køn og identitet hos Karen Blixen*, Odense Universitetsforlag, Odense, 2001.

Henriksen, Aage: *Guder og galgefugle. To essays om Karen Blixen*, Det Norske Studentersamfunds Kulturutvalg, Oslo, 1956.

Holm, Isak Winkel: 'Om tragediens fødsel', s. 5-24, *Tragediens fødsel* af Friedrich Nietzsche, Gyldendal, 2. oplag, København, (1996) 1999.

Hougaard, Jens: 'Adelens krise', s. 203-209 og 'Fra adel til hofaristokrati', s. 223-224, i *Dansk litteraturhistorie 3. Stænderkultur og envælde 1620-1746*, Gyldendal, København, 1983.

Huizinga, Johan: *Homo Ludens. Om kulturens oprindelse i leg*, Gyldendal, København, 1963.

Jensen, Hans: 'Storgodsudviklingen og Lensafløsningen', s. 303-330, *Danske Slotte og Herregårde 16*, Hassings Forlag, København, 1967.

Jensen, Hans J. Lundager: *René Girard*, Anis, 1995.

Jensen, Johan Fjord: 'Hos aristokraten i byen', s. 33-69, 'Aristokratiet og teatret', s. 93-118, 'Aristokratisering af teatret', s. 119-141, og 'Den patriotiske danneskultur', s. 192-203, i *Dansk litteraturhistorie 4. Patriotismens tid 1746-1807*, Gyldendal, København, 1983.

Langbaum, Robert: *Mulm, stråler og latter. En studie i Karen Blixens Kunst*, oversat fra engelsk efter *The Gayety of Vision* af Clara Svendsen, Gyldendal, København, 1964.

Lund, Erik, Mogens Pihl og Johannes Sløk: *De Europæiske Ideers Historie*, s. 106-109, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A.S., København, 1993.

Madsen, Peter: 'Aristokratisk modernisme', s. 96-104, *Dansk litteraturhistorie 8. Velfærdsstat og kulturkritik 1945-80*, Gyldendal, København, 1985.

Nietzsche, Friedrich: *Dritter Band. Werke in drei Bänden*, udgivet af Karl Schlechta, Carl Hanser Verlag, München, 1966.

Nietzsche, Friedrich: *Tragediens fødsel*, på dansk ved Isak Winkel Holm, Gyldendal, 2. oplag, København, (1996) 1999.

Pahuus, Mogens: *Karen Blixens livsfilosofi. En fortolkning af forfatterskabet*, Aalborg Universitetsforlag, Ålborg, 2001.

Raffnsøe, Sverre: *Moralens evindelige genkomst. Introduktion til Nietzsches Moralens Oprindelse*, Gyldendal, København, 2001.

Rasmussen, Erik Vestergaard, 'Adelskulturen', s. 135-150, 159-164, *Dansk litteraturhistorie 3. Stænderkultur og envælde 1620-1746*, Gyldendal, København, 1983.

Sahlins, Marshall: *Stone Age Economics*, Aldine Atherton, INC., Chicago og New York, 1972.

Slechta, Karl: *Nietzsche-Index. Zu den Werken in drei Bänden*, 3. Auflage, Carl Hanser Verlag, München, (1965) 1976.

Selboe, Tone: *Kunst og erfaring. En studie i Karen Blixens forfatterskab*, Odense Universitetsforlag, Odense, 1996.

Schivelbusch, Wolfgang: *Paradiset, smagen og fornuften. Nydelsesmidlernes historie*, Politisk revy, 1992.

Skrubbeltrang, Fridlev: 'Godsejer og fæstebonde', s. 289-302, *Danske Slotte og Herregårde 16*, Hassings Forlag, København, 1967.

Thurman, Judith: *Karen Blixen. En fortællers liv*, Gyldendal, København, 1983.

Westenholz, Anders: *Kraftens horn. Myte og virkelighed i Karen Blixens liv*, Gyldendal, 1982.

Artikler

Behrendt, Poul: 'De forbyttede børn. Tekst, historie og samfund i Karen Blixens "En Herregaardshistorie"', s. 53-119, *Blixeniana 1978*, red. Hans Andersen og Frans Lassen, Karen Blixen Selskabet, København, 1978.

Blixen, Karen: 'Moderne Ægteskab og andre Betragtninger', s. 7-72, *Blixeniana 1977*, red. Hans Andersen og Frans Lassen, Karen Blixen Selskabet, København, 1977.

Blixen, Karen: 'Sorte og Hvide i Afrika', *Blixeniana 1979*, red. Hans Andersen og Frans Lassen, Karen Blixen Selskabet, København, 1979.

Broe, Axel: 'Konsulentudtalelse om "Seven Gothic Tales"', 14/5 1934, til Gyldendals direktion', *Blixeniana 1980*, red. Hans Andersen og Frans Lassen, Karen Blixen Selskabet, København, 1980.

Fischer, Jean: 'Isenesættelse og den aristokratiske tradition', hæfte 39, s. 28-37, *Kvan*, 1994.

Poulsen, Erik Kalsgaard: 'Aristokratiske mandsidealer i sidste halvdel af det syttende århundrede', s. 27-42, *Nord nytt*, 1986.

Riechel, Donald C.: 'Isak Dinesen's "Roads Round Nietzsche"', *Scandinavian Studies nr. 63*, s. 326-350, 1991.

Westenholz, Mary Bess: 'Erindringer om Mama og hendes Slægt', s. 71-219, *Blixeniana 1979*, red. Hans Andersen og Frans Lassen, Karen Blixen Selskabet, København, 1979.

Opslagsværker

Brunner, Otto, Werner Conze og Reinhart Koselleck, *Geschichtliche Grundbegriffe. Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland. Band 1*, s. 1-48, Ernst Klett Verlag, Stuttgart, 1974.

Cancik, Hubert og Helmuth Schneider: *Der neue Pauly: Enzyklopädie der Antike*. Bd. 1, s. 106-110, 1112-1113, Verlag J. B. Metzler Stuttgart, Weimar, 1996.

Den Store Danske Encyklopædi, Danmarks Nationalleksikon A/S.

Henriksen, Liselotte: *Blixikon. Karen Blixen fra A til Å*, Gyldendal, København, 1999.

Julia, Didier: *Filosofi leksikon. Larousse dictionnaire de la philosophie*, oversat fra fransk af Karen Mathiasen, Skandinavisk Bogforlag A/S, Odense, 1965.

Langer, Torben W.: *Lademann. Bd. 1-30*, Lademann Forlagsaktieselskab, 1976-1988.

Lübcke, Poul (red.): *Politikens filosofi leksikon*, 1. udgave, 7. oplag, Politikens Forlag A/S, København, 1993.

Ritter, Joachim (udgiver), *Historisches Wörterbuch der Philosophie, Band 1*, s. 505-508, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1971.

Ordbøger

Berg, C.: *Græsk-Dansk Ordbog. Til Skolebrug*, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, København, 1998.

Brüel, Sven og Niels Åge Nielsen: *Gyldendals Fremmedordbog*, 10. udgave, Gyldendals Bogklub, København, 1988.

Dahl, J. P. D. og E. V. Dahl: *Meyers Fremmedordbog*, 8. udgave, 3. oplag, Gads Forlag, København, 1998.

Hastrup, Thure: *Latin-dansk Ordbog*, 7. udgave, 4. oplag, Gyldendal, 1992.

Hårbøl, Karl, Jørgen Schack og Henning Spang-Hanssen: *Fremmedordbog*, 15. udgave, serie: Munksgaards ordbøger, 1997.

Jacobsen, Lis (red.): *Nudansk Ordbog. Bd. 1 og 2*, 11. udgave, Politikens Forlag, København, 1982.

Juul-Jensen, H. og J. Ernst-Hansen, Holger Hansen og Holger Sandvad: *Ordbog over Det Danske Sprog*, Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag, København 1919.

Fotografiet på forsiden er taget fra Graff, S: *Karen Blixen*, Piccilo 2. Musikhistorier, Danmarks Radios Forlag og Folkeskoleskolens Musiklærerforening, 1996.

Bilag

I *Den Store Danske Encyklopædi*, *Politikens Nudansk Ordbog 11. udgave*, *Munksgaards Dansk Fremmedordbog*, *Gyldendals Fremmedordbog*, *Ordbog over Det Danske Sprog* og *Meyers Fremmedordbog* finder man følgende definitioner af *aristokrati*, *aristokrat* og *aristokratisk*:

Aristokrati: fra græsk *aristokratia*: de bedstes regering. Aristokrati er:

1. Oprindelig en styreform, ifølge hvilken en elite af samfundets bedste og rigeste har magten (*Den Store Danske Encyklopædi*, *Ordbog over Det Danske Sprog*).
2. En regeringsform, hvor en overklasse hersker (*Nudansk Ordbog*, *Munksgaards Fremmedordbog*, *Ordbog over Det Danske Sprog*);
3. hvor stormændene (velhaverne) hersker (jf. oligarki) (*Meyers Fremmedordbog*);
4. hvor adelen hersker (*Munksgaards Fremmedordbog*, *Meyers Fremmedordbog*);
5. hvor en ved fødsel privilegeret overklasse hersker (*Gyldendals Fremmedordbog*, *Ordbog over Det Danske Sprog*).
6. En stat med aristokratisk regeringsform (*Ordbog over Det Danske Sprog*).
7. Adelen (*Gyldendals Fremmedordbog*, *Munksgaards Fremmedordbog*);
8. i dag især den godsejende del af adelen (*Den Store Danske Encyklopædi*).
9. En overklasse (*Munksgaards Fremmedordbog*, *Ordbog over Det Danske Sprog*).
10. En privilegeret overklasse (*Gyldendals Fremmedordbog*, *Den Store Danske Encyklopædi*).
11. I bredere forstand en elite eller overklasse, som er førende inden for et område i samfundet, fx et intellektuelt eller kulturelt aristokrati, fødsels-, adels-, embeds-, penge- eller åndsaristokrati (*Nudansk Ordbog*, *Den Store Danske Encyklopædi*, *Ordbog over Det Danske Sprog*, *Meyers Fremmedordbog*).

Aristokrat: Ordet optræder i dansk fra slutningen af det 18. årh. og er afledt af *aristokrati*. En aristokrat er:

1. Et medlem af aristokratiet (*Gyldendals Fremmedordbog, Ordbog over Det Danske Sprog*),
2. eller en tilhænger af den aristokratiske regeringsform (*Ordbog over Det Danske Sprog, Meyers Fremmedordbog*).
3. Et medlem af en overklasse (*Nudansk Ordbog, Gyldendals Fremmedordbog, Munksgaards Fremmedordbog*),
4. eller de førende inden for en gruppe: ”Murerne er Arbejdernes ”Aristokrater”, thi de kan tjene omkring 1000 kr. om Aaret” (*Ordbog over Det Danske Sprog*).
5. En adelig person (*Munksgaards Fremmedordbog, Meyers Fremmedordbog*).
6. En person af fornem være- eller tænke måde (*Nudansk Ordbog, Gyldendals Fremmedordbog, Ordbog over Det Danske Sprog*).
7. En velhaver: storborger eller stormand (*Meyers Fremmedordbog*).
8. En betegnelse for en genstand, som er den ypperste inden for sin art: ”Gøgeurten” (Orchidaceae) – ”Blomsternes Aristokrater” (*Ordbog over Det Danske Sprog*).

Aristokratisk:

- Fornem, præget af høj (især overklassepræget) kultur (*Gyldendals Fremmedordbog*);
- ædel, adelig, fornem (*Munksgaards Fremmedordbog*);
- dannet, forfinet, ekstravagant i væremåde, optræden eller udseende (*Den Store Danske Encyklopædi*);
- En aristokratisk forfatning (noget politisk), en aristokratisk familie (slægt), en aristokratisk væremåde (kultur eller personlighed) (*Nudansk Ordbog*);
- noget politisk: aristokratisk modsat demokratisk; hørende til eller ejendommeligheder ved et aristokrati eller aristokrater: fornemhed, adel, forfinelse (*Ordbog over Det Danske Sprog*);
- vedrørende aristokratiet; fornem, adelsvæddig, fødselsstolt, adelsstolt (*Meyers Fremmedordbog*).